

•

INDRA DHANUSSU

(ILLUSTRATED EDITION)

•

శ్రీహరింద్రనాథ చటోపాధ్యాయ

ఇంద్ర ధనుస్సు

(కథలు)

కవి

శ్రీ హరింద్రనాథ ఛటోపాధ్యాయ

అనువాదకులు

శ్రీ దాసు త్రివిక్రమరావు పంతులు

యల్. యల్. ఐ. ఆనంద్య (లండన్), డార్-ఎట్-లా.

ప్రకాశకులు

పి. ఆర్. అండ్ సన్స్, విజయవాడ-2.

All Rights Reserved
Price : ONE RUPEE.

Approved. Andhra T. B. C. Class use.
Non-detailed study. Higher forms.
Page 14 dated 5—5—1955.

కొన్ని మాటలు

పరిణామ శీలములైన లోక పరిస్థితులను యథాతథముగాఁ జూపఁగల నానా వర్ణ దర్శినివలె నీ చిన్నిపౌత్ర మొక చిన్ని కథల సంపుటి. జంతువులు, పక్షులు, యోగులు, సంస్కర్తలు, మనుష్యులు, భగవంతుఁడు నను విభిన్న మూర్తుల కథ లిందున్నవి. ఒక నక్క-యొక్క జీత్తులు, శ్యామసోదరుని సందర్శించిన యొక పసివాని యచంచల విశ్వాసము, రాజునుదరమం దుండియు గాన మాఁగని సంగీత పక్షి పాఠకుల పరిచయము సంపాదించును.

స్థూలదృష్టికిఁ దోచు నర్థమే కాక యంతర్వాహినిగా ననే కార్థములు నిశితదృష్టికి స్ఫురింపఁదగిన ట్లిం దీ చిన్నికథలు పొందు పఱచితిని. నేటికిని దేజశ్శాలురై, చిరకాల దాస్య పీడచేఁ గ్రుంగిపోక సహజవిజ్ఞానము రక్షించుకొను మనభారతీయుల నద్గుణ గణములను గూడఁ జిత్రింప యత్నించితిని.

ఆరేఖియా, హిందూదేశ చరిత్రలే యీ కథల కాధారములు.

బాలరకు భావనాబలము పెంపొందించునట్లును, నధిక ప్రయాసముతో నిమిత్తము లేకుండ, నవలీలగాఁ గవి హృదయము గ్రహింపఁ గలుగునట్లును, నాకర్షకము లగునట్లును గథలను దీర్చి దీర్ఘఁ బ్రయత్నించితిని.

విశాల విశ్వమందలి యంతరాంతరములకుఁ బ్రయాణించి, కొలఁదికాలములోనే యెల్లెడ భావనాబీజములు వెదఁజల్లి యందందవి యంకురించి, కుసుమించి, ఫలింపఁజేయఁ గలదని విశ్వసించి యీ చిన్ని కల్పము నిప్పుడు బాలర కర కమలముల కందించుచున్నాను. బాలమిత్రమా! నానావర్ణ దర్శినియగు నీ కావ్య మిప్పుడు నీ చేతిలో నున్నది. దానిని సునిశితముగాఁ బరిశీలింపుము. అది భిన్న భిన్న రుచులతో ని న్నలరింపఁగలదు.

—హరింద్రనాథ ఛటోపాధ్యాయ

విజ్ఞప్తి

వర్తమాన రచయితలలో మహాన్నత శ్రేణికిఁ జెందిన శ్రీ హరింద్రనాథ ఛటోపాధ్యాయుఁడు అంగ్లమున రచించిన 'KALEIDOSCOPE' అను చిన్ని కథల సంపుటి కిది యనువాదము. తెలుఁగున నిది 'ఇంద్రధనుస్సు' అను పేరఁ గూర్చఁబడినది. జగమెఱిగిన బ్రాహ్మణునకు జందె మేల ? ఛటోపాధ్యాయుఁడే యీ గ్రంథ వ్రాయోజనము గుఱించి తన పీఠికలో వివరించి యుండఁగా ననువాదకుని కా శ్రమ దేనికి ?

ఇక ననువాద విధానము గుఱించి మాత్రమే చెప్పవలెను. మూలము నతిశయించునట్లునువదించుట యెట్టివారికై నను నసాధ్యమనుకొందును. నాయూహ సరియైనది కాక పోవచ్చును. ఏమైనను మనసులోని మాటఁ జెప్పుకొనుట కభ్యంతరము లేదుగదా ! చాలఁపలుకు మూలములోని భావములు చెదఱకుండ రాఁబట్టుటకుఁ బ్రయత్నము చేయఁబడినది. తెలుఁగు సుడికారమునకై యలఁతి స్వాతంత్ర్య మవలంబింపఁ బడినది. తెలుఁగు విద్యార్థుల కిది యుపయుక్తమగునట్లు కృషి చేసితిని.

సర్వవిధముల సుపవాచకములలో నిది క్రొత్త వెలుఁగులు వెలయించుటతో నొక ప్రత్యేకత నందుకొన్నది. ఇది యాంధ్ర విద్యార్థులకుపయుక్తమగుటయే నాకుఁ గావలసినది.

—దాసు త్రివిక్రమరావు

విషయసూచిక

అధ్యాయము

పుట

1. శకుంతలాదే	...	1
2. వన్నా	...	21
3. ఆదర్శజీవి	....	31
4. జంబుకావార్యుడు	...	44
5. రాజా రామమోహనరాయలు	...	53
6. ధ్రువశ్యామ సోదరులు	...	62
7. పంగీతపక్షి	...	76
8. వాల్మీకి	....	95

ముఖ్యోద్దేశములు

1. శకుంతవాణి

విధివిధానమునుకొనగలవారు లేరు: శకుంతవాణి నబద్ధమనిపించుచు దలచి తండ్రి కూమారుని సముద్రమునఁ బడఁద్రోసెను. కాని యతని ప్రయత్నము విఫలమైనది. పక్షిల మాటలు ఫలించినవి. రాజైన కూమారుని యింటఁ దండ్రి భారవాహుఁడైనాఁడు.

2. పన్నా

విశ్వానపే యీ యతివృత్తమునకుఁ బ్రధానాంశము. నమ్మివారికై కన్ను కూమరుని బలివెట్టుటన్నది త్యాగశీలరకు ఘనకార్యము కాదు. ధర్మము జయించును. అధర్మము నశించును. దుష్టప్రవృత్తికిఁ బరిహారముగా వనపీరుఁడు మస్తక మర్పింపక తప్పలేదు.

3. ఆదర్శజీవి

ఒకయుత్తమ చిత్రకారుఁడు నిజహృదయ రక్తముతోనే చిత్రము లిఖించును. అనఁగా నతని హృదయమునే యందుఁ జిత్రించును. అతనికళ హృదయోద్భూతము. వినోదమునకుఁ గాక కృతార్థతకే యతఁడు చిత్రములు లిఖించును.

4. జంబుకాచార్యుఁడు

గుమాస్తాలను దయారు చేసికొనుటకై బ్రిటిషు సామ్రాజ్యము భారత దేశమున నేర్పఱచిన విద్యావిధాన మిందు సూచితము. పాఠశాలలోనే జీవితములు ముగించిన మకరళికువుల గతియే యప్పటి బడి చదువులవారి గతి.

5. రాజా రామమోహనరాయలు

ఆ జీవితము దేశసేవకే యంకితము. స్వల్పజీవితములో నతఁడు చేసిన మహత్తరసేవ ప్రదర్శించిన దైర్యసాహసములు నాశ్చర్యజనకములు కాకపోవు.

6. ధ్రువశ్యామ సోదరులు

సమ్మిక మహాధనము. దేశకాలపరిస్థితులకు హేతువాదములకు నది యతీతమైనది. శిశుహృదయ నైర్మల్యమిందభివర్ణితము. ఆ శిశువు భగవంతుని కొఘ్నఁడై భవిష్యత్తునందును దిదభిముఖముగనే ప్రయాణింపఁ గలఁడు.

7. సంగీతపక్షి

కొత్తపేషములకు వ్యామోహము తగదు. అవి భయావహములు. భగవత్ప్రసాదిత గానకళ యమూల్యము. దానికి నాశములేదు.

ప్రజాకంటకుఁడగు రాజా పదత్రప్తుఁడగును అతడు క్రూరుఁడై సంతనే ప్రజలే యకని నణఁచివైతురు.

8. వాల్మీకి

మహాపురుష హృదయముకూడ రాగద్వేష బద్ధ మగుచుండును. ఒక్క దివ్యక్షణములోఁ బశ్చాత్తప్తత కలుగును. పుణ్యమార్గమునఁ బయన మారంభమగును. సంస్కరణమునకు, మహనీయతకు, దీనజనోద్ధరణ సామర్థ్యమునకు మత్తమ గురువును పేవించు బసవరము. విశ్వసమర్పణీయుఁడైన మహాకవి వాల్మీకి మహర్షి చరిత్రమే యుండులకు విదర్శనము. బందిపోతుదొంగయే పశ్చాత్తాపఘోషే బాపవిముక్తుఁడై మహాత్ముఁడు కౌగలిగెను. దివ్యకళయే తనలో నుండుటవలన మానవుఁడెన్నటికైనఁ గృషిచేసినచో దప్పక లోకొత్తర శుభ చరిత్రుఁడగును.

1. శకుంతవాణి

ప్రథమ భాగము

ఒకానొకప్పు డరేబియాదేశములోని యొక ప్రసిద్ధ నగరమున మిక్కిలి భాగ్యశాలి యగు నొక వర్తకుఁ డుండెను. అతని కొక్కఁడే కుమారుఁడు. ఐశ్వర్యముకంటే విద్యయే విలువగలదని యెఱిగిన యా వర్తకుఁడు కుమారుని విద్యావిషయమై బాల్యమునుండియు జాగరూకత వహించెను.

ఆ బాలుఁడు పదియేండ్ల వయస్సునఁ దండ్రితోఁగూడ మక్కాయాత్రకుఁ బ్రయాణమై పోయెను. మార్గమధ్యమున వా రిజిప్టులోని యొక పట్టణమును సందర్శించిరి. అందొక సందునఁ బోవుచుండఁగా బురాతన పద్ధతితో నిర్మింపఁబడిన యొక యింటినుండి కొన్ని వింతధ్వనులు వారికి వినిపించెను. కుతూహలముతో వా రా యింటిలోని కేగిరి. అది యొక పాఠశాల. అందలి యుపాధ్యాయుఁడు వృద్ధుఁడు. రాగివన్నె గల యతని గడ్డము చూపఱకు వింత గొలుపు చుండెను. అతఁడు తన శిష్యులకు 'ట్యూ, ట్యూ, ఛీప్, ఛీప్, ట్వీట్, ట్వీట్, ట్యూ, ట్యూ' అను వింతధ్వనులు గలిగిన పక్షిల భాష బోధించుచుండెను.

పాలిపోయిన నీలపు కనీసికలం దొక మెఱుపుతో నుల్లాసము వెలిబుచ్చు నా పండితుని సందర్శించి యావర్తకుఁ డిట్లనెను. 'అయ్యా! ఈ నా కుఱ్ఱవానినిఁ బక్షిలభాష యందుఁ బండితునిఁ జేయవలె నని యభిలషించు చున్నాను. కనుక నిప్పుడే వీనిని దమ కొప్పగింతును.' ఆ పండితుఁ డా మాటలు విని

యా కుఱ్ఱవాని నొక్కసారి పరీక్షగాఁ జూచి వెంటనే ప్రాతగిలి యున్న యొక పెద్ద పుస్తకములో విద్యార్థుల పట్టికయం దతని పేరు నమోదు చేసికొనెను. పిమ్మట నా పాఠశాలనుండి వెడలిపోవు నపు డా వర్తకుఁడు బంగారు నాణెములతో నిండిన యాఱు సంచులను గురుదక్షిణగా నర్పించి యా యుపాధ్యాయునితో విట్లనెను. “అయ్యా! కుఱ్ఱని జాగ్రత్తగాఁ జూచు ఛారము మీదే. నా యాత్ర ముగిసిన పిమ్మట నరేభియాలోని నా స్వస్థానమునకు మఱలు నప్పుడు పిల్లవానినిఁ దీసికొని పోవుటకు మాత్రమే యిచ్చటికి వత్తును.”

అటుతరువాత రెండేండ్లు గడచెను. కాని వర్తకుని జాడ లేదు. అతఁ డా పట్టణమునకుఁ బోదగిన మార్గమే

మఱచిపోయెను. తిన్నగా నరేచియాలోని తన పట్టణముఁ జేరెను.

‘మనకుఁజ్ఞవాఁడేడి?’ యని యతని భార్య యాతురతతో నతనిని బ్రశ్నించెను. ఆమె కెట్లు సమాధానము చెప్పవలెనో స్ఫురింపక యతఁడొక కథయల్లెను. ‘అయ్యో! ప్రియతమా! విధికి దయలేదు సుమా!’ యని దీనముగాఁ బలికెను.

“వాఁడు గతించెనా యేమి?” యని యా యబల కన్నీరు విడువ సాగెను.

వర్తకుఁడు గుండె దిటవు పఱచుకొనుచు ‘ఔను. చాల కాలము క్రిందటనే వాఁడు నముద్రమునఁబడి పోయె’ నని యామెకు జవాబు చెప్పెను. అతఁడు చెప్పునది యసత్యమైనను, సత్యమే యని యామె నమ్మఁదగినంత దృఢస్వరముతోఁ బలికెను. దానితో హృదయము బీటలువాఱి కన్నులెఱ్ఱవడి వత్తలగు నట్లామె యొక వారము దినములవఱకు నెడ తెగక విలపించెను.

ఆ వర్తకుఁడు తన వ్యాపారపు గొడవలలోఁబడి కుమారుని మాటయే మఱచెను. ధన సంపాదనమే యతని జీవితమున నేకైకలక్ష్యము. ముదిమి మీఁద బడుచున్నను సరకు గొనక రెండవతూరి దూరప్రయాణమున కతఁడు సన్నాహము లొసర్చెను. ‘నేఁడు చేయఁదగినది తేవటి కెన్నఁడు వాయిదా వేయరాదు’ అను సూక్తి యతనికి విశేష వివేకవంతమైనట్లు తోచెనుగాని, శక్తికిమించిన పనులను మాత్రము ‘బిలును బట్టి తేవుచేయుట కవకాశమున్న పనిని నేఁడే చేయఁబూనకు’ మనుదుష్టసిద్ధాంత మాతని కాచరణీయ మయ్యెను.

అయినను నింటికిఁ జేరిన పిమ్మటఁ బదియేండ్ల కొక నాఁటి యుదయమున రెండవ పయనమున కతఁడు నిశ్చయము చేసెను. “బహుశః యీసారి నేను తిరిగి యీజిప్తులో నా కుమారునిఁ బక్షులభాష నేర్చుకొనుటకు దిగవిడిచిన నగరమును సందర్శింపవచ్చును. వాఁడు కనిపించినచో మంచిదే; లేదా నష్టమేమున్నది?” అని యాతఁడు తలపోసెను.

అదృష్టవశమున సతఁ డీజిప్తునందలి యానగరమును జేరి యానాఁడు తాఁజూచిన సందులోఁ బాఠశాల కెదుట నిలబడెను. వెంటనే యందుండి వినవచ్చు ‘ట్యూ, ట్యూ, చీప్, చీప్, ట్వీట్, ట్వీట్, ట్యూ, ట్యూ’ అను వింతలైన శబ్దములచే నొకరి నడుగ వలసిన శ్రమలేకయే యదియే నాఁటి పాఠశాల యని గుర్తించెను.

కాని యానాఁటి వృద్ధ పండితుఁడు పాఠశాలలోఁ గనఁ బడలేదు. అతని స్థానమున జ్యోతులవలెఁ బ్రకాశించు కన్నులు, నల్లని చాయదిరిగిన పై పెదవిగల యొక చక్కని యువకుఁడు కూర్చుండియుండెను. లోనికిఁ బ్రవేశించుట కనుమతిఁగొని యా వర్తకుఁ డప్పటికిఁ జని, నాఁడు కైత్యవారముచే వృద్ధ పండితుఁడు పాఠశాలకు రాలేదనియు, దనకు బదులుగాఁ దరగతిలోనెల్ల బుద్ధిశాలి యగు నీయువకుని సితర విద్యార్థులకుఁ బాఠములు చెప్పుటకై నియోగించెననియు వినెను. ఇంతలో నెట్లో వర్తకునిరాక వృద్ధపండితునికిఁ దెలిపెను. ఉన్నితోఁ జేయఁబడిన యుష్ణీషముదాల్చి, వెంటనే యా వృద్ధుఁడు పాఠశాలకు వచ్చి వర్తకునిఁ బలుకరించెను. ‘ఏమి? మీ కుష్టు వానిని మీరు గుర్తింపలేకున్నారా? చిరకాలము క్రిందట

మీరు నా కొప్పగించిన యాబాలుఁ డదిగో! ఆ నిలఁబడి యున్న వాడే. అతఁ డన్ని విషయములందు సమగ్ర పాండిత్యము గడించినాఁడు. నాకుఁ బిమ్మట నా స్థాన మాక్రమింపఁ దగిన వాఁ డతఁడే!’ యని యా యువకునిఁ జూపెను.

ఆనందముతో వర్తకుఁడు కుమారునిఁ గొంగలించు కొనెను. పిమ్మటఁ జూడ ముచ్చట గొల్పుచుఁ జేతి కెదగిన యా కుమారుని వెంటఁబెట్టుకుని తిరిగిపోవుచు నుపాధ్యాయునికి బంగారు నాణెముల సంఘ లాఱు బహుమతిగా నిచ్చెను. శిష్యుఁడు తనయొద్ద నెలపు దీసికొను సమయమున నా వృద్ధ విద్వాంసుఁడు క్షణకాల ముద్వేగవశుఁ డయ్యెను. పాలి పోయిన యతని కంటిపాపలు మునుపటి మెఱపు గోల్పోయి నట్లు తోచెను. గురుశిష్యులు గాఢాలింగన మొనర్చుకొనిరి. వియోగ మన్నది చాల బాధాకరము. కనుకనే పెద్దలు ‘ప్రపంచమున దేనియందును మమత్వము వహింపకు’ మని చెప్పిరి.

తండ్రి కొడుకులు పడమటి వైపునకు సమాద్రముపైఁ బయనము చేయుచుండిరి. విశాల సాగరముపై వారరుగు చుండఁగా మూఁడుపక్షులు వారి పడవమీఁదుగా నెగురుచుఁ దెరచాపలపై నిలిచి యేమో భాషింపఁ దొడగెను. పడవపై నున్నవారి కా పక్షుల రొద విసుగు గొలిపెను.

‘బాబూ! ఆ పక్షులు మాటాడునదేమి?’ యని వర్తకుఁడు కుమారునిఁ బ్రశ్నించెను. కాని కుమారుఁడు మౌనము వహించెను. పక్షులు తమ సంభాషణ ముగియక ముందే యెగిరిపోయెను. కాని వాని ‘ఛీప్, ఛీప్, ట్వీట్, ట్వీట్’

పూ, పూ, టూ, టూ' యను శబ్దము లుచ్చస్థాయిలో విసఁజడుచుండెను.

'ఏమి నాయనా? మౌనము దాల్చితివి? అవి నిజముగా నేమైనఁ బ్రసంగించుచున్నచో నా విషయమేమో నాకుఁజెప్పు' మని తండ్రి మఱలఁ గుమారు నడిగెను.

పడవలోఁగల వర్తకుని తోడివారు బాలునిఁ బరిహసింప మొదలిడిరి. 'ఓ! ఈ పిల్లవాఁడు తన్ను దాను దెలియ నంత చక్కగాఁ బక్షులభాష నేర్చినాఁ' డని యొకఁడు గేలిచేసెను. 'వది సంవత్సరములపాటు విద్యాభ్యాసము: ఎంత యుజ్జ్వల ఫలితము!' అని మఱియొకఁ డనెను. ఆ కుఱ్ఱవాని కచట నుండుట దుర్భర మనిపించునంతటి మోటు మాటలు సాగెను. గంగాశమువంటి యుదరముగల యొక స్థూలకాయుఁడగు వర్తకుఁడు పొట్ట పగులునేమో యన్నంతగా విఱుగఁబడి నవ్వెను.

సరే! 'తండ్రి! ఆ పక్షు లేమి మాటాడుచున్నదియు, నేను నీకుఁ జెప్పి తీఱవలె నందువేని, నా కభ్యంతరములేదు. కాని విన్నపిమ్మట నీవు బాధ పడుదు' వని యా కుఱ్ఱవాఁడు తండ్రి నుద్దేశించి పలికెను.

'చెప్పవలసినదే: చెప్పవలసినదే!' యని తండ్రి నొక్కి పలికెను. ఇతర వర్తకులును నేకగ్రీవముగఁ 'జెప్పవలసినదే, చెప్పవలసినదే' యని వంత పలికిరి.

అప్పుడా బాలుఁడు తండ్రినిఁజూచి యిట్లనెను. 'నే నొక రాజు వగుదు ననియు, నీవు నా కొలువులో భారవాహుఁడ వగుదు' వనియు నవి యనుకొన్నవి.

ఒక్కసారిగా నవ్వు లాగిపోయెను. అందఱి మొగము లందును నసహ్యభావము ప్రకటమయ్యెను. వర్తకుడు పెదవి కొఱికికొనెను. ఏమియుఁ బలుకలేదు. కాని మఱుక్షణమునందుఁ దన పరాభవమునకుఁ బ్రతీకారము చేయవలె నను నిశ్చయము నకు వచ్చెను.

ఆ సాయంకాలమంతయు నావలో నొకమూల నతఁడొంటరిగఁ గూర్చుండి యాలోచింపఁ జొచ్చెను. ఏదో నిశ్చయము చేసెను. అర్ధరాత్రమయ్యెను. ఆకాశము కాటుక వులిమినట్లుండెను. ఒక మహారక్షస్సువలెఁ బడవ నీటిపై దూసికొని పోవుచుండెను. వెంటనే వర్తకుడు లోనికిఁ బోయి యొక కొయ్య పెట్టెలోని సరకులను గ్రుమ్మరించి, నిద్రాసక్తుడై యున్న తన కన్నకుమారు నందు బంధించి నీటఁ బాఱవైచెను. ఆ పెట్టె నీటఁబడి యూగులాడుచు, నదృశ్యమగుచుండఁగాఁ బరీక్షించి చూచి యా వర్తకుడు “ఓహో! పక్షిలెంత జోస్యము తెలిసినవి? ఈ పర్యాయము నే నింటికిఁ బోగానే, నాభార్యను గలసికొన్నప్పుడు ‘మనబిడ్డఁడు సముద్రమునఁ గూలిపోయె’నని గట్టిగా మఱియొకమాటు చెప్పుదును. ఈ మాటు నేను నిజమే చెప్పినట్లు కాలగల” దని తలపోసికొనుచుఁ దననెఱ్ఱ జేరి, యున్ని దుప్పటి దిట్టమగా ముసుగు వెట్టి, నగుమొగముతో నిద్రకుఁ జొచ్చెను.

ఆ పెట్టె నీటిపైఁదేలుచు అదృష్టదీప్తిపమువైపు కొట్టుకొని పోయెను. వర్తకుడు తిన్నఁగా నింటికిఁ జేరెను. కాని యిల్లెక్కడ! అందొక బొగ్గులగుట్ట కాన్పించెను. గుండె తటతట గొట్టుకొనుచుండ నిరుగుపొరుగువారిని విచారించి యతఁడు భార్య

విద్రాసత్తుడై యున్న తన కన్నకుమారు నందు బంధించి నీట బొబ్బలెసెను.

తలదాచుకొన్న చోటికిఁ బోయెను. ఆమె గుర్తు పట్టుటకు వీలు గానంతగా మాటిపోయినది. శ్రమచేతను నాయాసముచేతను నామె కళవళించు చుండెను. ఒడలిలో రక్తమే లేనట్లుండెను. వర్తకుఁడు దేశాంతరముం దుండఁగా సర్వభక్షకుఁ డతని యింటఁ బ్రవేశించి సమస్తముఁ జూఱగొనుటచే నామె కాదుర్దశ కలిగెను.

జీవితములో నెప్పటి కప్పుడేదో యొక చింతావ్రణము పొడసూపుచునే యున్నను, గాల మన్నది యట్టి యెంతంత గొప్ప వ్రణములనైన మాను పట్టింపఁగలదు.

రెండేండ్లా యూరనే యా దంపతు లష్టకష్టము లనుభవించి యింక నందు జీవింపఁజాలక మతెందైన సుఖ జీవనము లభింపవచ్చు నను నాశతో స్వస్థలము వీడిపోవుటకు నిశ్చయించిరి.

ఇక మన మా కొయ్యపెట్టె యేమైనదియు విచారితము. ఎడతెగని యలలలో నిట్టట్టు నడుచు నదృశ్యమూర్తి యగు విశ్వరక్షకునిచే భద్రముగాఁ గొనిపోఁబడినదో యన్నట్లొక వినూత్న భూభాగముఁ జేరుచుండెను. పల్లెవాఁడొకఁ డచ్చటఁ గూర్చుండి నీటిలో గాలము నాడించుచుండెను. ఎందుకో చాఁడు తలయెత్తి చూడఁగా నల్లంత దూరమున నాపెట్టె కాన్పిం

చెను. 'బలే అదృష్టము! అది చాల పెద్దపెట్టె. అందులో నేముండునో యెవరికిఁ దెలియును!' అని తలఁచుచు వెంటనే తన దొన్నెకడకుఁ బోయి యందెక్కి యా పెట్టెవైపు పోసాగెను.

ఆపెట్టె యతనివైపునకే వచ్చుచుండెను. అది బాగుగా దగ్గఱకు రాగానే పెట్టె కొకవైపున గట్టి మోకు బిగించి లేవనెత్తి దోనెలోఁ బెట్టెను. కుతూహలాతిశయముతో నతని హృదయనాడి తీవ్రముగా స్పందించెను.

అతఁడు వెనుదిరిగి తీరముఁ జేరినంతనే పెట్టె పీపున. నిడికొని యింటి మొగమై యరిగెను.

గృహముఁ జేరిన పిమ్మట భార్యాభర్తలు దాని మూత తెఱచిరి. అం దొకయువకుఁ డున్నతవంశమునకుఁ జెందుట. తెలుపు నట్టి దుస్తులు ధరించినవాఁ డుండుట వారి కత్యంతాశ్చర్యము గల్గించెను.

'అయ్యా! నీవు దయ్యమవా? మానవుడవా?' అని వారైక కంఠ్యముగఁ బ్రశ్నించిరి.

'నేను మీవంటి రక్తమాంసమయ మగు మానవ శరీరముఁ గలవాడనే. ననుఁ జూచి మీరు భయపడవల'దని యాయువకుఁడు వారికి బదులు చెప్పెను.

"నిస్వార్థము, నిర్మలము నగు భావముతో వారొసంగిన యాహార మారగించి, యుచిత మర్యాద లందికొని యతఁడు వారితో నిట్లు పలికెను. 'ఇకనుండి మీరే నా తల్లిదండ్రు లనవలెను. ఈ విలువగల దుస్తులను బజారులో విక్రయింపుఁడు. వానికి మంచి వెల గిట్టఁగలదు. ఆ ధనము మీ యవసరములకు.

వినియోగపడఁగలదు. నే నిప్పటినుండి మన పేద బ్రతుకునకుఁ దగిన దుస్తులే ధరింతును.'

ద్వితీయ భాగము

ఆ దేశ మేలు రాజున కొక యసాధారణ కారణమున విశేషమైన మనోవ్యధ సంభవించెను. ప్రత్యుదయ మతఁడు కొలువు దీర్చువేళకు మూఁడు పక్షలు వచ్చెడివి. కొంతసేపుచైస్వరమున నేమేమో మాటలాడెడివి. ఆ రొదలో రాజు మాటలు సభలో వినిపించెడివి కావు. అంతకంటెను దుర్భర మేమనఁగా నవి యెగిరిపోవుటకు మున్ను దురదృష్టవశమున బట్టతల గల రాజు నెత్తిపైఁ దమ తెక్కల కంటుకొన్న దుమ్ము రాల్చి పోయెడివి. రాజుది సహింపలేక పోయెడివాఁడు. 'ఈ పక్షలు మర్యాద యెఱుఁగని' వని యతఁడెన్నో సాగ్రద్ధుఁడై టించెను. సభాసదులును నతనితో నేకీభవించిరి.

'ఈ దుస్థితినుండి నన్నుఁ దప్పించువారి కర్తరాజ్య మిత్తు' నని యతఁడు దేశమంతటఁ జాటింపించెను. కాని యందులకు బ్రయత్నించి కృతార్థుఁడు కానివానికిఁ దత్క్షణము శిర ముత్తరించుట జరుగుననియుఁ బ్రకటించెను. రాచతీకపు సహనమునకుఁ బరీక్షగా జరిగెడి యా పక్షలచర్య నివారించుటకు 'నే' నని యొక్కఁడును ముందంజ వేయఁ డయ్యెను.

ఒకనాఁడు రాజు తన ప్రధానినిఁ బిలిపించెను. 'ఈ పక్ష లిట్లు చేయుటకుఁ గారణము తెలుపఁ గలవాని నెవనినైన, నొక వారము దినములలో నీవు కనిపెట్టి, నా యొద్దకుఁ దీసికొని రానిచో, నీమెడపైఁ దల నిలువ'దని కఠినముగా శాసించెను.

ఆ ప్రధాని యదృష్టవశమునఁ బిల్లెవాని యింటికిఁ జేరిన యువకునిగుఱించి విసెను. అతనినిఁ జూచుటకై పోయెను.

ఆ యువకుఁ డతనినిఁ జూచి నవ్వి 'నీకుఁ దల లేనట్లున్నదే?' యనెను. ఆ యమాత్యుఁడు చలింపకుండ నతనితో రాజునకుఁ బక్షులవలనఁ గలిగిన బాధయు, దానినిఁ దప్పింపఁ గల వాని కాతఁ డిట్లునన్న బహుమతియు సవిస్తరముగా నెఱింగించెను.

వెంటనే యా యువకుఁడు తా నప్పుడే రాజునొద్దకుఁ బోయెద నని పలికెను. కాని వానిని గాఢముగాఁ బ్రేమించిన పల్లెదంపతులు మాత్ర మతని నా ప్రయత్నమునుండి నిరుత్సాహ పఱుపఁ దొడఁగిరి. ఆ యువకుఁడు తన కా యత్నమున విజయము నిశ్చయమని విశ్వసించి తాను క్షేమముగాఁ దిరిగి వచ్చుటయే కాక, యా యుద్యమ ఫలముగాఁ దాను మకుట ధారియై వచ్చుట సంభవించునని చెప్పి వారి నొప్పించెను.

మఱునాటి యుదయమునఁ బ్రధానితో నతఁడు రాజసభ కేగెను. మంత్రి యంజలిబద్ధుఁడై రాజు నుద్దేశించి 'మహాప్రభూ! శకుంత వాఙ్మయమున నాటితేఱిన పండితుఁ డీ యువకుఁడు. ఇతఁడు మీ చిరకాలవాంఛఁ దీర్చుగలఁ' డని విన్నవించెను. అతఁ డిట్లు నుడువుచుండఁగనే యథాప్రకారముగాఁ బక్షుల యలజడి ప్రారంభమయ్యెను. యువకుఁ డతి శ్రద్ధతో వాని పలుకులందలి ప్రత్యక్షరమును నాలించి రాజు ననుమతితో విట్లనెను. 'మహా రాజా! తమ యుద్యోగుల నర్థరాజ్య ప్రదానమునకై వలయు దానశాసనము లిఖించుట కాజ్ఞాపింపుఁడు. అది ముగిసిన పిమ్మ

టనే యీ పక్షుల సంభాషణలోని యంశమును మీ కెఱింగింపఁ గలను.'

అతని విజ్ఞప్తి యెట్టిదెనను బాలించుటకు దనకేమియు నభ్యంతరము లేదని రాజనెను. అతని యంతరాంతరములలో నర్థరాజ్యము గ్రహించుటకు మున్నే యా యువకుఁడు తన శరము గోల్పోఁగలఁ డను విశ్వాస ముండెను.

దాన శాసనము వ్రాయుట ముగియఁగనే యువకుఁ డిట్లు చెప్పఁ దొడఁగెను. "మహారాజా ! అవి న్యాయము కొఱకుఁ ద మ్మర్థించుచున్నవి. వానిలో రెండు మగవి. ఒకటి యాడుది. తమ కెడమవైపునఁ గల యీ పక్షి తూర్పుదేశమునకుఁ జెంది నది. కుడివైపునఁగల యది పశ్చిమ దేశమునకుఁ జెందినది. ఒకప్పు డీ యాడుపక్షి యీ రెండవపక్షికి భార్యగా నున్నది. ఈ పడమటి పక్షి యొక' పయనమున కని పోయి చాలకాలము వఱకు దీనికిఁ గనిపింపక దూరస్థలమం దున్నది. ఆ కారణమున నిది మరణించియుండు ననుకొని, పక్షికాంత యీ తూర్పుదేశపుఁ బక్షిరాఁగా, దీనితోఁ గాఁపురము చేయ నారంభించినది. ఒక సంవత్సరమిట్లు గడచిన వెనుకఁ బశ్చిమ దేశపు శకుంతము దీనియొద్దకు వచ్చినది. ఇప్పు డొక విడఁదీయరాని చిక్కు కలిగె నని దేవర గ్రహింపఁగలరు. ఈ చిక్కు విడఁదీయవలయు నని యవి ప్రభువుల నర్థించుచున్నవి."

ప్రభు వా సమన్య నైట్లు పరిష్కరింపవలెనో నిశ్చయింపఁ లేకపోఁగా, ననుమతిఁ గొని, యువకుఁడే యందులకుఁ బూనెను. అతఁడు ప్రాగ్దేశపుఁ బక్షినిఁ జూచి యిట్లనెను. 'పక్షి ! నీవు తిరిగి నీ స్థానమునకుఁ బొమ్ము.' పిమ్మటఁ బడమటి పక్షిను జూచి

‘నీవు నీ స్వస్థానమున కెగిరిపో’మని, పక్షికాంతను జూచి ‘శకుంతకాంతా! నీ కెవరియందు మక్కువ గలదో వారియొద్దకుఁ దొ’మని పలికెను. ఆ శకుంత కాంత తత్క్షణమే పశ్చిమ దిక్కునఁ జను తనభర్త ననుసరించెను. అతనియం దామెకుఁ గల మక్కువ యట్టిది.

సభాసదులు హర్షమునఁ జప్పట్లు చలుచుచు నా యువ కునిఁ దమ చేతులతో సభాభవనపుఁ బైభాగమువఱ కెత్తి యభి నందించిరి. కాని రాజాయభినందనోత్సవమునఁ బాల్గొనఁ దలచుచును. అతఁడు తన యర్థరాజ్యము వదలుకొనుట కొప్పు కొనవలసి వచ్చెను. అదియు నెందులకు ? మూఁడు పక్షులు పాడు ట్వీట్ ట్వీట్. చూ చూ, పూ పూ. ట్వీట్ ట్వీట్, చిట్ చిట్, శబ్దముల నిమిత్తమై. లేఖకులు తెచ్చిన దాన పత్రముమీద సంతకము చేయుటకు ‘మొండి తిరస్కారముఁ జూపెను.

‘ఓహో! రాజా! నీ బాసఁ దప్పించుకొనుటకై నీవు చేయు ప్రయత్నము నిర్ధృతము సుమా! బాసయన్నది పరమ పవిత్రము. ఒకసారి మాటయిచ్చి భంగముఁ జేయరాదు. ఈ దానశాసనముపై నీవు సంతోషముతోఁ జేవ్రాలు చేయక పోదువా? ఎంతో విచారముతో నైన నీవు దానిపై సంతకముఁ జేయునట్లు నేఁ జేయవలసి వచ్చును. ఎట్లందువా? గ్రద్దలు, దేగలు మొదలైన పక్షిజాతు లన్నింటిని రప్పించి నీ బ్రతుకే యసంభవముగాఁ జేయునట్లు నేను శాసింపఁగలను’ అని యాయువకుఁడు నవ్వుచుఁ బలికెను. కాని రాజున కది యొక యశక్తుని బెదఱింపువలె మాత్రమే తోచెను. ‘ఓయి కుఱ్ఱ

వాఁడా : నిన్నుఁజూచి నేనేమియు భయపడుటలేదు. నీవాక
వాక్పూరుఁడవు మాత్రమే' యని యతఁడు యువకునకు సమా
ధాన మిచ్చెను.

తత్క్షణమే యాయువకుఁ డుచ్చైస్వరమునఁ గొన్ని వింత
శబ్దము లుచ్చరించెను. ఇంకేమున్నది? ఆకాశమంతట నొక
నల్లని మబ్బు వ్యాపించినట్లు కాన్పించెను. రా జది చూచి 'వాన
సాగునట్లున్న' దనెను. యువకుఁ డామాటలకు నవ్వి యిట్లనెను.
'వాన యెంతమాత్రము సాగదు. అట్లే నీ వానయిచ్చుటయు
సాగదు.' అతని మాటలకు సభయంతయు గొల్లున నవ్వెను.
మబ్బువరెఁ దొలుతఁ గనఁబడినది; రానురాను రాజభవనముపై
నాఁగి, దిగివచ్చుచుఁ బక్షిలసేనగా రూపుకట్టెను. ఆ సేనలో
నానాజాతి విహంగములు గాన్పించెను. వంపుదిరిగిన ముక్కులు,
బలమైన తెక్కలుగల మహాశకుంతములు కొన్ని, తెక్కలల్లార్చు
చుండఁగా విపరీత శబ్దము పుట్టించుచు, రక్కసి గోళ్ళు
గలిగి, యుక్కు చొమ్మలవంటి భీకరభగములుకొన్ని, వర్జనా
తీతములైన పిశాచపక్షిలు కొన్ని, యింకను బలుజాతులకుఁ
జెందిన ఘోరపక్షి లనేకములు గనవచ్చెను. వానికన్నులు కణ
కణలాడు బొగ్గులవలె నెత్తుటిరంగు వేలార్చుచుండెను. తప్పించు
కొనరాని వ్యూహముతో నొక దయ్యపుఁ బక్షిల పటాలము తన
నగరము ముట్టడించె నని రాజు గ్రహించెను.

'ఆఁ! ఆఁ! ఈ పక్షిల నన్నింటిని వానివాని పర్వత
గృహములకు, నదీవాసములకుఁ బంపించివేయు'మని యతఁడు
యువకుని వేడుకొనెను. తేని నిస్సహాయస్థితి సభ కాశ్చర్యమే
తాక, వినోదమును గల్గించెను. 'ముందు సంతకముచేయు'మని

దానవశ్రమమునై 'మృందు సంతక్తముడై యుని యువకుడు వికటముగ నవ్వచు గరించెను.

యువకుడు వికటముగ నవ్వచు గర్జించెను. కంపించుచున్న చేతితో రాజు తలవంచి దానపత్రముపైఁ జేవ్రాలు చేసెను. యువకుఁ డామఱునిమిసముననే పక్షలన్నింటికి వాని గూండ్లకు బర్వత గుహలఁకు బోవ నెలవిచ్చెను.

ఆ వైచిత్ర్య మంతయుఁ జూచుచున్న యమాత్యుఁడు తనలో 'నీ యువకునిచర్య సమంజసముగనే యున్నది. రాజు గౌరవముగ సంతకము చేయకపోయెను. ఇట్లగౌరవము పొందిన పిమ్మటఁ జేసినాఁడు' అనుకొనెను.

పిమ్మటఁ గాలక్రమమున యువకునితోఁ బరిచయము హెచ్చినకొలఁదియు రాజాతని నెంతోప్రేమింప మొదలిడెను. అతని పెంపుడు తల్లిదండ్రులగు పల్లెదంపతులను బిలిపించి యమూల్యములయిన బంగారు సరిగంచు వలువలు కట్టఁబెట్టెను.

తరువాత స్వల్పకాలమునకే రాజు మరణించెను. కాని మరణించుటకుఁ బూర్వము తనవశమం దున్న యర్థరాజ్యము గూడ నా యువకునకే చెందునట్లు పత్త్రము వ్రాసెను. ప్రజలందఱు విషయము విని యిట్లనుకొనిరి. ఆహా! అదృష్ట మున్నది యెంత చిత్రమైనది! అది నవాబులను పక్షిరుల్లను; పక్షిరులను నవాబులను జేయును :

ఇంతలో నరేబియాదేశమందలి యీ యువకుని జననీ జనకులు స్వస్థానము విడిచి యందందుఁ దమ యదృష్టముఁ బరీక్షించుకొనుచు నీ నగరమునకే వచ్చుట తటస్థించెను.

అప్పటికిఁ జలి ముదురఁ జొచ్చెను. చలికాలముగడపుటకు వలసినన్ని కట్టెలు సేకరింపవలసిన దని క్రొత్తరాజు సేవకుల కాజ్ఞ యిచ్చెను. సేవకులు భారవాహాల నన్వేషించి రాజాజ్ఞ

శీఘ్రముగా నెఱవేర్చుటకుఁ బ్రయత్నించుచుండిరి. ఆ వర్తకుఁ డా సేవకులయొద్దకుఁ బోయి తనకుఁగూడ నొక పని కల్పింప వలెనని యాశ్రయించెను. రాజసేవకు లవసరమును బట్టియు, నతని దీనాలాపములను బట్టియు నతనిని దమ పరివారమునఁ జేర్చుకొనిరి.

వర్తకుని భార్యకూడ సంతఃపురములో వస్త్రము బుదు కుటకుఁ గుదిరి, తన కర్తవ్యమును శ్రద్ధాభక్తులతోఁ జేయుచు విశ్వాసపాత్రురా లయ్యెను.

ఒకనాటి యుదయమున రాజు సౌభాగ్రమందుండి గవాక్ష మూలమున పెఱిటివైపు చూచుచుండెను. ఎందఱో కూలివాం డ్రందుఁ బని చేయుచుండిరి. ఆ కూలివాండ్రిలో నొకనిముఖ మతనికి మున్నెప్పుడో బాగుగా జూచినట్లుండెను. ముక్కుచు మూల్గుచు సతమతమగు నా కష్టజీవీయం దతనికి జాలి కలిగెను. ఆ కూలివాఁ డతివృద్ధుఁడు. వీఁపున నున్న బరువు మోయలేక యిటునటు తూలుచుఁ బెనఁగుచు నెఱ్ఱెట్టో వచ్చుచుండెను. అతనినిఁ దన సమక్షమునకుఁ దీసికొని రావల సిన దని రాజు తన చెంత నున్నవారి కాజ్ఞాపించెను.

‘నీకొక కుటుంబము అనఁగా ఒక భార్య, ఒక కుమారుఁడు గలరా?’ అని తన యెదుటికి వచ్చిన యతనిని సాదర ముగఁ బ్రశ్నించెను.

‘దేవా! నాకొక భార్యయున్నది; కాని, కుమారుఁడు లేనేలే!’ డని యా వృద్ధుఁడు పలికెను.

కాని, యిప్పుడుమాత్ర మతఁ డసత్యమును సత్యముగా భ్యనింపఁ జేయలేఁ డయ్యెను. ఏలయనఁ దనభార్య యుడుకు చున్న వస్త్రములు తన యంతఃకరణముకంటెను నిర్మలములని యతఁ డెఱిగియుండెను.

‘అయినచో నీ భార్య యెక్కడ?’ నని రాజు తిరిగి ప్రశ్నించెను.

‘అయ్యా! ఆమె మహాప్రభువుల యంతఃపుర పరిచారిక లలో నొకతిగాఁ బనిచేయుచున్న’దని వృద్ధుఁడు మాటుపలికెను.

‘ఆమెను నా యెదుటికిఁ గొనిర’మని ప్రభు వాజ్ఞాపిం చెను. ముసలివాఁ డాపాదమస్తకముగాఁ గంపించెను. ప్రభు సమక్షమునఁ దన నైచ్యమంతయు నామె వెల్లడించు నను భయము కలిగెను.

ఎట్టికేలకు వానిభార్య రాజ సమక్షమునకు వచ్చెను.

‘ఓ పేదరాలా! ఏ దౌర్భాగ్యమున మీరిట్లు రావలసి వచ్చెను? మిమ్ములను జూడఁగా నొకప్పుడు మంచిరోజులు చూచినవారుగాఁ దోచుచున్న’దని రా జామెను బ్రశ్నించెను.

‘అయ్యా! ప్రభూ! ఏనాఁడు మా కుమారుఁడు సముద్ర మునఁ బడిపోయెనో, నాటినుండియే మా చెడురోజు లారం భమైన’ వని యా వృద్ధురాలు గద్గదస్వరముతోఁ బలికెను.

‘అమ్మా! నీబిడ్డను నీవు తిరిగి చూడఁగల పక్షమున నతనిని నీవు గుర్తింప గల్గుదువా?’ యని ప్రభు వామె కన్ను లలోనికి సూటిగాఁ జూచుచుఁ బ్రశ్నించెను.

‘తప్పక గుర్తింపగలను ప్రభూ! వాని కొక యంద మైన పుట్టుమచ్చ యున్నది. అదియు వాని యెడమ బుజము

మీద. అది యెంతో వింతయందము గలది.'

అనుచరులును, నేవకులును వింత పడుచుండగాఁ బ్రభువు తన యెడమబుజముపై నంగీ తొలగించెను. వెంటనే యా వృద్ధాంగన తాను చెప్పిన పుట్టుమచ్చ యట్టిదే యని గుర్తించెను.

'నా కన్నతండ్రి! నా నాయనా!' యనీ యామె చిర కాలమునుండి యతికష్టమున నణచుకొనుచున్న యుద్వేగము పెల్లుబికి విలపింప మొదలిడెను.

ఆ వృద్ధున కేమి చెప్పుటకు దోచలేదు. తాను కల గనుచుంటి నని భావించెను.

తండ్రి తనకుఁ బూర్వము చేసినయపకారము మన్నించి రాజు, తల్లి పాదములంటి నమస్కరించెను.

గులాబియత్తరు కలిసిననీట జలకమాడి, రాజోచితము లయిన దుస్తులు దాల్చి యా వృద్ధ దంపతులు తమ జీవిత శేషము సంతృప్తితో శాంతి మయముగాఁ గడపిరి. పల్లె వాఁడును నతని భార్యకూడ వారితోఁ గలసి మెలసి యుండ, విస్ఫూర్ణులగుటవలనఁ గలకాలమునకుఁ దమ దత్త పుత్రుఁడు విజ జననీజనకులఁ గలసికొన్నందులకు సంతసించుచు సుఖ ముగాఁ గాలము గడపిరి.

'పక్షులు నిజముగా గొప్పజోస్య మెఱిగినవి' అని యావర్తకుఁడు 'నీకుమారుఁడు రాజగును; నీవతని కొలువున భారవాహుఁడ వగుదు'వని పడవ తెఱచాపపైనుండి యానాఁడు పక్షులు పలికిన పలుకులు స్మరించుకొనెను.

2. పన్నా

వనపీరుడు మేవాడు దేశపాలకులలో సుప్రసిద్ధుడైన సంగ్రామసింహుని కొలువులోఁ గల యొక చిన్న యుద్యోగి. వాడు పరులను వంచించుటలో నేర్పరి. వంచకులకు సహజమైన యాత్మభావగోపనము, విషపునవ్వు వాని కుగ్గుఁబాలతో నలవడినవి. సంగ్రామసింహుఁ డతని బాహ్యలక్షణములఁ జూచి మోసపోయెను. అతని యందు విశేషమైన విశ్వాస ముంచెను. అతఁడు తన కుడిభుజమే యనుకొనెను.

అచిరకాలములోనే మహారాజా వనపీరుని నల్పాల్ప పదవినుండి ప్రధానమంత్రి పదవికిఁ దెచ్చెను. ఈ యెన్నిక చాల నౌదార్యముతోడను, సుచిత్రజ్ఞతతోడను గూడియున్నదని యాస్థానోద్యోగులెల్ల రభిప్రాయపడిరి. అట్లు భావింపనివాఁ డొక్కఁడు మాత్రమే. వాడు రాచమంగలి. మానవుల చిత్తవృత్తు లెరిగిన వాడు. చిరకాలానుభవముచేతను, దనయొద్ద కాయుష్కర్మకై వచ్చు ననేక వ్యక్తులతోఁ గల పరిచయము చేతను, మానవుల ప్రకృతు లెట్టివో వారి మనస్సులలో నెటువంటి తలంపులు తీగలు సాగుచుండునో, యతఁడు గ్రహింపఁ గలిగెను.

‘నేను కేవలము మంగలిని. కేళములు ఖండించి శిరస్సు నిలుపుట నా కులవృత్తి. కొందఱు జాణలు శిరము ఖండించి శిరోజములు మాత్రము నిలబెట్టుదు’రని యతఁ డనుచుండెడి వాడు. అతని యీమాటలు విన్నవా రొక నవ్వునవ్వి గొప్ప చమత్కారపు మానిసి యనుకొనుచుండిరి. కాని కాలము

గడచినకొలఁదియు, వానిమాటలయందు హాస్యముకంటెను, దివ్యజ్ఞాన మిమిడియున్నట్లు స్పష్టము కాఁదొడఁగెను.

కొన్నాళ్ళకు సంగ్రామసింహుఁడు మరణించెను. మరణశయ్యముపై నుండఁగనే, తన రాజ్యమాన కుత్తరాధికారియుఁడన కుమారుఁడు నగు నుదయసింహుఁ డను నాతేండ్ల బాలుని వనవీరున కొప్పగించెను. ఈ విధముగా వనవీరుఁడు రాకుమారుని ప్రతినిధిగా దేశము నేలఁదొడఁగెను.

అతఁడు పసివాఁడైన యువరాజును పన్నాయను రాజపుత్రాశ్రీ పెంపకమున నుంచెను.

ఆమె యతనియం దధికశ్రద్ధవహించి కన్నతల్లి వలెఁ బెంచుచుండెను. ఆమెకు యువరాజు నీడువాఁడగు కుమారుఁడుండెను. పన్నా చాలకాలమునుండి రాజకుటుంబమును విశ్వాసముతో నేవించుచు నందఱి మన్ననలకుఁ బాత్రమైయుండెను. ఆమె యుదయసింగు తల్లికేగాక యతని పితామహికిని నమ్మిన పరిచారికగా మెలఁగినది. కనుక రాజకుటుంబముతో నామెకుఁ గలి సంబంధము రెండుతరములుగాఁ గొనసాగియుండెను.

పన్నా సంరక్షణమున రాకుమారుఁడు పెరుగుటతోఁబాటు వనవీరునికి రాజ్యకాంక్షయును పెరుగుచుండెను. మకుటధారియైన మహారాజగుటముందు ప్రధాన మంత్రిత్వ మొక లెక్కయా? యువరాజు పెద్దవాఁడై సింహాసనమెక్కినచో రాజసంరక్షక పదవితో నిమిత్తమేముండును? ఆశయన్నది యెంత నైచన్యమునకైన లోఁబఱచును. దానికి నిలుపుదల లేదు. అధికార మను మద్యము మనుష్యుని గ్రుడ్డివానినిఁ జేయును.

ఎన్నెన్నో యకార్యములు చేయించును. ప్రభువు తన కొప్ప గించిన సింహాసనమును దా నాక్రమింపవలెను; రాజపుత్రస్థాన మందలి రాజు లందఱిలో భాగ్యవత్తముఁడు కావలె నన్నదే వనవీరుని యభిలాషము.

కలుషితరక్తముతో నతని నరనరములు స్పందించు చుండెను. అతఁ డొక నీచజాతిదాసికి జన్మించినవాఁడు. సాధారణ ముగా నగతికఁడై తిండికొర కటునిటు పరిభ్రమించుటో, యెవరి యొద్దనైన నొడ లమ్ముకొని నీచదాస్యముతోఁ దనువు దెల్ల వార్చుకొనుటో కాక యంతకంటె నున్నతస్థితి కలుగునని వాఁడు కలలోనైనఁ దలఁచియుండఁడు. కాని యతని యదృష్ట రేఖ యతని కూహాతీతమైన పదవిని సంపాదించి పెట్టెను. “నేను మేవాడు రాజా నగుదును. నా తరువాత నా కుమారుఁడు, వాని తరువాత వాని పుత్రుఁడు. కాని యుదయసింహుఁడు జీవించియుండఁగా నిట్టి యభిలాషము పైకి జెప్పుకొనరానిది; ఫలింపనిదికూడ” నని యతఁ డనుకొనఁజొచ్చెను.

అతనిలోని పిశాచ మిట్లన్నది. ‘ఈ యారేండ్ల నినుఁగు నేల హత్యచేయరాదు ? ఏల నీ మార్గము నిష్కంటకముఁ జేసి కొనరాదు ? వనవీరుఁడా ! అంతకంటె సులభము లేదు’ వన వీరుఁ డిది చక్కని యాలోచన మనుకొనెను. తిరిగి పిశాచ మిట్లన్నది. ‘అయినను నెవరిని నమ్మకునుమా ! ఏమందువా ? నీకు విశ్వాసపాత్రుఁ డొక్కఁడును లేఁడు. నీవే స్వయముగా శిశుహత్య చేయవలెను.’

ఈ క్రూరకార్యము జేయుటకే వనవీరుఁడు నిశ్చయించెను. తన యుద్దేశ మతి గూఢముగా నుంచుకొనెను. అది యే

మాత్రము బయటఁబడినను రసపుత్త్రరాజులు మాత్రమే కాక రాజాభవనములోని యధమ భటులనుండియు నందఱు తనపైఁ బడి ఁండఁడములుగా నరకివేయరా ? తన్నుఁ గాకులకు గ్రద్దలకుఁ బెట్టరా ? అప్పు డీ కుతూహలముతోఁ దానును నస్తమింపకుండునా ?

‘ఈ కార్యము నేను నా చేతులారఁ జేయవలయును. ఓసి జిహ్వ ! జాగ్రత్తసుమా ! నా యుద్దేశము నే మాత్రము పొక్కనీయరాదు.’

పగటి వెలుఁగునకు దూరమైన క్రూర శార్దూల గుహః మందిరమువలె నతని హృదయము తమోనిబిడ మయ్యెను. ఆ శార్దూలము రాకుమారునిపైఁ బగఁబట్టియుండెను. ఆ శిశువుపై దుముకవలెను; అతని మొగము రక్కివేయవలెను; గ్రుడ్లు పెకలింపవలెను; ఆ రక్తమాంసములతోఁ గడుపు నింపు కొనవలెను.

కాని వనపీఠుఁడు ధూర్తాగ్రేసరుఁడు. అతని నవ్విప్పుడును జక్కెరవలె మధురముగాఁ బ్రకటితమగుచుండెను. ఆ హాసము లోని నిజతత్త్వము నెవ్వరును గ్రహింపలేకపోయిరి. ‘నేను కేవలము మంగలిని. కేశములు ఁండించి శిరస్సు నిలుపుట నా కులవృత్తి. కొందఱు జాణలు శిరములు ఁండించి శిరోజములు మాత్రము నిలఁబెట్టుదురు.’ అని చెప్పుచుండు రాచ మంగలి మాత్రమే దానిని గ్రహింపఁ గలిగెను.

పన్నావలెనే యీ ఊరకుఁడు కూడ రాజకుటుంబము నెన్నియేండ్ల నుండియో కనిపెట్టుకొని యున్న విశ్వాసపాత్రుఁడైన వృద్ధ భృత్యుఁడు. అతనికిఁ బూర్వ మతని తండ్రి; ఆ

తండ్రికిఁ బూర్వము తాతయును, రాజావారి నేవరోఁ దనువులు చాలించినవారు.

వనవీరుని మంత్రిత్వము నామోదింపనివాఁ డతఁ డొక్కఁడే. అతఁడు వాని నభినందింపలేదు సరిగదా; వానిని శపింపు మని యిలువేల్పును బ్రార్థింపఁ దొడఁగెను. ప్రధాని పదవినుండి రాజకుమార సంరక్షకత్వము వనవీరున కేనాఁడు లభ్యమైనదో, యానాఁటినుండి యా రాచమంగలి మడతవిడిన తెఱమీఁది చిత్రమువలె వనవీరుని మనసులోని యధికార వ్యామోహ మానాఁటివఱకు నెట్లు పరిణమించు చున్నదియు విలోకింపఁ గలిగెను.

అది రాత్రివేళ. ఆకాశమున నొక్క నక్షత్రమైన లేదు. రాజభవనము నలుదెసల గాఢాంధకారము. చేరువ యూరినుండి కుక్కయే దొప్పకటి వినవచ్చుచుండెను. అమాయకత యచ్చు వడ్డ మొగముతో రాజకుమారుఁ డుదయసింహుఁడు నిదురలో మునిగియుండెను. లప్పటివఱకు వానిని జోకొట్టిన పన్నా యతని నిద్ర గమనించి మెల్లఁగా నీవలకు వచ్చెను. నెఱ్ఱకు దాపుగాఁ గూర్చుండి యతని నిమిత్తమై యొకచక్కని యంగీ కుట్టుట ప్రారంభించెను. కాని యామె మనస్సులో శాంతి లేదు. హృదయము తీవ్రముగా స్పందించుచుండెను. దూరముననుండి వినవచ్చు శ్వాసరోదనము శుభసూచకముగాఁ దోఁపదయ్యెను. ఆరేయి యపాయకలితమని స్ఫురించుచుండెను. ఆమె యారో గ్యము శిథిలమైనట్లు నరములలో వేదన కలిగెను.

ఆకస్మికముగా నెవరో తలుపుఁ దట్టిరి. 'ఎవ రక్కడ?'

అని దాది ప్రశ్నించెను. 'పన్నా! తలుపు దెఱపుము. నేను, మంగలి'నను సమాధానము వచ్చెను.

ఆమె తలుపు దీసినది. మంగలి లోనికి వచ్చినాడు.. 'ఈ యర్ధరాత్రమున నీవు వినిపింప వచ్చివ వార్తయే' మని పన్నాయతని నడిగినది. 'కుభవార్త మాత్రము కాదు.' అను చుండఁగనే మంగలి కంటినుండి బాష్ప మొకటి చెక్కిలిపైఁ బడి జాణినది. 'రాజపుత్త్ర రక్షకుఁడు రాకుమారుని వధించుటకు, త్వరలోనే యిచ్చటికి రాఁగలడు.' అని యెండిన పెదవులతో నిట్టూర్చుచు నాపై నేమియుఁ జెప్పఁజాలని యతని వంకఁ బన్నా జాలిగాఁ జూచినది గాని, చిత్తస్థైర్యము గోలుపోలేదు. మౌనముగాఁ గొన్ని నిమిషములు కూర్చుండి యిట్లన్నది. 'మనము రాకుమారుని రక్షింపవచ్చును.' 'అది యెట్లు?' అని తీరకుఁ డాతురతతోఁ బ్రశ్నించెను. "ఈ కోటనుండి యతని నొక సురక్షితస్థానమునకు మనము కొంపోవుదము." మంగలి యిట్లనెను. 'అది యసాధ్యము. ఏమందువా? కోటనుండి, శిశువును వెంటనిడుకొని వెలువలికిఁ బోవు నెవ్వరినైన నడ్డ గించుటకై చాల బందోబస్తు చేయఁబడినది." స్త్రీ సహజమైన వివేకము, మాతృ సహజమైన పరిపూర్ణ వాత్సల్యము ప్రకాశితములుగా రాజనందనుని రక్షించుట కనువైన యొక యూహఁ స్ఫురించి పన్నా యిట్లన్నది. 'నేను రాజపుత్త్ర నొకతట్టలోఁ గూర్చుండఁబెట్టెదను. పనికిరాని కాగితములు మున్నగునవి తట్టపైఁ గనఁబడునట్లమర్తును. నీవొక చెత్తయూడ్చు వానివలె నటంపవలెను. రాజభవనపు టావరణమున కావల నీ చెత్త పాఱఁబోయఁ బోవుచున్నట్లు ని న్నెవ్వరైన నడిగిరేని చెప్ప

వలెను. ఈ యర్థరాత్రమున ని న్నెవ్వ రీ వేషమున ననుమానింపరు. ఎవఁడో నేవకుఁ డను కొందురు.”

మంగలి యామె చెప్పినదంతయు విని యిట్లనెను. “కాని, వనపీరుఁ డిక్కడి కిప్పుడే రావచ్చును. బాలుఁడు కనఁబడనిచో వేఁట సాగించును. మనము పట్టువడుదుము.” “నీవు నేను నుడివినట్లు చేయుము. ఇతని నొక సురక్షిత స్థానమునకుఁ జేర్చుము. ఇచ్చటి వ్యవహారమునకు నే నున్నా” నని, శున్నా.

నిద్రించుచున్న రాకొమరునిఁ దట్టలోఁ బరుండఁబెట్టి, మీఁదఁ జెత్తఁగప్పి మంగలి కొప్పగించెను. అతఁడు మాఱుమాఱాడకుండ నామె చెప్పినచో

ప్పునఁ బోయెను. పన్నా యొంటరిగ తై యైనది. ఆమె నిజపుత్రుఁడా ప్రక్క గదిలో నొకమూల నిద్రించుచుండెను. పన్నా తొందరగా నచ్చటికిఁబోయి నిద్రాభంగము గాకుండఁ గుమారు నెత్తుకొని రాకొమరుని పాస్సుపైఁ బండుకొనఁబెట్టి రాజపుత్రుఁడు ధరించు వస్త్రములు వానికిఁ దొడిగెను.

అప్పటికి నడిరేయి యైనది. ఒక్క నక్షత్రమైన లేని యా యర్థరాత్రమున నా గడియలో నెంత కాఱుచీఁకటి! అయినను రాజభవనములో నున్న పన్నా హృదయమందు వలె భవనమునకు వెలుపల నంత చీఁకటి లేదు. హఠాత్తుగా నొక యడుఁగుల సవ్వడి యా నిశ్శబ్ద వాతావరణమును భంగపఱచెను.

కొన్ని క్షణములలోనే వనవీరుడు వచ్చి తలుపు దగ్గర నిలిచి మెల్లగా దట్టెను.

వాడెవడో పన్నా గ్రహించినది; తలుపు దీసినది. వనవీరు డొక్కడే లోపలికి వచ్చినాడు. 'ఏమి పన్నా! రాకు మారు, డెట్లున్నాడు? నాకు వాని యారోగ్యము విషయమై యెంతో యాందోళన. ఎట్లున్నాడో చూచిపో వచ్చితిని.'

అనుచు నాకిరాతుడు నిద్రామగ్నమైన మూర్తి మీదికి వంగి యా చిటుగుండియలోఁ దన కఱకు పిడిబాకు గ్రుచ్చెను. మఱుక్షణములో 'నమ్మా!' యనియైన నటవకుండఁగనే యా పసివాడు ప్రాణరహితుడైనాడు. అతని నోటినుండి నెత్తురు పైకిఁ జిమ్మినది.

పన్నా తెవ్వమని యొక్కకేక పెట్టినది. అది రాజ భవనమంతట మాఱుమ్రోగినది. ఒక్కసారిగా గాఢ నిశ్శబ్దత భంగమైనది. ప్రతి గది, ప్రతి మూల నాధ్వని ప్రాకిపోయినది. సౌధమంతయు దద్దరిల్లినది. హంతకుడు భయాతిరేకముతోఁ బలాయితుఁ డైనాడు. రక్తసిక్త హస్తములతో నలుపురి యెదుటఁ బడవలసి వచ్చునని యతఁ డూహింపలేదు.

నలువైపులనుండి గుంపులు గుంపులుగాఁ బరిచారకులు పఱువెత్తుకుని వచ్చిరి. పన్నా మూర్ఛితయై నేలఁబడియుండెను. రాకొమరుని పాన్పుపైఁ బసిబిడ్డ నెత్తుట మునిగి యుండెను. సౌధము హాహారవములతో బీటలు వాఱెను.

త్వరలోనే పన్నా మూర్ఛనుండి తెప్పరిల్లెను. జరిగిన దేమో తెలిసికొనుటకు జనులు గుమిగూడిరి. పన్నా యింతే యన్నది. 'ఒకనల్లని పీడ వట్టిచేతులతో నిందుఁ బ్రవేశించినది.

ఆ కిరాతుడు విద్రావగ్నమైన మూర్తి మీదికి వంగి
యా చిలుగుండియలోఁ దన కఱకు పిడిబాకు గ్రుచ్చెను.

నా దివ్యరత్నమును నా కన్నబిడ్డను, నా సర్వస్వము నపహరించుకొని పోయినది.'

రాజకుమారుడు దుదయసింహుడు ఘోర హత్యకుఁ జాలెనాఁ డనియే మేవాడుదేశ మంతయుఁ దలఁచెను. ఎవఁడును హంతకుఁడు వీఁడని యెవ్వని ననుమానింపలేకపోయెను. అనుమానము కలిగినను నొక్కఁడైనను నోరు తెఱచి యే మాటయుఁ జెప్పఁజాలఁ డయ్యెను.

ఈ నడిమికాలములో 'ఆర్థర్ షా' యను వర్తకునింట నుదయసింహుడు పెరిగి పెద్దవాఁడైనాఁడు.

హఠాత్తుగా నొకనాఁడు 'రాజకుమారుడు దుదయసింహుడు బ్రతికియేయున్నాఁ'డను వదంతి పుట్టెను. ఉదయసింహుడు తన రాజధానికిఁ దిరిగివచ్చి, రాజ్యాపహర్తయగు వనవీరునిఁ బదభ్రష్టుని జేయుట కది తగిన తరుణ మని యెరిఁగిన పన్నామే యా వదంతిని విస్తరింపజేసెను.

ఉదయసింహుడు కొలదినాళ్ళకే మేవాడునకుఁ దిరిగి వచ్చెను. హర్ష పులకితులయి యనుచరులెల్ల రతని గుర్తించిరి. వనవీరుఁడు పట్టువడినాఁడు. వెంటనే యతనికి శీర్షచ్ఛేదము గావింపఁబడినది. ఉదయసింహుడు గద్దె నెక్కినాఁడు. నాటి కాలమున రాజపుత్రస్థానములోని త్యాగమూర్తులయిన వీరకాంతలలో నగ్రగణ్యురా లని పన్నా కొనియాడఁబడినది.

దేశములోని దైర్యశాలినులయిన స్త్రీలలోనే కాక, ప్రపంచ ప్రసిద్ధ వీరవనితలలో నొకర్తుకగా నామె యీనాటికినిఁ బ్రశంసింపఁబడుచున్నది.

3. ఆదర్శ జీవి

సుభో బాల్యమునుండియే, ప్రసిద్ధ చిత్రకారుఁ డయి బంగాళపు జమీందారుని యాదరమందిన తన పితామహుని యడుఁగుజాడలలో, సంచరింప మొదలిడినాఁడు. సుభో తండ్రి పేదఁవాడు. అతఁడు బాగుగాఁ జదువుకొన్నవాడే. ఐనను నాకాల మటువంటిది. ఆరోజులలోఁ బాండిత్యము నభినందించువారు లేరు. పండితులకుఁ బోషణము లేదు. తూర్పు బంగాళములోని యొక కుగ్రామములోఁ దండ్రి చెంగటనే సుభో కాలము గడుపుచుండెను.

ఆ పల్లెబడికిఁ బోవు టతని కిష్టము కాదుగాని, పోక తప్పలేదు. అతని కా పాఠశాలలోఁ జూడఁదగినదేదైన నున్న దన్నచో నది యతని బల్లకెదురుగా నున్న గోడ. వర్షాకాలములో వెల్లయంతయుఁ గఱఁగి, సున్నపుఁ బూతలు మాసినచోట్ల వింతరేఖలతోడి యాకారము లేర్పడి, యతనిలో నేదో యాలోచనలు రేకెత్తించుచుండెను. చదువుకొను వేళలందు గణితము, చరిత్ర మున్నగు సంశయములందుండి యతని మనస్సు చిత్రభావములు స్ఫురింపఁజేయు నీ యస్పష్టాకారములందు లగ్నమగుచుండెను. ఒకప్పు డది గణితముచే నింతమేర యనరాని యనంతపథమున విహంగమువలె నెగిరిపోవును.

మఱియొకప్పుడు చరిత్రకందని పుక్కిణి పురాణాలలో మంత్ర తంత్ర గాథలందుఁ బ్రభు కోశాగారమునకుఁ గావలిగా నుండి తుపాకిచేఁబట్టి వేయి కన్నులతో నప్రమత్తుడైన వాని

వలె నతివ్యగ్రత వహించును. 'అదిగో భారతదేశ పటము: అదే మన మాతృదేశమూర్తి. పద్దానది యుప్పొంగి పల్లెనుండి పల్లెకుఁ బోలములు ముంచివేయుచుఁ బ్రవహించుచున్నది. బెస్త వాండ్రు గాలములతో హిల్సామత్తములకై గాలించు చున్నారు.' ఆ గోడమీఁది రేఖలలో నతని కిటువంటి దృశ్యము లనేకములు స్ఫురించును. 'అది బడి. ఉపాధ్యాయుడేదో చెప్పుచున్నాఁడని యతఁడు గుర్తింపఁడు.

'సుభో: అను నుపాధ్యాయుని పిలుపు బాంబుప్రేలుడు వలెఁ జెవులఁ బడఁగానే యా మనోహరదృశ్య మదృశ్య మగును. 'అసలు నీవు దేనికిరా బడికివచ్చుట? వచ్చినపుడు నీలక్ష్మము నేనుగాని, యాయెదుటి గోడయటరా?' సుభో కామాటలు బోధపడవు. బడి చదువులలో నతని మనస్సు ప్రసరింపదు. అతని తోడిపిల్లలు పలురీతుల నాటపాటలను గుఱించి యోమేమో ముచ్చటించుకొందురు. ఈ పిల్లవాని ప్రకృతియే వేఱు. చెల్లెక్కుట, నదిలో నీదుట, జలక్రీడలలోఁ బోటీలుపడుట యను బాల్యక్రీడ లతనికిఁ గాఁబట్టవు.

ఒకనాఁడు దుర్భరమైన హృదయ భారముతో నతఁ డింటికిఁ దిరిగి వచ్చెను. ఆరేయి నిద్దురయేలేదు. ఒడలు సలసల క్రాగుచుండెను. నాడి తీవ్రముగాఁ గొట్టుకొనుచుండెను. మఱు సటి యుదయమున కతఁడు మఱింత యస్వస్థుడయ్యెను. అనుభవశాలి, వృద్ధుఁడు నగు నా గ్రామవైద్యుఁ డేవో నాటు మందులతోనే జాగరూకతగాఁ గనిపెట్టి యుండుటచే సుభోకుఁ ద్వరగానే వ్యాధి నయమైనది.

అయినను గొన్ని నెలలవఱకు వెనుకటి సత్తువ కలుగ లేదు. పిల్లవాడు చాల నీరసించిపోయెను. 'పీడు విశ్రాంతి తీసికొనవలెను. కొన్నాళ్ళవఱకు బడికిఁ బంపవ'ద్దని వైద్యుడు గట్టిగాఁ జెప్పెను. సుభోమనస్సు తేలికపడెను. స్వేచ్ఛగా నుండుటకంటె మనస్సునకుఁ బ్రయమైనది యేమున్నది? దాని తోనే సగ మస్వస్థత నశించును. 'సంతోషము సగము బల' మనుటలో నెంత యర్థమున్నది! విశ్రాంతి యనఁగా నిఱువది నాలుగు గంటలు మంచాన కంటిపెట్టుకొని యుండుట కాదు. విధి నిషేధముల ప్రసక్తి లేకుండఁ దోచిన పని చేయుట, ప్రకృతిలోని సుందరదృశ్యముల నవలోకించి యానందించు చుండుట, స్వేచ్ఛావాయువులు పీల్చుట. సుభోకుఁ గొండంత బరువు తగ్గినట్లెనది. రకరకాల బొమ్మలు గీయుట, వానికి రంగులువేయుట యతనికి నిత్యకృత్య మయ్యెను. అది వట్టి కాలక్షేపమునకే కాదు. ఆ కళలోఁ దాను నిష్ణాతుఁడు కావలెను. 'అనురక్తియున్న కార్యములోఁ బాల్గొనఁ గలుగుట కంటె విశ్రాంతిలే' దను భావ మాతనికిఁ గలిగినది.

కాని, పాపము! చిత్రలేఖనమున కనువైన కాగితము కాని, తూలికకాని, రంగులుకాని యతనికి లభింపలేదు. సుభో తండ్రి కడుబీదవాడు. చిత్రకారుడైన తన కుమారునికిఁ దన దృష్టిలో ధనికులకే వలసినవిగాఁ గనఁబడు నీ వస్తువు లతఁడు సంపాదించలేదు. యథార్థమున కవి యెంతో యావశ్యకములే కాని, ధనికులు మాత్రమే కోరఁదగిన భోగ్యవస్తువులు కావు.

'ఆవశ్యకత సంసిద్ధికిఁ దల్లి' యను నార్యోక్తి యున్నది. సుభో మనస్సు కలలతోఁ దేలిపోవుచుండెను. అతని పరిసరము

లందలి సుందర చిత్రములు నందలి రేఖలమలుపులు నతని మనస్సు చూఱగొన్నవి. వానినిఁ జిత్రింపవలెనను నాతురత మెండయ్యెను. అతని యంగుళులు విచిత్రముగా నాయా రూపములఁ చిత్రించుటకై పెనఁగులాడి యలసి పోయెను. “మజ్జులు! మహీశములు! పిట్టలు! గుట్టలు! ఆహా! ఈశ్వరుఁ డెంత గొప్ప చిత్రకారుఁడు! ఆతఁడెట్టి వింతరూపములు పోతపోసి నాఁడు! అతని హస్త మెంత నిపుణము!” అని యాతఁ డుప్పొంగిపోయెను.

ప్రకృతిలోని నానావర్ణములు పరీక్షించి చూచెను. ఏరంగున కారంగే యందమైనది. ఆ రంగులు, నా ప్రకృతి యతని నిట్లాహ్వానించుచున్నట్లు తోచెను.

“కదలిరా! సౌందర్య ఖనిని నేనోయి !
చవిఁజూడు మిటువచ్చి సకల మీశోభ ;
యాత్మోపభోగ్యమానది యిదేసుమ్ము !
కాల మేటికి వృధా గడవఁ గోరెదవు ?”

వర్ణము లన్నిటియందు శోణవర్ణ మతనికిఁ బ్రിയమైనది. చిలుక నాసిక యెఱుపు, పక్ష్యమైన ఫలముయొక్క యరుణిమ, యగ్నిజ్వాలల రక్తచ్ఛాయ యిట్లా యారీతులనున్న యా యెఱుపురంగతని నక్షరాల నున్మత్తునిఁ జేసినది. “శోణవర్ణమే జీవిత చ్ఛాయ. అందే కళయున్నది. కాబట్టి యరుణిమయే కళాద్యోతకము.” ఈ సిద్ధాంతము జీవించి యుండఁగా నెవ్వని కిని బోధపడదు. అయినను నేనాఁటికో యొకనాఁటికి బహుళః ఆతఁడు తనువుఁ జాలించిన పిమ్మటకై న ననుభవమునకు రాక పోదు.

పలపలని బురద, యెండు మట్టి, యెండు కాయలు, పచ్చికాయలు మొదలయినవాని సమ్మేళనముతో నతఁడు రక రకముల రంగులు, పసుపు, ఆకుపసుపు, అతినీలము, నీలము మున్నగువానినిఁ గల్పించెను. అయినను నతనికి సంతృప్తికరమైన యరుణిమను మాత్రము సృష్టించలేకపోయెను. 'పల్లె పిల్లల యంఘ్రుల యెఱ్ఱదన మెంత మనోహరము ! అయినను దానికంటెను విశిష్టమైన యరుణిమయే నాకుఁ గావలసిన' దని యతఁ డనుకొనెడివాఁడు.

చూడ ముచ్చట గొల్పునవి కొన్ని, విలక్షణత యుట్టి పడునవి కొన్నిగా ననేక చిత్రములను వ్రాసి, యసాధారణ వర్ణములతో వానికి మెఱుఁగు వెట్టినాఁడు. మృదుశిలలు, వృక్షస్కంధములు, నతని చిత్రములకుఁ బ్రత్యేకములు. కొన దేలిన శిలాఖండమే తూలిక. దానితోనే వివిధ భావస్ఫోరకములైన తెల్లని రేఖావళులు సృజింపఁబడినవి. ఎందైననొక కాగితపు ముక్క దొఱకినచోఁ గనకముగా భద్రపఱుచుకొని, దానిపైఁ జక్కని బొమ్మ వ్రాయుటయుఁ గలదు.

ఇట్లు కొన్నినెలలు గడచినవి. దుర్గా పూజాదినములు దగ్గఱలోఁ బడినవి. వెనుకటికంటెఁ దన యారోగ్య మెంతో చక్కగా నున్నట్లతనికిఁ దోచినది. తనలో నొక నూతన బల ముద్భవిల్లినట్లు భావ మేర్పడినది. ఈ స్థితిలో నతని తండ్రి మరణించినాడు. సుభో కీ సంఘటనతో లోకమున 'నా' యన్నది లేకపోయినది. అయినను దన కాస్తి లేకపోయిన దను దిగు లతని కెంతమాత్రమును లేదు. తన్నుఁ బరామర్శింప వచ్చినవారితో నతఁ డిట్లనెను. "తండ్రి నా కేమియు ధనము

మృదుశిలలు, వృక్షస్కంధములు, నతవి చిత్రములకుఁ బత్రములు

ముట్టజెప్పలేదే యను విచారము నాకులేదు. ఆయన ధనము కంటెను విలువగల భావనను నా కొనఁగినాఁడు.” ఎంతో చిత్త శుద్ధితో నతఁడు పలికిన యీ పలుకులకుఁ బరిచితులు, విరుగు పొరుగువారు పకపక నవ్విరి. “భావన ! కాని నీవు భావన చేతనే బ్రతుకలేవు సుమా ! ఇవి యెటువంటి గడ్డురోజులు ! వస్తువుల ధరలు కొండ యెక్కినవి; జీవితమే దుర్భరముగా నున్నదిగదా !”

ఒకనాఁడొక బిక్షకుఁడు సుఖోయొద్దకు వచ్చెను. తన తర్జునికి బిగించిన యొక యుంగరముతోఁ దంబుర మీటుచు నతఁ డిట్లు పాడెను.

“ఏ నగరమునకొ, పోవోయీ !
ఏ పురమునకొ, పోవోయీ !
తారావీధికి ధర లెగఁబ్రాకుట
పాతాళమునకుఁ బ్రజలు క్రుంగుట
చూచెదవయ్యా ! చూచెదవు.”

భావజగత్తులో మాత్రమే విహరింప నేర్చి, వాస్తవ ప్రపంచములోని కఠినతలను గాంచి యెఱుఁగని సుఖో కా పాటవలన నెట్టి యాలోచనయును గలుగలేదు.

జీవితకై, తాత్కాలికముగ నమ్ముడువోవు దుర్గా విగ్రహములను నిర్మించుట కతఁడు సమకర్తైనను. ఆ చిత్రములలో నుపయోగించు వర్ణముల విషయమై యొక క్రొత్త యాహ తోఁచెను. అయినను దన యభిప్రాయము వెల్లడించుటకు పాహసింపలేదు. ఏలయనఁగా నప్పటి శిల్పులందఱు పురాతన

సంప్రదాయములే పరమపవిత్రము లను విశ్వాసముతో నవి
తు. చ. తప్పకుండఁ బాటించుచుండిరి.

ఒకనాఁడు కలకత్తాలోని కళానికేతనమునఁ బ్రధానా
ధ్యాపకుడైన సఖిబాబు సుఖో నివసించు పల్లెకు వచ్చెను.
అది యాయన జన్మస్థలమై యుండుటచే నా యూరివా రంద
తాయనకుఁ బిరిచితులై యుండిరి. సుఖోను గుఱించి యెవరో
యాయనకుఁ జెప్పిరి. ఆ చెప్పినవా రాతని కళా నైపుణ్యము
కంటె నతని యభిరుచులను విశేషముగా వర్ణించిరి. సఖిబాబు
వెంటనే సుఖోను గలసికొని, యతని చిత్రముల నేపైనఁ
జూపుమని యడుగఁగా నతఁడును గాదనలేకబోయెను; గాని
చాల సిగ్గుపడుచు నెట్లో తానప్పుడప్పుడు వీధిలో దొఱికిన
కాగితపు ముక్కలపై గీచిన బొమ్మలను జూపెను. 'నీ
వ్రేళ్ళలో నొక నూత్నసృష్టి యున్న' దని సఖిబా బతని నగ్గిం
చెను. సుఖో ప్రశాంతముగా నిట్లనెను. 'ఆ నూత్నసృష్టి నా
హృదయములో నున్నదేకాని వ్రేళ్ళలో లేదు.' అచిరకాల
ముననే సఖిబాబు కళానికేతనములోఁ జేరుటకు, సుఖో యతని
ననుసరించుట నిశ్చితమయినది.

ఆ పాఠశాలలోఁ ద్వరగానే సుఖోపేరు పైకి వచ్చినది.
అతని యభ్యాసము లెంతో స్పృహజీయములుగా నుండెను.
వెళ్ళినచోటనెల్ల నతని కొక విశిష్టగౌరవము గలుగుచుండెను.
చిరకాలమునుండి కన్న కల లిప్పుడు సత్యములై నవి. చిత్రకళ
కావశ్యకము లనుకొన్న పెన్నిఱ్ఱు, రంగులు, తూలికలు లభించి
వవి. విండ్పరు, నూటను రంగులపెట్టెలే నిత్యోపయోగ్యము.

లైనవి. సుభో కావశ్యకమైన దేదియుఁ గొఱవడకుండునట్లు సఖిబాబు శ్రద్ధతీసికొనెను.

అదేమి చిత్రమో! సుభో కా నవీన పరికరములు, నవీన మార్గములు కొలఁది కాలమునకే విసుగు పుట్టించెను. ఆ నవీన మార్గమున నతని కేదో లోప మున్నట్లు స్ఫురించెను. అంతే కాదు. తన సహజ ప్రతిభ కంతరాయ మేర్పడిన దనిపించెను.

సఖిబాబు వివేకి, పరేంగితజ్ఞుఁడు. సుభో వంటి ప్రతిభా శాలి యీ పాఠశాలా ప్రణాళికలకుఁ గట్టువడి యుండఁజాలఁ దని గ్రహించెను. ఎట్టి ప్రతిబంధకములు లేని యొక ప్రత్యేక ప్రదేశమున నవసర వస్తుసామగ్రి సమకూర్చి సుభో కచట నివాస మేర్పరచెను.

సుభో నిర్విరామముగాఁ గృషినేయ నారంభించెను. అద్భుతములైన చిత్రములను వ్రాసెను. అవీ చూపఱ నెంతో యాకర్షించుచుండెను. కళాప్రియు లనేకు లతిప్రీతితో నతని జూడ వచ్చుచుండిరి. కాని యంతకంతకు వారి రాకలు మెం డగుటచే, సుభో కార్యదీక్షకు భంగము కలుగుచుండెను. తలు పులు మూసికొనికొని చిత్రలేఖన మారంభింపరాదని నిశ్చ యించుకొనెను. ద్వారమునకు వెలుపల 'అంతరాయము గలి గింపకుఁడు' అను వాక్యము వాఱయఁబడిన యొక కాగితము నంటించెను. ఆ పనివలన నతని కెంతో తృప్తి కలిగినది. అయి నను నావ్రాత చూచినప్రజల కది మోటుఁదనము, నవినయ ముగాఁ గనిపించెను.

అయినను నా మూయఁబడిన తలుపు లతని ప్రతిష్ఠను మూసివేయలేదు. అది దినదినాభివృద్ధియైనది. కళాప్రియులు, విమర్శకులు సుభో వర్ణచిత్రములను, బ్రధానముగా నతఁ డుపయోగించిన శోణవర్ణవికాసముఁ గాంచి యబ్బురపడిరి. ఏ యితర చిత్రకారుని వర్ణచిత్రమునను నా విశిష్ట వర్ణము కాన రాకపోయెను. అదియొక యపూర్వ సృష్టి. క్రిమ్మన్లేక్, స్కార్లెట్, వెర్మిలన్, భారతీయ శోణవర్ణము ననునవిమాత్రమే యప్పటికి వాడుకలో నున్న యరుణ వర్ణభేదములు. సుభో యుపయోగించినది యీ యన్నింటికంటె భిన్నమైనది.

ఇట్లుండఁగా, అఖిలభారత వర్ణచిత్ర ప్రదర్శనము కలకత్తాలోని ఈడెను ఉద్యానవనమందు జరుపుటకు సన్నాహము లొనర్పఁబడినవి. దేశమందలి యన్ని భాగములనుండి సామాన్యులు, సుత్తములు నగు నిటుతెగల చిత్రకారులును దమ వ్రాసిన పటము లాప్రదర్శనమునకుఁ బంపుచుండిరి. ఒకనాటి యుదయమున సఖిబాబు సుభోను జూడవచ్చి 'సుభో! నీ దీక్ష కంతరాయము గల్గింపవలసినందులకు విచారపడు చున్నాను. కాని యిచట జరుగనున్న ప్రదర్శనమున కొక ప్రత్యేక వర్ణ చిత్రము నీవు లిఖింపవలెనని చెప్పుట తప్పనిసరియైనది. అందలి యుత్తమ వర్ణచిత్రమున కొక గొప్ప బహుమతి నిచ్చుట కొక కోటీశ్వరుఁడు నిశ్చయించినాఁడు. ఆ బహుమతి నీవు గెలుచుకొనఁగలవని నాకేదో యజ్ఞాతశక్తి చెప్పుచున్నది' యనెను.

ఇట్లని యచిత్రకారునిఁ బరీక్షగాఁజూచి విస్మితుడై 'ఏమిది ? నినుఁజూచిన భయమగుచున్నది. ఇంత నీరసించితి

వేమి ? ఒడలిలో రక్తమే లేనట్లున్నది : ఏమిటి సుభో ? ఏమి జరిగినది ? ఎన్నాళ్ళనుండియో లంకణములు చేసినట్లు కనఁబడుచున్నావే' మని ప్రశ్నించెను. సుభో వింతగా నవ్వి యిట్లనెను. 'అయ్యా ! నేను నీరసించియే యుండవచ్చును. కాని ప్రజలకు నా చిత్రములు వికాసవంతములు, సజీవములుగాఁ గనఁబడుటలేదా ?'

దినదినమునకు సుభో మొగము పాలిపోఁజొచ్చెను. అయినను నతఁడు తన కృషినుండి విరమింపలేదు. యథార్థ కళోపాసీ కాలమెన్నఁడు వ్యర్థము నేయఁడు. కాలమే యతనిని గోల్పోవుచుండుట యనుభవసిద్ధము.

చిత్రము పూర్తియైనది. అది ప్రదర్శనమున నమర్పఁబడినది. ప్రజలందఱి దృష్టులును దాని మీఁదనే నిలిచినవి. కళాప్రియులు, విమర్శకులు దానిముందు ముగ్ధులై నిలిచిరి. "పద్మానదిపై సూర్యాస్తమయము" అని యా చిత్రము శీర్షిక. ఏమా సాయంసంధ్య ! అది కేవల మీశ్వర సృష్టివలె నున్నది; కాని, మానవమాత్రుడైన యొక బాల చిత్రకారుని సృష్టివలె లేదు.

బహుకరణ ద్రవ్యము సుభోకుఁ బంపఁబడినది. కాని, సుభో యా ప్రదర్శనశాలలో నే సమయమందును గనఁబడలేదు.

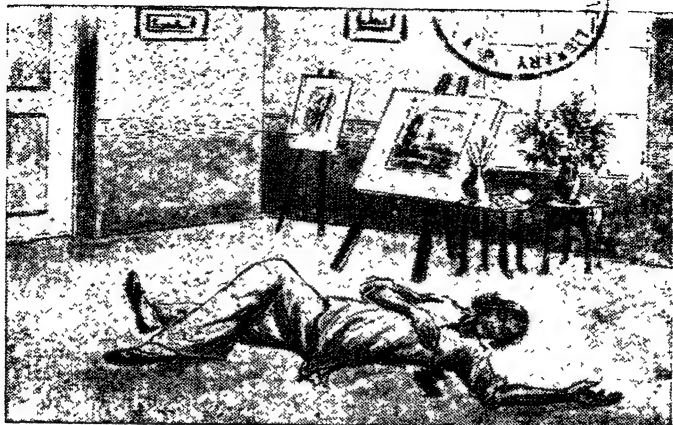
పిన్నలు, పెద్దలు, సామాన్యులు, లబ్ధప్రతిష్ఠులు నగు చిత్రకారు లందఱు సఖిబాబు వెంట సుభో సందర్శనార్థమై వచ్చిరి. సఖిబాబు సంతోషమున కంతులేడు. తనచేఁ బ్రోత్స

హింసఁబడిన యొక పల్లెటూరి పిల్లవాఁ డింతవాఁ డైనాఁడను గర్వమును గలిగెను. అందఱును సుఖో నివాసగృహము బయటనే నిలిచియుండవలసి వచ్చెను. తలుపులు లోపల గడియచే బంధింపఁబడి యుండెను. ఇందఱును సుఖో నభినందింప సఖిబా డిట్లనెను. 'అహా ! ఇఁక సుఖో నిశ్చింతగాఁ గాలము గడవఁ గలదు. అతని కల లన్నియు ఫలింపఁ జేసికొనుటకుఁ జాలి నంత యవకాశ మేర్పడినది. ఇప్పుడుగదా నాకు సంతోషము !'

ఆ జనసమూహ మిట్లు హర్షముతో హేషించెను. 'సుఖో ! నీ కొక చక్కని వార్త వినిపింతుము. తలుపు దీయుము.' కాని లోపలినుండి సమాధానము లేదు. అప్పుడు బలిష్ఠుఁడు, సమున్నతుఁడు నగు నొక చిత్రకారుఁ 'డిందేమో మోసమున్నది. తలుపులు బ్రద్దలుచేయుద' మని బలముకొలఁ దియుఁ దన్నఁగాఁ దలుపులు విడివడినవి.

లోనికిఁ బ్రవేశింపఁగానే నేలఁబడియున్న సుఖో శవము వారికిఁ గాన్పించెను. అతని కుడి యఱచేయి యేదో రహస్యము కప్పిపెట్టుచున్నట్లు హృదయమున కంటియుండెను. శవము తొమ్మిమీఁది వస్త్రము తొలగింపఁగానే యట నొక గాయము కనఁబడినది. అది యొక దివ్యసూక్తి వెలువరించు గురుదేవుని వదనమువలె ఖాసించెను. అందుండి యొక సందేశ మిట్లు వెలువడిన ట్లుండెను. "ఉత్తమ చిత్రకారుఁడు వర్ణ చిత్రము లిఖించు విధాన మిదే ! ఆ వర్ణద్రవ్యము హృదయ రక్తము ! ఆ వర్ణద్రవ్యము హృదయరక్తము !"

సుఖో యూహయే సత్యము. “శోణవర్ణమే జీవిత
చ్ఛాయ. అందే కళ యున్నది. కాబట్టి యరుణేమయే కళా
ద్యోతకము.”

సుఖో బ్రతికియుండఁగా నీ సత్యము గుర్తించినవారు
లేరు. అతఁడు మరణించిన పిమ్మట నందఱు అది గుర్తించిరి.

4. జంబుకాచార్యుడు

ఒక వంచకము తనజాతిలో నన్నిటికంటెఁ గడు జిత్తుల మారియై ప్రసిద్ధి గన్నది.

దానికి జీవినోపాధి లేకుండుటచే నేమియుఁదోచలేదు. జీవించుటకు హక్కులేదా ? ఉన్నది. కాని దానికొక నియమ మున్నది. ఎంతో కష్టించినఁగాని బ్రతుకుఁదెరువు లేదు. అది జీవు లందఱికి నున్న సమస్యయే కదా !

అలోచించి యాలోచించి, దాని మేధస్సు పగిలిపోయి నది. రాత్రుల నిదురలేదు; పగళ్ళయందు శ్రమ తప్పదు. సము చిత జీవనోపాధి మాత్రము కనఁబడ లేదు.

కొన్నాళ్ళ కొకరాత్రి సుఖముగా నిద్రించి మేల్కొను నప్పటికా సూర్యోదయము దానిజీవితములో నవోదయముగాఁ దోచినది. ఒక బడిపంతులుగా నున్నచోఁ దాను రాణింపఁ గల ననుకొన్నది. వనమృగము లన్నియుఁ దన తెలివి తేటల కచ్చెరువడుచుండుట ప్రత్యక్షమేకదా! ఇక నందుఁ దానొక పాఠశాల నేర్పఱచుట కభ్యంతర మేముండును ?

అది యట్లుండగా, నా యరణ్యమున కేలికయైన మృగ రాజు; తన ప్రభుత్వము సక్రమముగా సాగుటలేదని, విచారిం చుచున్నట్లు తెలియవచ్చెను. ఆ మృగరాజునకు గుమాస్తా లింకను గావలయునట! బాధ్యతాయుతముగాఁ బ్రతి చిన్న పనియు నెఱవేర్చువా రున్నఁగాని తదితరములైన యవసర ప్రభుత్వకార్యము లమలు జరుగవని యా సింహ మాలోచించు

చుండెనట! ప్రభుత్వపు టవసరములు దీర్చదగిన యుద్యోగులను దీర్చిదిద్దగల యొక పాఠశాల స్థాపించుట కిది యవకాశము కాదా?

ఆ పని ప్రారంభించుటకు దాని కెంతోకాల మక్కణ లేకపోయెను.

విద్యార్థులు లేని పాఠశాల పాఠశాలకాదని జంబుకము గ్రహించి తన్ను గుఱించియు, దాను నెలకొల్పఁబోవు పాఠశాలను గుఱించియు, దిరిగినచోటనెల్ల, బ్రచార మారంభించెను. 'స్వయంప్రచారము లేనిదే యీ దినములలో నెవఁడును రాజింపఁడు' అని యది తలపోసెను.

'సా. వి. సం.' అను నక్షరము లెఱుసిరాతో వ్రాయఁబడి యున్న యొక పతకము తన యంగీ జేబునకు మీఁద గ్రుచ్చి కొని స్థూలము చూపఱ నాకర్షించెను. 'ఆ పతక మేమి? దానిమీఁది యక్షరము లేమి సూచించును?' అను చర్ఛనచర్ఛనలకు లోనైన యెదుటివారి కిట్లు చెప్ప నారంభించినది. 'సా యనఁగా సామ్రాజ్యము; వి యనఁగా విద్య; సం అనఁగా సంస్థ. మొత్తము మీఁద నీ పతకము సామ్రాజ్య విద్యా సంస్థ (Imperial Educational Institute)ను సూచించును.' ఈప్రచారము త్వరలోనే నలుదెసలకుఁ బ్రాకినది. సామ్రాజ్య విద్యా సంస్థ పే రన్నియెడలఁ బ్రతిధ్వను వీనినది.

మొట్టమొదట నీపేరు తృణకీటకముల చెవులఁ బడినది. పిమ్మట సంతకంఁపఁ బ్రసిద్ధిలో నున్న యితర కీటకములకుఁ దెలియ వచ్చినది. క్రమక్రమముగా ఆకుపురుగులు, గొల్లభామలు, వృశ్చికములు, తేనెటీగలు, వడ్రింగి పిట్టలు.

సామ్రాజ్య విద్యా పంథ

మండుకములు, సర్పములు, బకములు వివి యవి యననేల? సకల ప్రాణులు నా సామ్రాజ్య విద్యాసంస్థయొక్క ప్రశస్తి విన్నవి. దీర్ఘ పాదము లయిన సాలె పురుగులును విన్నవి; కాని యేమాత్రము దానిని గుఱించి యుద్వేగ పడలేదు.

నేలమీదఁ బ్రాకునవి, దుముకునవి, మందగమనము గలవి, శీఘ్రగమనము గలవి యగు నానా ప్లాణులు చేరుటతోఁ, బాఠశాల, మూల్గులతో, రొదలతో, నజపులతో బహువిధ నినాదములతో నెంతో సందడిగా నుండఁజొచ్చెను. 'భగవత్కృపచేత నిన్నాళ్ళకు మన పుత్తులు, మనుమలు విద్యావంతు లగుట కొక చక్కని యవకాశము కలిగినది. విద్య మహోజ్జ్వలమైనది' యని సంతోష పరవశములై జంతువు లన్నియుఁ దమ సంతానము నా పాఠశాలకుఁ బంపఁ దొడఁగినవి.

సామ్రాజ్య విద్యాసంస్థ చక్కగా సాగిపోవుచుండెను. వంచకమున కిప్పు దొక నూతన నామకరణము జరిగెను. అది యేమనఁగా 'జంబుకాచార్యుడు.' జంబుకాచార్యుఁ డనతి కాలమందే తన కొలువులో గుమాస్తాల ననేకుల నియమింప నాతురపడు మృగరాజు నభిమతమునకుఁ దగినట్లు విద్యాధ్యయను దీర్చిదిద్దు బోధనా విధానముచే సుప్రసిద్ధుడైనాఁడు. వనము నకుఁ జేరువఁ గల నదిలోని క్రకచము జంబుకాచార్యుని ప్రసిద్ధి విని యాశ్చర్యపడినది. సామ్రాజ్య విద్యాసంస్థను గుఱించి యెంతో ముచ్చట పడినది. దాని కేడుగురు బిడ్డలు. భార్య గఱించి చాలకాలమైనది. పిల్ల లింతవాం డ్రంతవా రైనారు. వాండ్ర వయస్సుతోఁబాటు సోమరితనమును బెరుఁగుచుండెను.

క్రకచ మప్పుడు తన బిడ్డలతో నిట్లన్నది. సోమరితనము మహా దోషము. ఇంక మీ రెంతమాత్రము కాలము వ్యర్థము చేయరాదు. మీమ్ముల నేడుగురను నేను జంబుకాచార్యుని పాఠశాలలో జేర్తును."

ఏలాగైన నేమి? అడవియందలి ప్రాణు లన్నియు విద్యా సంపాదనమునకుఁ దహతహ లాడినవి. వృద్ధ క్రకచము. తనపిల్లల నింక నింటిలో నుండనీయఁ దగ దనుకొన్నది. ఎప్పటికైన నా కొంటె పీతలు, వెకలి కప్పలు, మొద్దు లొద్దు. గలు నీ క్రకచశిశువులను జూచి యిట్లు గేలి చేయును. 'అహాహా! మొసలిపిల్ల లవిగో! వానికిఁ జదువురాదు; వ్రాతఁ చేతఁగాదు; లెక్క లనలే నున్న. ఒక్క పద్య మొప్పగింప లేవు. "

ఒకనాఁ డది జంబుకాచార్యుఁ డింటనున్న సమయమున నచ్చటికిఁ బోయి యిట్లు సంభాషించినది. "అచార్య వంశకా! నాదొక మాట యున్నది."

"ఒకటేమి? పది చెప్పవచ్చును. మఱి యవసరమైనచో నిరువది చెప్పుడు. మకరశిరోమణి! బుద్ధిమద్రగేసరులైన మీ కభ్యంతరముఁ జెప్పుదునా?"

"సుప్రసిద్ధమైన తమ సామ్రాజ్య విద్యాసంస్థలో నాపిల్లలు నేడురివి, బ్రవేశపెట్టఁ గోరెదను....."

అర్థాక్షిలోనే జంబుకాచార్యుఁడు స్పష్టాస్పష్టమైన యొక మందహాసముచేసి యిట్లనెను. “క్రకచరత్నమా! నాజీవితములో నిది యొక మహోజ్వలదిన మని భావించుచున్నాను. మీపిల్లలు నా శిష్యులగుట నిశ్చయముగా నాకు గర్వహేతువు. మంచిది. ఈశ్వరుఁడు వారి ననుగ్రహించుఁగాక!”

“తామేదో నవీనమార్గమునఁ జరుపు చెప్పుదు రని వింటిని.”

“అయ్యా! నాకు బురాతన మార్గములు నచ్చవు.”

“నా బిడ్డల ప్రతిభావిశేషము మీ మెప్పునకు రాఁగలదనుకొందును.”

“అందుకు సందేహమా? నిజముగా వారెంతో బుద్ధిమంతులు. విద్యవాసన చూడకున్నను వారిలో జ్ఞాననేత్రమున్నది. ఒక వారము దినములలోనే నేను వారిపని ముగింపఁగల ననుకొందును.”

“ఒక్క వారములోనా? అసంభవమేమో?”

“ఏకార్యమందైన నే నాలస్యము సహంపను. వేగముగనే నే నుజ్వల ఫలితము సాధింతును.”

“ఇంకేమి? ఈ వారము గడవఁగనే పిల్లలను దీసికొని పోవుటకు వచ్చెదను.”

“అట్లేరండు స్వామీ!”

“ఇంక నెలవా?”

“మహాప్రసాదము.”

సంతోషముతో మొసలి యొంటరిగా నింటికిఁ దిరిగి పోయెను మృగరాజు రాజనీతి కనుగుణముగా జంబుకాచా

ర్యుడు పాఠశాలలో విద్యాబోధనము, గొనసాగించెను. దినమున కొకటిగాఁ బ్రాతఃకాలమున మకరశిఖవుల నారగించుచుండెను. ఇట్లాలు దినములు గడచెను. ఒక మొసలిపిల్ల మిగిలి పోయెను. చల్లగా నింటిపట్టునఁ గూర్చున్న వృద్ధమకరము తనబిడ్డ లీనాటి కెంతో తెలివి సంపాదించి యుందురని సుఖ వ్యవస్థములు కనుచుండెను. మొసలి బిడ్డలా నరకమునఁ బ్రవేశించిన పిమ్మట నేడవనాఁడు మఱలఁ బ్రొద్దు పొడిచెను.

మొసలి మొసలి యా సమయమునఁ దనలో నిట్లనుకొన్నది. “ఒక్కమాటు పాఠశాలకుఁ బోయి జంబుకాచార్యులతోఁ బ్రసంగింపవలెను. బిడ్డ లిన్నాళ్ళుగా నేమి నేర్చిరో చూడవలెను. బహుశః నేటితో వారి పని ముగియవచ్చును.”

జంబుకాచార్యుడు తన వివరమందుఁ గూర్చుండి యేమో యాలోచించుచుండఁగా నెట్టియెదురుగాఁ గ్రకవముకాన్పించెను. ఆచార్యుని గుండె జల్లుమన్నది. మొసలి సంతోషపూర్వకముగా నెలపులువఱ నవ్వినదేగాని, యది నవ్వినప్పుడు కఱకుఱంపపు ముండ్లవలెఁ బయటఁబడిన పలువరుస యయ్యవారికి దడపుట్టించినది. అయినను మనసు నిబ్బరించుకొని, జంబుకాచార్యుడు ముమ్మారు సాగిలపడి మ్రొక్కి, మకరవృద్ధమును మెప్పింపఁగలిగినాఁడు. పిమ్మట లోని కించుక తొంగిచూచి యొక గొల్లభామను బిలిచి, యతిథి కింత పొగాకును, నన్యమును దెమ్మని చెప్పి, క్షణములో దెప్పించి యతిథికి సమర్పించినాఁడు. క్రకవ వంశవయఃపారావార సుధానిధి! ఇంచుక విశ్రమింపుఁడు. ఇంతలోఁ దమ బిడ్డ

అను రప్పింతు' నని సవినయముగాఁ బలికి మొసలినిఁ గొండ్ కెక్కించినాఁడు.

ఆ స్వాగత మర్యాదలకు వెట్టిమకర ముబ్బి తబ్బిబ్బె యిట్లనుకొన్నది. “జంబుకములకు లోకములో సప్రతిష్ఠ యెట్లు కలిగెనో; నా కర్థము కాకున్నదే! ఒకవేళ సహజముగా నవి జిత్తులమారులే కావచ్చును. కాని, యా లోక ప్రవాదమునకు విరుద్ధముగానున్నదీ గోమాయువు. ఇట్టి పవిత్రప్రాణి మఱియొకటి లేదనుకొందును.”

అంతలో ‘క్షణకాలము నాకు నెలవిప్పింపు’ డనుచు జంబుకాచార్యుఁ డతి వినయముగాఁ గ్రకచము నర్థించి, వీడ్కొని లోనికి వచ్చినాఁడు. హతశేష శిశుమకరమును బిలిచి ‘నీతండ్రిని సప్తవారములు సందర్శించిర’మన్నాఁడు. ఆ యమాయక శిశువు గుర్వాజ్ఞ యథావిధిగా నిర్వర్తించినది. మొసలి మొసలి యా మోసమెఱుంగక యేడుగురు బిడ్డలు సేమముగా నున్నారని సంతృప్తి పడినది. అంతలో జంబుకాచార్యుఁ డీవలికి వచ్చి యిట్లు సంభాషణ మారంభించినాఁడు. “నే నొక చిన్న పొరపాటు చేసితిని. మొసలిపిల్లలు నీట నీడునంత సులభముగా విద్యానముద్రహు నీదవచ్చు ననుకొంటిని. అయినను నంతమాత్రముచే వచ్చిన హానిలేదు! మీబిడ్డ లచిరకాలముననే మహాపండితు లగుట మీరు చూడఁగలరు.”

మకర మా మాటల కెంతో సంతోషించెను. ఒక రోజు కానీ; రెండురోజులు కానీ; మఱియు ‘మించినచో’-రెండు వారాలు

కానీ! ఇంతలోఁ బోయినదేమి? కాలమును గుఱించి యాలోచన దేనికి! ఎప్పటికైనఁ దన బిడ్డలు చదువు ముగింతురు.

చదువే వారిని ముగింపఁగల దన్న తలం పా మతిహీన. క్రకచవృద్ధము హృదయములో నుదయింపనేలేదు.

వనరాజగు హర్యక్షమున కామోదకరమైన యా సామ్రాజ్య విద్యాసంస్థ రెండు శతాబ్దము లనన్య సామాన్యముగాఁ బ్రకాశించినది.

---

5. రాజా రామమోహనరాయలు

వంగదేశమాత బిడ్డలలో మహనీయు లగు వారి యందు రాజా రామమోహనరాయ లొకఁడు. అతని తల్లి దండ్రులు పూర్తిగాఁ బూర్వాచార పరాయణులు. తమ యింట నెలకొల్పఁ బడిన దేవతా విగ్రహమునకు సమర్పణ నేయుటతోనే కల కాలముఁ గడపిరి. రామమోహనుఁ డగ్రశాఖకుఁ జెందిన బ్రాహ్మణుఁడు; కనుక బాల్యమునుండియు, విగ్రహారాధనకు సంబంధించిన సనాతనాచార వాసనలలోనే పెరిగినాఁడు.

నాటి యాచారము ననుసరించి చిన్నతనమందే పన్నెం దేండ్ల పసిపిల్లతో నతనికి వివాహము జరిగినది. కాని, యా పిల్ల స్వల్పకాలమునకే మరణించినది. అతని యభిప్రాయమునకు విరుద్ధముగా మఱి యిర్వురు బాలికల నతఁడు చేపట్టవలసి వచ్చెను. అతఁడు చాల మాతాపితృభక్తి గలవాఁ డగుటచేఁ దల్లిదండ్రుల కెదురు చెప్పలేకపోయెను. పరిస్థితులను సృజించి కొనఁజాలు దిట్టగా, సుత్తమమైన యౌవనము నేకాంతప్రదేశమునఁ గడపుచుఁ దన మనసున కుచితములుగాఁ గనఁబడని పరిస్థితుల నెదుర్కొనఁ దలఁచెను. కొంతకాల మాలస్యమే యైనను సంపూర్ణముగా నానాఁడు ప్రాముఖ్యము వహించిన యాచారములపై నతఁ డొక విప్లవ మారంభించెను. ఈ వ్యవధిలో హైందవమతమున నొక నూత్న సంప్రదాయమువక్త పునాదులు వేయఁజొచ్చెను.

ఈ సమయమునందుఁ దల్లిదండ్రులు పాట్నాలోఁ జదువుకొను మని పంపిరి. ఆ పాఠశాలయందలి యుపాధ్యాయులును, విద్యార్థులును నతనిలో నొక వైశిష్ట్య మున్నదని గుర్తించిరి. అతని నిశిత పరిశీలనము, స్వేచ్ఛాప్రియత్వము, సముత్సాహముఁ బ్రతివారి నాకర్షించెను. మనస్సు వికసించిన కొలఁదియు నిర్బంధ మన్న ప్రతిదానిని నతఁ డసహ్యించుకొనఁ జొచ్చెను. మనస్సును, సుత్సాహమును నరికట్టు నిర్బంధము లన్నిటికంటె నధమాధమము లని యతని భావము. అతఁడు సత్యాన్వేషి. తనకుఁ దానై విమర్శించుకొని తృప్తిపడినఁగాని యే విషయమును నతఁ డామోధింపఁడు.

పాట్నానుండి యింటికి మఱలి వచ్చినప్పటి కతని హృదయము నవభావములతో, మహోద్వేగముతోఁ ద్రుళ్ళి పడుచుండెను. ఆ నవీనతవలన మిత్రులు దూరమగుటయు, నాప్తబంధువులే యసహ్యించు కొనుటయును సంభావ్యము లయ్యెను. అతఁడు విగ్రహారాధనమును సమూలముగా ఖండించెను. ప్రజల నపమార్గమున కీడ్చునది, యవివేక మూలక మైనది విగ్రహారాధన మని యుద్ఘాటించెను. అతని జననీజనకు లిది చూచి యతని నిర్మల ప్రవృత్తిఁ దెలిసికొనలేక విగ్రహారాధనమును సమర్థించుచు నెంతో వాదించిరి. విగ్రహము దివ్యకళా చిహ్నమని, మానవుల విశ్వాసముచే దానియందుఁ బ్రాణప్రతిష్ఠ జరుగునని, యేమేమో చెప్పిరి.

హేతువాదయుగమునఁ బుట్టి, నవనవప్రతిభాధిక్యముచే భారతీయ మేధావులలో నొక విశిష్టతగల రామమోహనుఁడు శాస్త్రవిజ్ఞానదూరము లయిన యా పలుకులు మెదలఁ

రాజా రామమోహనరాయలు

డయ్యెను. మఱికొంచెము పెద్దవాఁ డగునప్పటి, కతఁ డీ విషయమై బహుశఁ ప్రచార మారంభించెను. ఇందువలన నతనినిఁ గని పెంచినవారికి, నితర బంధుమిత్రులకుఁ బరిచితులకు నతనిపై నసహ్య మేర్పడెను.

అయినను రామమోహనునకుఁ దన తల్లియందుఁగల భక్తి యపారమైనది. హేతువాదము, శాస్త్రవిజ్ఞానములందుఁ గల యాదరమున కిది తీసిపోవునది కాదు. ఆమెను సంతృప్తి పఱుచుటకై గృహదేవతలకు మొక్కిక్కుచుఁ బార్థనలు చెల్లించుచుఁ గొంతకాలము గడపెను. అందువలనఁ దన దివ్యజననికి దృష్టి కలిగినను గలుగకున్నను భౌతికముగాఁ గనఁబడు జననిని సంతృప్తిపఱుచుట జరుగుచున్నదిగదా యని యతఁడు సరి పెట్టుకొనెను. ఈమె వలననే తనకీ శరీరము వచ్చినది. ఈమె పోషణముననే పెరిగి పెద్ద యైనాఁడు. తా నీమె కీవిధముగా ఋణపడియున్నాఁడు గదా! ఈ ఋణముఁ దాను దీర్చవలదా? విగ్రహమునెడుట మోకరిల్లునపుడు తాను గావించునది యవి వేక మూలకమనియు, హాస్యాస్పదమనియు, దలఁచుకొని, తనలోఁ దానే నవ్వుకొనెడివాఁడు.

క్రమముగా నతని భావనాధోరణి, ప్రవర్తన, విప్లవాత్మకములుగా భాసించి గృహమున శాంతి కలు వయ్యెను. ఆ విప్లవధోరణికిఁ దగిన పరిహారము చెల్లించవలసి వచ్చెను. ఇది విప్లవకారు లందఱికిఁ దప్పవిడేకదా! ఆ భావములు సర్వసామాన్యములైన భావములకు విరుద్ధములుగా నుండి, పురాతన పంపు నియమములకు హానికరములయినచో నిఁకఁ జెప్పవలసివదే లేదు. బాల్య మింకను వదలిపెట్టకముందే యతఁ డిల్లు

వదలిపెట్టవలసిన యవసర మేర్పడెను. అటుపిమ్మటఁ దాను సత్య మని నమ్మిన దానినిఁ బ్రచారము చేయుచు ననేక వత్సరము లతఁడటు నిటు తిరిగెను. ఆ సంచారములో నతఁ డెందఱుకో యాత్మజ్ఞాను లగువారినిఁ గలసికొని వారి యభిమానము సంపాదించెను. సుదీర్ఘము లైన తీవ్రచర్చలు గావించి తన జ్ఞానము పెంపొందించుకొనెను.

కొలఁది సంవత్సరములకుఁ బిమ్మట రామమోహనుని జనకుఁడు కుమారుఁ డింటికి దిరిగి వచ్చుట కనుమతించెను. కాని రామమోహనుఁడు నిరంతర గ్రంథవ్రతముతోఁ గాఢ పట్టణమందే కాలము గడపఁగోరెను. సంస్కృతభాషయందు మంచి పాండిత్యము సంపాదించి హైందవ పురాణములను ధర్మ శాస్త్రాదులను స్వయముగాఁ జదువుట కతఁడెంతో కృషి చేసెను. సంస్కృతభాషయం దతనికి విశేషమైన యభిమానము కలిగెను. ఆ వ్యాకరణము, నా శబ్దజాలము నతనికి సుపరిచిత మయ్యెను. అంగ్లభాషతో నతని కెప్పటికో కాని పరిచయము కలుగలేదు.

అంతలో నతని తండ్రి మరణించెను. రామమోహనున కిప్పుడు విశేషమైన పిత్రార్జితముపై నధికార మేర్పడినది. కాని యది యంతతేలికగా నతనికి స్వాధీనము కాలేదు. తల్లియే యా విషయమున నడ్డువచ్చి న్యాయస్థానమునందుఁ జెప్పుకొనెను. తల్లియే గాక సనాతన ధర్మసూత్రములకు విరుద్ధముగా వర్తించునతని కాయాస్తి ననుభవించుటకు యోగ్యత లేదని యభిప్రాయపడిన పలువురకును నాశాభంగమగునట్లు, న్యాయ స్థానము రామమోహనున కనుకూలముగఁ దీర్పు చేప్పినది.

రామమోహనుని సోదరుడు మరణించెను. రామమోహనుని వదిన నాటియాచారము ననుసరించి సహగమనము చేయవలసియుండెను. విగతభర్తృక యగు కాంతకు నాథుని చితిపై భస్మ మగుటకంటె నుత్తమ మరణము లేదని హిందువుల విశ్వాసము. ఈ యాచారము రామమోహనున కేమాత్రము సమ్మతము గాలేదు. పై పెచ్చు మిక్కిలి యసహ్యము కలిగెను.

పతిశవము ప్రక్కనే చితి నధిరోహించిన బాలవితంతువు వహ్నిజ్వాలల వేడిమి భరింపలేక లేచి విముక్తి కొఱకై యాక్రోశించెను. పురోహితులును శుద్ధశ్రోత్రియు లయిన బంధువులు వెదురుకఱ్ఱలతో నామెను వెనుకకుఁ బడఁద్రోచి యామె యేడ్పులు వినరాకుండునట్లు దోళ్లు మ్రోగింపించిరి; కొమ్ము లూదించిరి. ఈ క్రూరమైన యసహ్య దృశ్యము యువకుడైన రామమోహనుని హృదయములో 'నీ రాక్షసాచారముపై దండెత్తవలె' నను నుద్వేగము పుట్టించెను. దానిని సమూహముగా నశింపజేయుట కతఁడు బద్ధకంకణుఁడయ్యెను. నిరంతరములగు ప్రయత్నములవలనను నప్పటి రాజప్రతినిధియగు విలియం బెంటింక్ ప్రభువుయొక్క సంపూర్ణ సహకారమువలనను క్రీ. శ. 1811 వ సంవత్సరములో సహగమనము శిక్షార్హమైన నేర మని శాసన మతఁడు చేయింపఁగలిగెను. మూఢవిశ్వాసము లెన్నిటిలో నశింపజేసి హిందూ సంఘమునకు నతఁడు చేసిన మహత్తరసేవలలో నిది యొకటి.

క్రీ. శ. 1830 వ సంవత్సరములో రామమోహనుఁడు లండనురేవులో నోడ దిగెను. అతఁడు వెళ్ళినచోట నెల్ల

హృదయపూర్వక స్వాగతము లభించెను. అతని ప్రసంగములు వినుటకు జనులు గుంపులు గూడిరి. భరతదేశమునుండి యితర దేశములకు వెడలిన మహనీయులగు భారతీయులలో రాజా రామమోహనరాయ లొకఁ డను ప్రసిద్ధికలిగెను. అతఁ డొక ప్రవక్తయను భావమును, బలుపురకుఁ గల్గెను. హిందూ దేశమునకు నింగ్లాండునకు స్నేహబంధము నుద్బంధముచేయుచే లండనునగరముఁ జూడ నరిగిన యతని ముఖ్యోద్దేశము. అటు వంటి మైత్రి యా యుభయదేశములకుఁ జాల నవసరమనియు నుపయోగకర మనియు నతఁడు నమ్మెను.

జాతీయప్రజ్ఞత గలుగకుండ నతనిఁ గనిపెట్టి యుండుట కిర్వురు హైందవభృత్యు లతనివెంట నింగ్లాండునకు వచ్చి రనుట గమనార్హమైన విషయము. ప్రాత కట్టుబాట్లు, విగ్రహారాధనము, వర్ణవిభేదము నను వీనిపై నతఁడు పలుసంవత్సరములుగాఁ బోరాడుచుండియే యిట్లుచేసెను. ఇంగ్లాండులోని శుద్ధసనాతన తత్త్వమునకు వ్యతిరీక్తముగా నుపన్యసించి కూడఁ గాలక్రమమున నాపక్షములోనివాఁడుగనే జీవింపఁ దొడఁగెను. అతనికి దానియందు విశ్వాసమే కలిగెనో? అది యతనికి సులభముగా జయించుటకు వీలుగాని దుష్ట సాంప్రదాయముగా మిగిలిపోయెనో? యథార్థ మేమనఁగా నతని ప్రచారమున కా విధమైన ప్రవర్తన యనుకూలమయి యుండ వచ్చును. సనాతనాచారము లన్నింటిపై నతఁ డొకేసారి దండెత్తియున్నచో నతఁ డాశించిన సంస్కరణము సాగియుండెడిదికాదు. హిందువు లతనినిఁ దమవాఁడుగా భావించి యుండరు. అతని పలుకులు వా రాదరించెడివారును గారు.

రామమోహనాచార్యులలో సామాన్య మానవాతీతము లయిన యుత్తమ లక్షణము లెన్నో నెలకొని యుండెను. అతఁడు క్రైస్తవమత మవలంబింపకపోయినను, క్రైస్తవ మత సంస్థలు చేయు విద్యాభివృద్ధి ప్రయత్నముల కెంతయో సహకారమొనర్చెను. డాక్టరు డఫ్ అను క్రైస్తవ ప్రచారకుఁడు స్థాపింపఁ బూనుకొన్న పాఠశాలలో విద్యార్థులను జేర్పించుటకు రామమోహనుఁ డిల్లలుఁ దిరిగెను. బైబిలును బెంగాలీలోని కనువడింపఁబూనిన ప్రచారకులకుఁ జాలఁ దోడ్పడెను. అయినను నతని యథార్థవాదిత్వము నిర్భయ విమర్శలవలన నా ప్రచారకులకు నతనికి వైమనస్య మేర్పడెను. కాని యా క్రైస్తవులలో నతని కొక ప్రాణస్నేహితుఁ డుండెను. అతఁడు శ్రీ ఆదము అను ప్రచారకుఁడు; తోడివారికంటె విశాల దృక్పథము గలవాఁడు.

సామ్రాజ్యవాదము నభిమానించు బిష్షప్ మిడిల్టన్ ను నతఁడు రామమోహనుని కొకప్పు డిట్లుపదేశించెను. 'జీవించి యుండఁగా గౌరవింపఁ బడుటకును, మరణానంతరము ప్రసిద్ధి నొందుటకును మీరు క్రైస్తవమతము స్వీకరింపవలెను. అట్లయిన మీయందుఁ బ్రభుత్వమునకును నభిమాన మేర్పడును.' ఈ యుపదేశము రామమోహనునికి విస్మయాస్పదమే కాక, హాస్యాస్పదము నయ్యెను. ఆ బిష్షప్పనెడలఁ బూర్వమున్న సద్భావము నాటితో నంతరించెను. మాసిన యంగీ విడిచి క్రొత్త యంగీ తాల్చినంత సులభముగా నెవఁడైన నిజభుతము విస్మరించి యన్య మత మెట్లువలంబింపఁ గలఁదో యతఁ డూహింపజేకపోయెను. అందును నైహిక లాభముకొలుకైన

మతాంతర స్వీకరణముకంటె నీచకార్యము లేదనిపించి, యటు పిమ్మట నతఁ డా విషప్పుతో మాటలాడుటే మానివైచెను.

బైబిలు, కొరాను, హైందవాద్యన్యమత గ్రంథములు పఠించు నిమిత్తమై యతఁడు హీబ్రూ, అరబ్బీ మున్నగు నితర భాష లెన్నో నేర్చెను. అతని రచన లనేకము లున్నవి. అన్నింటిలోఁ జదువఁదగిన యతని రచన 'జీససు సిద్ధాంత ములు—శాంతి సౌఖ్యములకు మార్గదర్శకము' అనునది. నానా మత సిద్ధాంతములం దతనికిఁ గల సుపరిచయ మెట్టిదో దాని వలన విశదమగును.

స్వదేశమునకుఁ దిరిగివచ్చు భాగ్యము రామమోహనునికి లేకపోయెను. ఇంగ్లండులో నతఁడు గతించెను. బ్రిష్టలు నగరములో సమాధి చేయఁబడెను. అసాధారణ పురుషుడై, యొక్క భారతదేశ పౌరుఁడుగానేకాక ప్రపంచపౌరుఁడుగాఁ బరిగణింపఁబడిన యా మహావీయుని సమాధివఱకు మిత్రులు గౌరవసూచకముగాఁ జని తుదిప్రణామ మర్పించిరి.

6. ధ్రువశ్యామ సోదరులు

ప్రథమభాగము

వితంతువు మంగళ, భగవద్దానముననే తన జీవితము గడపెను. త్రిసంధ్యల యందును శ్యామప్రభువగు శ్రీకృష్ణ విగ్రహమునెదుటఁ గూర్చుండి స్వామి సౌందర్య మభివర్ణించు మధురగేయముల నాలపించెడిది. గానానుగుణమైన కలకంఠ మామెసొమ్ము. ఆ గానము కోకిల గానమే.

మురళీవినోదియై సుందరతరుశాఖపై నధివసించినట్లు నిర్మింపఁబడిన మోహనమూర్తి యైన యిలువేల్పు మ్రోల నామె తన్నుఁ దాను మఱచెడిది.

స్వామి భక్తుఁడు కాదగిన పుత్త్రునొకనిఁ బ్రసాదింపు మని మంగళ తనదైవమును బ్రార్థించియుండెను. శ్యామప్రభువు భక్తురాలి ప్రార్థన మన్నించినాఁడు. మంగళకుఁ గుమారుఁడు కలిగినాఁడు. కాని కొడుకై దేండ్ల వాడైయున్నప్పడే మంగళ భర్త స్వర్గస్థుడైనాఁడు. ఇప్పుడీమె యీ కుమారునిఁ జూచు కొనియే జీవింపఁ గలిగినది కాని, లేనిచో నేమై యుండెడిదో!

ఈ యైదేండ్ల బాలుని ముఖమం దొక యపూర్వ దివ్య తేజము బాసించుచుండెను. ఆ కన్నులలోని మెఱు పది యసా ధారణము. ఆ చూపులం దేదో దివ్యస్వప్నముఁ గనుచున్న భంగిమ గోచరించును.

పల్లెనుండి వారినిఁ జూచిపోవచ్చిన బాలుని వృద్ధమా తులఁడు సుందర విగ్రహుఁడైన తన భాగినేయునిఁ జూచి

యెంతో మురిసి పిమ్మట సోదరినిఁ జూచి యిట్లనెను. 'పీని కై దేండ్లు వచ్చినవి. బడికిఁ బంపవలెను. భగవత్కృపచే పీఁడు వర్ధిల్లగలఁడు.' అమ్మా ! మనసులోనిమాట చెప్పుచున్నాను. శ్యామప్రభుని దివ్యమూర్తినుండియే నీ కిట్టి రత్న ముదయించినది.'

మంగళ యా మాటలు వినఁగనే ధ్రువుని బడికిఁ బంపఁ దలఁచినది. ఆ పాఠశాల దగ్గఱలో లేదు. అది మఱియొక గ్రామములో నుండెను. ఆ గ్రామమున కొక యడవి దాఁటి పోవలెను.

అది చీమలు దూరని చిట్టడివి; కాకులు దూరని కాఱడవి. సూర్యకిరణములు గూడ నచ్చటకుఁ దిన్నఁగా బోలేవు. చెట్ల నల్లని నీడ లంతట విస్తరించియుండును. నీడలే కాక చెట్టులును నల్లనివి; మిక్కిలి పొడవైనవి. వాని చిగురుఁ గొమ్మలును జేవదేరి వంపుదిరిగి యుండును; ఆ వృక్షశాఖలు తోకుల కెవరికిఁ జెప్పరాని మహారహస్యమేదో మాటగట్టుకొన్న భూతములవలెఁ గానిపించును. ఎప్పుడో యొకసారి గాలి వీచినపుడవి యిట్టట్టు చలించును. అప్పుడా చిగురుఁ గొమ్మలు ముందువెనుకల కల్లల్లాడుచు నందుఁ బ్రయాణము చేయు ప్రజలను బెదఱించు భూతహస్తములవలెఁ దోచును. చెట్టునుండి చెట్టున కెగురుచు రకరకాల పిట్టలు కిలకిలానావములు నేయుచుండును. అప్పుడప్పుడు చెట్లనందులనుండి సాగు గాలి యడవిలోని ఘాసాగ్రముల నల్లనఁ జలంపఁజేయుచుండుట చూడఁగా నావనసీమ హృదయము స్పందింపఁజేయు మెంత గుసగుసలాడు చున్నట్లు స్ఫురించును.

ద్రువుడు బడికిఁ బోవలెనన్న నీ పచ్చికమీఁదుగా నస్పష్టమగు కాలిబాటవెంట నొక పావుమైలుదూరము నడువ వలెను. బడికేఁగుటతని కొక సమస్య కాదు గాని యొంట రిగా నా మార్గమునఁ బోవుట కభ్యంతరముఁ జెప్పెను. పసి వాండ్రను బట్టుకొని యే పాతాళములోనో యున్న స్వస్థలము నకుఁ దీసికొనిపోవుటకు వేచియున్న యొక మహాభూతమువలెఁ గనఁబడు నా మహారణ్యముఁ దలఁచుకొనినంతనే ద్రువున కెక్కడలేని భయమును గలిగెను. ఆ దట్టమైన చల్లని నీడలు, పచ్చని యాకులలో నిండిన పొడవైన వృక్షములు, నెల్లెడలఁ దిరుగాడు శకుంతసంతతులు సతనికిఁ బ్రీతి గొల్పునవే. కాని తల్లివెంట నున్నప్పుడు మాత్రమే తన కా ప్రీతి. తల్లిచెంత నుండఁగా శిశువు తన కెంతో భద్రత యున్నట్లు భావించును; గాని, యామె చెంతలేనిచో నెంతైన భయపడును. ద్రువుడు తన జననిని గాఢముగాఁ బ్రేమించెను. అట్టి వాత్సల్యమయి మఱియొకతె లోకమున లేదని యతని భావము. వాస్తవమునఁ గూడ మంగళవంటి దయామయి మంగళయే.

ద్రువుడు తల్లితో నిట్లనెను. ‘అమ్మా! నీవు దిన దినము నింటికడనుండి బడి గుమ్మమువఱకు నాతో వచ్చుచుం దువా? అట్లయిననే నేను పాఠశాలకుఁ బోదును.’

“ద్రువా! నీవు గారాలకూచివి కారాదు. లోకములోఁ దేనినిగుఱించియు నీవు భయపడకుండుట నేర్చుకొనవలయును.”

“అయినచో నాకొక తోబుట్టువు నీయరాదటమ్మా? వన్నుఁ బ్రతిదినము బడికిఁ దీసికొనిపోవుమగదా!”

“లేకేమి? నీ కొక యన్న యన్నాడు.”

“అలాగుననా? నేనెప్పుడును జూడలేదే! ఎక్కడ నున్నాడు?”

“అడవిలో నడచిపోవునప్పుడు నీవు పిలిచినచో నతడు మాటుపలుకఁ గలడు.”

తల్లి యసత్యమాడదని విశ్వసించిన ధ్రువుఁ డా మఱు నాఁటినుండి యొంటరిగానే పాఠశాలకుఁ బోదలచెను. కాని చిత్ర మే మనఁగా నతని కప్పుడా యడవివలన భయములేదు. తన సోదరునిఁ గలసికొనఁ బోవుచుండెను గదా!

అతఁడు మఱునాడు సూర్యోదయమువేళకు మేలుకొని, స్నానము, ప్రాతఃకాలభోజనము ముగించి, తన చిట్టిచేతులతోఁ దల్లినిఁ గొఁగిలింతుకొని, యానందాతిశయమున ముద్దు వెట్టు కొని యిట్లు పలికెను. ‘అమ్మా! నేనిప్పుడు బడికి వెళ్ళు చున్నాను. అంతేకాదు. అడవిలోని నా యన్నను గలిసికొనుటకుఁగూడ బోవుచున్నాను.’

పిమ్మట నతఁడు నిర్భయముగా వనమార్గముఁ బట్టెను. వనములో నడుగు వెట్టునపుడే యం దెవరైన నుందురేమో యని కలయంజూచెను. అన్న యేమూలనైనఁ దనకొఱకుఁ గనిపెట్టుకొని యుండెనేమో! ఏపొదల సందునుండియో, యేమహా శిల మాటున నుండియో, యాకస్మికముగాఁ గనఁబడు నేమో! కాని పాప మా శిశువున కెవరును గనఁబడరైరి. ఒక్క గాలి మాత్ర మటు నిటు వీచుచుఁ జెట్టుల చిగురుఁ గొమ్మలఁ గదలింతుచు వానిపై నొక మృదువైన గేయమేదో పలికింతు చున్నట్లుండెను.

ఆ నిర్జనారణ్యమున నవుడవుడే పొడముచున్న భయముతో, ద్రువుడు 'అన్నా !' యని బిగ్గఱగాఁ బిలిచెను. ఎల్లప్పుడును సజీవము జాగరూకము నగు ప్రతిధ్వని యెందుండియో అన్నా !' యని యంతకంటె బిగ్గఱగాఁ బిలికెను. అంత విస్పష్టముగా విసఁబడిన యా శబ్దమువలన ద్రువుడు తన తల్లి చెప్పినమాట యథార్థమే యని విశ్వసించెను. తన కొక సోదరుఁ డున్నాఁడనికూడ గట్టిగా నమ్మెను.

కనుకఁ దనమాట లిట్లు కొనసాగించెను. 'అన్నా ! నాకు భయముగా నున్నది. నీవు వచ్చి నన్ను బడికిఁ దీసికొని వెళ్ళవా ? నీవు నాచేయి పట్టుకొనవలెను. ఇక్కడ నీకై ఎదురు చూచుచున్నాను. రా ! రా !'

ఇట్లు పలికి ద్రువుఁ దొక మలుపులో నాగిపోయెను. అక్కడ బూదిరంగుగల యొక శిలమీఁదఁ జలించుచున్న తరుశాఖ నీడ యొక సుకుమార చిత్రమువలెఁ గాన్పించుచుండెను. కొన్ని క్షణములలో నా బాలుడు దూరమందుండి తన దగ్గఱకు వచ్చుచున్న యొక సుందరమూర్తినిఁ జూచెను. బంగారు రంగుగల పట్టుపుట్టము ధరించియున్న యతని శరీర చ్ఛాయ వేసఁగియందలి యచ్చమైన నీలిమబ్బువలెఁ గనిపించెను. అతఁడు ద్రువుని సమీపించి యిట్లనెను. 'చిన్ని తమ్ముడా ! ఇదిగో వచ్చితివి. 'ఈ యడవిలో నీ కెట్టి భయమును లేదు. నేను ప్రతిదినమును ప్రాతఃకాలమున నిన్ను బడికిఁ దీసికొనిపోయి సాయంకాలమున నీ యడవి దాటింతును.' ఇట్లు చెప్పి యా శ్యామసోదరుడు ద్రువునిచేయి పట్టుకొని జాగ్రత్తగా నరణ్యము దాటించెను. ద్రువుడు పొంగి

‘నేను ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలమున నిన్ను బడికిఁ దీసుకొనిపోయి
సాయంకాలమున నీ యడవి దాటింతును.’

పోయెను. ఆ సంతోషపారవశ్యములో నొక్క మాటయైనఁ బలుకలేకపోయెను. ఆ యపూర్వ సోదరుని తోడ్పాటున సాయం కాలమున కింటికి మఱివచ్చిన పిమ్మట వనములో జరిగిన కథ యంతయుఁ దల్లికి వినిపించెను. 'అమ్మా! నా సోదరుఁడు నిజముగాఁ జక్కనివాఁడు. అతని శరీరము నీలమైనది. నడుము చుట్టు నొక పచ్చని బట్ట చుట్టుకొన్నాఁడు. అది బంగారము వలె మెరిసినది. నాయం దతని కెంతో ప్రేమ. అతనిని మన యింటికిఁగల రానియ్యవు? మనతోనే యేల యుండనీయవు? నీ వతనిని నింటినుండి తఱిమివైచితి వేమి? అతఁడు చేసిన తప్పేమిమా? తిరిగి యింటికి రమ్మని చెప్పవమ్మా! అతనిని విడిచి నే నుండలేను. నాతో నెల్లప్పుడు కలసి యుండవలెను. నాతో నాడుకొనవలెను. నాకు నా బడిపాఠములను బోధింప వలెను...."

తల్లి కేమి చెప్పవలెనో తెలియలేదు. పిల్లవాని వర్ణన మంతయు విస్పష్టముగా నున్నది. శ్యామప్రభువు రూపమే యది! అయినను శిశువుల భావనాబలము వారికి నచ్చిన రూపమును జక్కగాఁ జీత్రింపఁగలదు. దాని కసాధ్యమైనది లేదు. వారు భావించిన దంతయు నంత వాస్తవముగాఁ దోచును.

అటుపిమ్మట ధ్రువుఁడు ప్రతిదినము బడికి వెళ్ళుచుండెను. ఒక్కదిన మైనను మాను అతని కెంతో కష్టముగా నున్నది. అందులకు గారజము సోదరుఁడేగాని పాఠశాలకాదు. శ్యామలమూర్తి, కనకాంబరధారి, యగు నా యపూర్వ సోదరుఁడు బడికిఁ దీసికొనిపోవునప్పుడును నింటికి వెంటఁబెట్టుకొని

వచ్చునపుడును గాలక్షీపమునకై చెప్పుచుండు నద్భుతకథల వలన ధ్రువుని కోమలహృదయములో నా యద్భుత సోదరుని యం దొక గాఢమైన యనురాగ ముదయించెను.

ద్వి తీ య భా గ ము

అది శ్యామప్రభువు జన్మదినము. జన్మాష్టమివేడుకలకై గ్రామములో నెంతో ప్రయత్నము జరుగుచుండెను. ప్రతియిం టను బచ్చనితోరణములు గట్టఁ బడినవి. కన్నులవిందుగాఁ గృష్ణవిగ్రహములు పుష్పమాలికలతో నలంకరింపఁబడినవి. ఆబాలగోపాలము శ్రీకృష్ణస్తోత్రములు గానముచేయుచుండెను. ఆ దిన మంతయు సంతోషోత్సాహములతో నతిశయించెను.

ధ్రువుఁడు మాత్రమే విచారముగ నుండెను. అతఁడు తల్లి నిట్లు ప్రార్థించెను. ‘ఈనాఁడు నీ వన్న నింటికి రమ్మని పిలువవలెను. నిల్లవారి కిది యెంతో సంతోషదినము. నాకు మాత్ర మా సంతోషము లేదు. అన్న మనయొద్దకుఁ దిరిగి రానిచో నాకు సంతోష మన్నది యుండనే యుండదు.’

మంగళ యిట్లన్నది. “అట్లే నాయనా : నీ శ్యామసోద రుఁడు మన కుటీరమునకు రాదలచినచో నాకంటె నెక్కువగా నానందించువా రుండరు.”

“అయినచో మన మడవికిఁ గలసిపోయి యింటికి రమ్మని యతనిని బిలిచికొనివత్తము” అని తన యపూర్వసోద రుని గుఱించి యెంతో గర్వించుచు నేదోయొక వ్యాజముచే నతని నింటికిఁ బిలిచికొనిరాఁ గోరిన ధ్రువుఁ డొక సూచన చేసెను.

ద్రువుని సోదరుని నాహ్వనించుటకై యిరుగుపొరుగువారెందఱోకూడ వనమునకుఁ బ్రయాణమైరి. కుసుమమాలికలు కేలఁబూని ద్రువుఁడును, మంగళయు దారితీయఁగా, వారందఱు మధురగానముతో వనములోఁ బ్రవేశించిరి; గాని యందు వారి కెవరును గనఁబడలేదు. ద్రువుని హృదయము తీవ్రముగా స్పందించెను. “కొంచె మాఁగుఁడు, నేనతనిని బిలుతును. వెంటనే యతఁడు వచ్చును” అని యతఁడు తోడివారికిఁ జెప్పెను. “అన్నా!” యని ద్రువుఁడు బిగ్గఱగాఁ బిలిచెను. అదేశబ్దము దూరముగాఁ బ్రతిధ్వనించెను.

‘అదిగో! అతఁడు వచ్చుచున్నాఁడు!’ అని ప్రతిధ్వని వినవచ్చినవైపు చూపుచు ద్రువుఁ డుత్సాహముతోఁ బలికెను. అందఱును ద్రువసోదరు నాగమనము నిరీక్షించుచు నూర్పు బిగ్గఁబట్టి నిలిచిరి. కాని, పాపము! ద్రువునిమాట చెల్లుబడి కాలేదు. అచ్చటి కెవ్వరును రాలెరి. ద్రువుఁడు నిలువునఁ గుంగిపోయెను.

అతని నోటివెంట మాట రాలేదు. ఒక మహాపరాభవము కలిగినట్లు వాని లేతఁగుండె విలపించెను. ప్రత్యుదయమటఁ గాన్పించు నాయపూర్వసోదరుని యునికి సత్యమే యని యెదుటివారి నెట్లు నమ్మించుట? అందఱును వాని నిట్లు పరిహాసించిరి. “ద్రువా! నీవంటి తెలివితక్కువ పిల్లవాఁ డింకొక్కఁడుండఁడు. నీపిలుపునకు వచ్చిన సమాధానమది వట్టిప్రతిధ్వని మాత్రమే. నీసోదరుఁ డనఁదగిన వాఁడెవ్వఁడును నిక్కడలేఁడు. ఈ వనములోఁ గనపడునది మూఁడుచాఱల యుడుతలు, ప్రశ్నార్థకములవంటి తోకలుగల కోతులు మాత్రమే.

మేఘశ్యాముడు, కనకాంబరుడునైన వాడెవ్వడును నిశ్చయముగా నిక్కడ లేడు.”

ధ్రువుడు నిర్ఘాంతపడెను. ఏమాటయును స్ఫురింప లేదు. కన్నుల నీరు తిరిగెను. పౌరుషభంగ మైనదను రోషముచే గబోలము లెఱవడెను. అందఱు నిండ్లకు మరలిరి. వారిలో నొక వృద్ధకాంత మంగళతో నిల్లనెను. “మంగళా! వీని యాహలకు వీనిని వదలిపెట్టితివా, వెట్టివాడైపోగలడు! జాగ్రత్త!”

కాని, ధ్రువు డందఱి పిల్లలవంటివాడు కాడని హృదయములో దన కెవ్వరో చెప్పుచున్నట్లు మంగళ కొక గాఢ విశ్వాసముండెను. అతడు శ్యామప్రభు ప్రసాదము! నిశ్చయముగా దివ్యాంశజనితుడు! పాఠశాలకుఁ బోవుచు దిరిగి వచ్చుటలలో నతఁ డెవరినైనఁ జూచియుండును. కాని, వట్టి భావనకాదు. నమ్మిక యెంతపని చేయునో యెవ రెఱుఁగుదురు? అదియొక మహాశక్తి. పర్యతములను గదలింపఁ గలదు; అద్భుతము లెన్నో చేయఁగలదు. విశ్వాసమువలనఁ గాని కార్యము లోకములో లేదు. కాని యిందు గట్టివిశ్వాసము నాకున్నదని గుండెపైఁ జేయి వెట్టుకొని చెప్పగలవాడెవఁడు? మానవుని మనస్సు శంకలకుఁ బుట్టినిల్లు. శుష్క తర్కములకుఁ బట్టుఁగొమ్మ. నిజమైన విశ్వాసము చలించునది కాదు. ధ్రువుని విశ్వాస మంత గాఢమైనది.

ఆ జన్మాష్టమీ దినమున విచారవశుడైన యా బాలుఁ డింటిలోని శ్యామప్రభు విగ్రహమున కెదుట విషాద మూర్తియై

నిలబడి బాష్పములతో స్వామి నభిషేకించుచుండెను. అతని కంటికిని మనస్సునకును మఱియొక లక్ష్యము లేదు. శ్యామ ప్రభువే. ఆ గదిలో నీ యైదేండ్ల పిల్లవాడు తప్ప మఱియొకరు లేరు. అతని కెదురుగా యుగయుగాల నాటి యా మహాప్రభు మూర్తి మాత్రమే యున్నది. మెల్లగా నా మూర్తిలో నుచ్చాస నిశ్వాసము లారంభమైనవి. సజీవ ప్రాణులందు వలెనే యా కన్నులలో నొక మెఱపు పొటమరించినది. ధ్రువుడా మూర్తిని గుర్తించెను. ఎవఁ డతఁడు ? ఎవఁడు తన్ను నిత్యము వననీధిలో ననుసరించి వచ్చునో యా శ్యామసోదరుడే! ఆ విగ్రహ మిట్లు సచేతనమై పీఠము డిగివచ్చి ధ్రువుని యెట్టయెదుట నిలిచెను.

“అన్నా ! నీ కొఱకు మేమడవికిఁ బోయితిమి. కాని నీ వక్కడ లేవు. నీవు నా పిలు పండుకొనకపోవుటచే నా కెంతో పరాభవమైనది. ప్రతివాడును నన్నుఁజూచి నవ్వి నవాడే. నేను వెఱ్ఱివాడనైనఁ గావలయును; గానిచో నసత్యవాదినై యుండ వలయు ననుకొనిరి” అని సంతోష దుఃఖము లొక్కుమ్రుడిగా గద్గదస్వరముతో ధ్రువు డన్న మాటలకుఁ బ్రభువిట్లు పలికెను. “తమ్ముడా ! ధ్రువా ! వారికందఱికి నా దర్శనము కలుగక పోవుటలో నీ తప్పేమున్నది ? నే నసలెవ్వరికినిఁ గనఁబడను. నిర్మల హృదయు లయిన వారికి మాత్రమే కానఁబడుదును.” స్వామి పలుకులకు ధ్రువుడు విస్మితుడై యిట్లడిగినాడు. “ఏమి ? మాయమ్మ హృదయము కూడ నిర్మలము గాదా ?” “తమ్ముడా ! నీవు పెద్దఘాడవైన పిమ్మట గ్రహింపఁగలవు. ఇప్పటిలో నీ విది యొక్కటే జ్ఞప్తియం దుంచుకొనుము.

హృదయము నిర్మలమైనగాని నాదర్శనము కలుగదు. నైర్మల్య మనగా నన్ను గుఱించి స్తుతులు చేయుట, యుపహారము లర్పించుట యనునవి కావు. హృదయచ్యుత్వము నా కర్పించు యే నైర్మల్య మనఁబడును. లోభము, దుఃఖము, క్రోధము, జుగుప్స యను నవగుణములు లేని హృదయమే నాకుఁ గావలసినది. అటువంటిది యరుదు. ద్రువా ! నీ మనస్సు నిర్మలము. నిర్మలజీవితము ప్రసాదించఁగల నక్షత్రమున నీవు జన్మించితివి. నీకుఁ దెలియకండఁగనే నీవు యోగి వైతివి. నిశ్చయముగా నీతల్లి నీకుఁ బోషింపేరు పెట్టినది.”

కన్నతల్లికే కనఁబడ నొప్పుని క్రొర్యము తన యన్న కెట్లు కలిగెనో ద్రువున కిప్పటికిని జోషునడలేదు.

తిరిగి స్వామి యిట్లనెను. “నన్నాహ్వనింపఁ దగినంత విశ్రాంతి లోకమునకు లేదు. మనుష్యుఁడు నోరు గట్టుకొన్నఁ గాని నేను మాటాడను. వాఁడు మాటాడ మొదలు పెట్టినచో నేను మౌనము వహింతును. మానవు లెడతెగకుండ మాటలాడు చుందురు. వారి మఱుకులపై వారి కంత మక్కువ. నేను వివరింపఁ దలఁచుకొన్న యంశములపై మాటలాడుటకు నాకు వారవకాశమే యిచ్చియుండ లేదు. కాని, ద్రువా ! వెలుఁగు నకు, సంతృప్తికినై నరులు నా మంకికు మఱలు సమయము రాఁ గలదు. నిశ్చయముగా నాతో నవసర మున్నప్పుడు నేను దప్పక వత్తును. ఒకరి నొకరు ఘోషించుకొను నీ మనుష్యులు రణము లాడి యాడి, యలసి సొల్పి, రాగద్వేషములు విడిచి,

గతమునకు వగచి, సత్యముఁ దెలిసికొనఁ గోరునాఁడు నేను గనిపింతును. కాని యంతవఱకును .....

శ్యామ సోదరుని పలుకులు ధ్రువుఁడు గ్రహించినట్లు కనిపించెను. పూజాగృహములోని యీ సంభాషణ వెలుపలి వారికిఁ గుతూహలము పుట్టించెను. వారివెనుకఁ బదిమంది చేరిరి. ధ్రువుని మాటలు వినఁబడినవి; కాని స్వామిమాటలు వినఁబడలేదు. ఎందుచేతనా? వారిపీనులు ప్రభుకంఠ మా లించు భాగ్యము నోచుకొనలేదు.

అందఱును లోనికి వచ్చిరి. యథాపూర్వముగా విగ్రహమైన శ్యామప్రభువు నెదుట నిలిచియున్న ధ్రువుఁడు మాత్రమే వారికిఁ గాన్పించెను.

ఈ ధ్రువుఁడు తనలోఁదానే మాటాడుచు, నెవరితోనో సంభాషించు చున్నట్లు భావించు నున్నత్రబాలుఁడని, వారు భావింపవలసివచ్చెను.

మంగళమాత్ర మా విషయము వారికి దురవగాహమైన దని తెలిసికొనెను. దేశములోని పరమయోగులలో నొకఁడుగా నెన్నికకు రాఁదగిన బాలుఁడు తన కుమారుఁడు. 'వీఁడు శ్రీకృష్ణప్రభు ప్రసాద'మని యిరుగుపొరుగులతో ననుచుండెను. అయినను వారి కందలి పరమార్థము తెలియలేదు.

అనుదినము ధ్రువుఁడు పాఠశాలకుఁ బోవుచునే యుండెను. అడవి త్రోవలో శ్యామసోదరుఁడు తమ్మునిఁ గలిసి కొనని దినము లేదు. ఇప్పు డాబాలుని కాచెట్లను జూచిన భయమే లేదు. ఆ యరణ్య మనహ్యముగను దోచుటలేదు.

అది యతనికెంతో సుందరముగాఁ గనఁబడుచుండెను. ప్రకృతి-
యంతయు నొక నవీనాద్భుతత్వముతో, నవకాంతితో విండి-
యున్నట్లు కనిపించెను.

అచంచల విశ్వాసమువలనఁ, భారకాలకు రాకపోక
లందొక మార్గదర్శకునిఁ దోడుచేసికొన్న ధ్రువునివలెనే, మన
జీవయాత్రలోఁ దోడుసీడ కాఁగల రక్షకుని మనమును గనిపెట్టఁ
గలుగుదుమా ? అట్లయిన నింకేమి :

— — — — —

7. సంగీతపక్షి

ఒక రమణీయ వనమందు సంగీతపక్షి యొకటి నివసించెను. ఆ విహంగ మందలి కుసుమసంతతితో ముచ్చటలాడుచు, మధురముగా వినూతన స్వరరీతు లాలపించుచు దినమొక నిమనముగాఁ గడపెను. తోటలోని ప్రత్తిగుబురులపై దానికి మక్కువ యెక్కువ. చిన్న తెలిమబ్బులవంటి ప్రత్తిగుత్తులు వెలిగ్రక్కు నాచిన్నిచిన్ని కాయలను జూడఁగనే పక్షి కెంతో సంతోషమైనది. అదివెంటనే యా తరువులను డాసి యిట్లు ముచ్చటించినది. “ఓ సుందరకుజములారా ! నా గూటిలో శిశువులకు నెజ్జ మృదువుగా లేదు. ఈ ప్రత్తికొంచెముగఁ దీసికో నీయరా!” అనుచు పక్షము లాదరముతో నిట్లన్నవి. “అందుల కభ్యంతరమేమి? నీకుఁ గావలసినంతకొని పొమ్మ.” చంచువునఁ జిక్కినంత ప్రత్తిఁ దీసికొని పక్షి గూటిలోనికిఁ జోయి తన పిల్లలకుఁ జక్కగాఁ నెజ్జ యమర్చు కొన్నది.

పిమ్మట నొకనాఁ డది యొక గ్రామముమీఁదుగాఁ జోవుచు నొక కుటీరము కడ నాఁగినది. అందొక మనుష్యుఁడు ప్రత్తిగుత్తులనుండి గింజలను జీర్ణపత్రలేశములను వేరు చేయుచుండెను. విడిప్రత్తినిఁ జిన్నిచిన్ని బంతులుగాఁ బెట్టుచుండెను. పక్షి కొక సంకల్పము కలిగినది. “ఇటువంటి బంతులు కొన్ని నా కుండునేని యెంత సంతోషముగా నుండును !”

తత్తణమే సంగీతపక్షి స్వస్థలమున కెగిరిపోయి, వెనుకటి

తరువులను డాసి,
వాని యనుమతితో
మరి కొంత ప్రత్తి
ముక్కునఁ గఱచి
కొని తిరిగి ప్రత్తిబం
తులు చుటువాని కుటీ
రముకడ నాగినది.

“అన్నా! నమస్కార” మని వినయముగా నతనిఁ
బలుకరించినది.

“నీవా సంగీతపక్షి : నీ బిడ్డలకు సేమమేకదా! ఇట్లువచ్చితి
వేమి? నీకు నావలనఁ గావలసిన పని యేమైన నున్నదా?”

“నీవాత్మల్యము వర్ణనాతీతము. అన్నా! ఇటుచూడుము.
నాయొద్దఁ గొంచెము ప్రత్తియున్నది. ఇందలి గింజలను, నలు
సులను వేరుచేసి బాగుచేసి పెట్టుదువా? కాని నీ శ్రమకు
బ్రతిఫలముగా నిచ్చుటకు నాయొద్ద ధన మేమియును లేదు
సుమా! అయినప్పటికి.....”

“ధనముచేతను గొనరాని దొకటి నీలో నున్నది. నీవు
బాగుగా గానము చేయుదువు. నీవంటి సంగీతపక్షిలకు భగ
వంతుఁడు ప్రసాదించిన మనోహర గేయుము లెన్నో నీవును
నేర్చియుందువు. నే నీ ప్రత్తిని బాగుచేయునంతలో నీవేదైనఁ
బాటఁ బాడుదువా?”

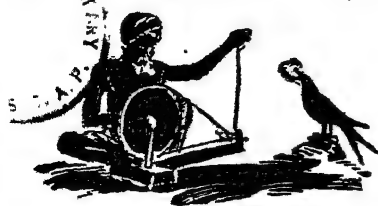
ఆమాటలకు ముదితయై విహంగమాతనికిఁ గార్యభార
మించుకంతయు స్ఫురింపనట్లు మనోహరగేయ మొకటి

పాడెను. ప్రత్తిబంతులు సిద్ధమైనవి. 'పక్షి! ఇవిగో! నీవు కోరినవి. నేను నీకు జెప్పదలచిన దే మనఁగా నీపాటవిలువముందివి చెప్పదగినవి కావు. ఇట్టి తియ్యనిపాటల కెంత ధనమిచ్చినను నీయవచ్చును" అని ప్రశంసించి యా సజ్జనుఁడు సంగీతపక్షిని వీడుకొలిపెను.

అతఁడు సజ్జనుఁడేకానిచో నాప్రత్తిపహరించి రెండు కాళ్ళు రువ్వియుండెడివాఁడు. ఆ యల్పప్రాణి వానినేమి చేయఁగలదు? అతఁడు పాపభీతి గలవాఁడు. ఒకయమాయిక ప్రాణిని మోసగించి దానిసొత్తు నపహరింత మను భావమే యతనికిఁ గలుగలేదు.

ఆ మఱునాటి యుదయమున మృదుశయ్యనుండి లేచి యొడల నంటిన దూది దులుపుకొను సంగీతపక్షికిఁ దూర్పున నుదయించుచున్న సూర్యబింబ మెంతో యందముగాఁ గనఁబడినది. ఆనందముతో నది సంచారమునకు వెడలినది.

కొంతదూరము పోఁగా నొకగ్రామములో "బక్, కట్, హ్వార్" అను ధ్వనులు వినిపించి యవి యెందుండి వచ్చుచున్నవో, తెలిసికొన వలెనను కుతూహలముతో, బక్

యచట నాఁగి, యొరగా వంచినతలతో, నాసక్తితో, జలించు కన్నులతో, నిట్టట్టు చూచుచుండఁగా దానికొక వృద్ధుఁడు కాన్పించెను.

వెండితీగలవంటి వాని తెల్లనిగడ్డము వాని నైర్మల్యముఁ బ్రకటించుచున్నట్లు గోచరించెను. ఒకరాటము ముందున్న

యతని చెంత బ్రత్తికుప్ప యొకటి క్రీడాపర్వతమువలెఁ గని పించుచుండెను.

సంగీతపక్షి వానిదగ్గఱకుఁ బోయి యిట్లనెను. “అన్నా ! నమస్కారము.”

“దేవుఁడు నీకు మేలుచేయుఁగాక ! సంగీతపక్షి ! నాతోనేమైనఁ బనియున్నదా ?” అని పలికిన యావృద్ధునికిఁ దనకోరిక యెట్లు వెల్లడింపవలెనో పక్షికిఁ దెలియలేదు. ఆ ముసలివాఁడు చాల నీరసించి యుండెను. అతని చేతులు నన్నని మట్టియూడలవలెఁ గనఁబడుచుండెను. కన్నులు నల్ల నివేకాని కాంతిహీనములై యుండెను. వీఁపు వంగిపోయెను. అవంపు కార్యభారముచేఁ గాక ముదిమిచేతఁ గలిగినదే యని విహగము గ్రహించెను.

“అన్నా ! నీకు శ్రమ గల్పించుటకు బుద్ధి పుట్టకున్నది. కాని నాదగ్గఱఁ గొన్ని ప్రత్తియుండ లున్నవి. వానిని నీ పాటముపై దారముగా రూపొందింపవలె నను తలంపు గల్గినది. ఇదేమియు దుస్సంకల్పము కాదుగదా ! ఆ కోరిక నీవు తీర్చఁగలవా ? కాని, ముందే చెప్పుచున్నాను సుమా ! నీకు నేనేమియు ధనమీయలేను. అయినను....” అని యాగిన పక్షినిఁ జూచి వృద్ధుఁ డిట్లనెను.

“ధనముకంటె గొప్పవస్తువే నీదగ్గఱ నున్నదిగదా ! నీవు చక్కని పాటలు పాడుదువు. ఒక తియ్యని పాట కెంత విలువ యుండునో చెప్పఁగలవాఁ డున్నాఁడా ? నీకు నేను దారము దీసి యిచ్చునంతలో నీకు వచ్చిన పాట లన్నిటిలో మేలైన దొకటి పాడుచుండుము. చాలును. మఱి త్వరగా నీ

గూటికిఁ బోయి యా ప్రత్తియుండలను దీసికొని రా !”

సంతోషముతో ఖగము తిరిగి గూటియొద్దకుఁ బోయి యొక్కొక్కటి యొక్కొక్కసారిగాఁ దిరిగి, యా బంతులను గొనివచ్చెను. రాటపుఁ జక్రము తిరుగునప్పటికి నవ్వడి యుల్లాస కరమగు శ్రుతిగా నందజము గాన మారంభించెను. వేతొక సహకారముతో గానము సేయు టన్నది నాఁడే దానికి దొలి యనుభవ మైనది.

ఆ వృద్ధుడును నెంతో మంచివాఁడు. లేనిచో నా ప్రత్తిబంతులు లాగికొని, యొక దండముతో ‘హు’ ష్షని యా పిట్టను ద్రోలియుండును. అతఁడు దైవమునకు భయపడు స్వభావము గలవాఁడు. తన జీవితములో నెన్నఁడు నెవరికి నెట్టి యపకారముఁ జేసినవాఁడు కాఁడు. అదియునుగాక పిట్టల వంటి ప్రాణులపై నతనికి మితిలేని వాత్సల్యము. వానిని దన కన్నబిడ్డలవలె జూచెడివాఁడు. దారమును దీసికొని కృతజ్ఞతతో నెలవడిగిన శకుంతముతో, సంతోషాతిశయమునకు వార్ధక ప్రభావమును దోడై వడకుఁచున్న కంఠముతో నతఁ డిట్లనెను. “నా మాటలు నీ కాశ్చర్యము గొలుపవచ్చును. కాని యతిశయోక్తి రవంతయు లేదు. నీ పాటచే నా కూలికిఁ బెక్కురెట్లు ప్రతిఫలము ముట్టినది, నీ గానము దివ్యము. అది పరమేశ్వరుఁడు మీ సంగీత పక్షుల కనుగ్రహించిన విశిష్ట పరము.”

ఆ దారము ముక్కునఁ గూర్చి, పట్టి పిట్టగూటికిఁ మఱచినది. కాని చిన్నిముక్కుతో దారపుటుండఁ గఱచి పట్టుట దాని బ్రతుకున కొక యద్భుతకార్యమై పోయినది.

అయాసము హెచ్చినది. అప్పుడే కనబడిన యొక కుటీరపుంగవుపై విశ్రాంతిఁ గోరి వ్రాలినది.

“ఈ కుటీరమందు సందడియేలేదేమి? ఇక్కడ నెవరును గాపురము చేయుటలేదా?” యను జిజ్ఞాసయొకటి యారంభమైనది. అంతలో నా కప్పుపై నొకమూల నెండలో నాల్గవైచిన నలుచదరమగు తివాచివలె నొక యెఱ్ఱనిపొడి కనవచ్చినది. దాని ప్రక్కనే చిన్ని చాపపై నొక స్త్రీ చేతితో నున్నితముగా ఖండింపఁ బడినట్లుండి యాఁ జెట్టఁబడిన మామిడికాయ చీలికలు కానవచ్చినవి. ఆముక్కలు రెండుమూడు దినములలో నితర వ్యంజనములలో గ్రుచ్చి యెత్తఁబడునని పక్షి గ్రహించెను. కనుకఁ బక్షిగర్భములో నెవరో యొక రుండక

తప్పదు. కప్పు చివఱకుఁ బోయి చూడగా నందొక సాలెవాడు కనిపించెను. అతఁడు దారమును మగ్గముపై బడుగు పేకలుగా నమర్చి నేత ప్రారంభించెను. ఎంత ప్రయత్నించినను ఖగము తన కుతూ

హలముఁ బట్టలేక రవంత సవ్వడి చేసెను. సాలెవాడు తల యెత్తి చూచెను.

అశ్చర్యముతో నతఁడు భార్యను బిలిచి ‘ఓసి యింటి దానా! చూడవే! సంగీతపక్షి యొకటి దారపుటుండలు తెచ్చినదని యతఁడు బిగ్గఱగాఁ జెప్పెను. కాని వాని భార్య యామాటలు నమ్మలేదు. తన మగఁడెప్పుడును మేలుకొని కూడఁ గలలుగనుచు నేమోచెప్పు స్వభావము గలవాఁడు.

“స్వాగతము సంగీతపక్షి ! నీవేమో పనిమీదనే వచ్చి నట్లు కన్పించుచున్నావు !”

“అన్నా ! నమస్కారము. ఈ దారమొక చక్కని బట్టగా నేసిపెట్టుమని నావంటి అల్పప్రాణి నిన్నడుగవచ్చుట గర్వముగా భావింపవుగదా ! .....

“ఎన్నటికట్లు భావింపను. నీవంటి చక్కని పిట్టకొక యువకారము చేసిపెట్టుట నాకు జాల సంతోషకరము. కాని నీకు వస్త్రముతో నేమిపని ? పక్షుల శరీరము లందమైన యీకలచే నాచ్ఛాదించఁబడి యుండఁగా వానికి వస్త్రము లావస్యకములు కావే !”

“నేనందులకు గారణము జెప్పి నిన్నొప్పింపఁ గలను.”

“అదే యొక గేయముగాఁ జెప్పము. ఆ పాట నాకు బనిలో నుత్సాహము గలిగించును. అదియుఁగాక నాశ్రమకు నీవు ప్రతిఫల మిచ్చినట్లును నుండగలదు.” అని ప్రసంగము చాలించి సాలెవాఁడా దారము దీసికొని బట్టగా నేత కుపక్రమించెను.

సంగీత పక్షి యిట్లుపాడినది.

“వేఱువేఱుగు నీ ఋతుభేదములను

నొకఁడె యాచ్ఛాదనమ్మయి యుండె నాకు

విసివి వేసారి తుదకిట్లు వెల్లడింతు

నంబరముఁ దాల్చి మనసయ్యెనయ్య ! నేఁడు.”

సాలెవాఁడా పాటవిని నవ్వి యిట్లనెను. “నీకు సహజమైన యాచ్ఛాదనముపై విసుగు వుట్టినదా ! నీయిచ్చకు వ్యతిరేకముగా నేనేమియుఁ జెప్పఁ దలఁపలేదు; కాని, తేపో,

మాపో, మానవులవలె వస్త్రములు తాల్చుటవలన నెంతో నష్టమున్నదని నీవే తెలిసికొనఁ గలవు. వస్త్రాచ్ఛాదనముచే వెలుఁగు, గాలి శరీరమునకుఁ దగులవు. చైతన్య హేతువు లయిన సూర్యకిరణములకును దూరమగుదువు. నీ నిజప్రకృతి నీవు మఱచిపోదువు.”

అతని మాటలను ఖగము విశ్వసించలేకపోయెను. అది యొక క్రొత్త నాగరకత నవలంబింపఁ దలచెను. దానికిఁ గావలసిన దంతయు నందుండెను.

నేత ముగియఁగనే సాలెవాడింటి పొరుగున నున్న యద్దకపువాని యొద్దకుఁ బోయి యింద్రధనుస్సువలె సప్త వర్ణము లుచితరీతిని ముద్రింపించెను.

“సంగీతపక్షి! ఇక నీ విది తీసికొని దర్జీ యొద్దకుఁ బొమ్ము. నీ సంకల్పమున కనుగుణముగాఁ దయారైన యా యాచ్ఛాదనము ధరించిన పిమ్మట నన్నుఁ దలఁచుకొనుము. నీ తీయనిపాటకు నేను కృతజ్ఞుడను. నా శ్రమ కెవరును నే నాఁడును నిచ్చియుండనంత ప్రతిఫలము నీ విచ్చితివి. ఏమందువా? గాన మీశ్వరప్రసాదము. దానికంటె వెలగలది లోకములో లేదు.”

సంగీతపక్షి సంతోషపరవశమయ్యెను. ఆ సప్తవర్ణ కలి తాంబరముఁ జూడఁగనే దాని కన్ను లానందముతో మెఱసి పోయెను. శరీరములో రక్తము పఱుగులువారెను. సాలె వాఁడుకూడ నెంత సజ్జనుఁడు! ఆ దార మూడఁబెట్టికొని ‘పో! పక్షి! పొమ్మనరాదా? కాని యతఁడును దైవభక్తి, పాపభీతి గలవాఁడు. అసిధారావ్రతముగాఁ దన సాధుత్వమును

రక్షించుకొను పుణ్యాత్ముడు.

ఆ అందజ మా అంబర
మతో దర్జియింటికిఁ బోయినది.
దర్జి తీజికగా లేడు. ఒక సుదీర్ఘ
వస్త్ర ఖండముఁ బరీక్షించుచుఁ
జేతియందు విచిత్ర గాథలలోని

భూతమువంటి యొక పెద్ద కత్తెర పట్టి సముచితముగా ఖండింపఁ
దొడఁగెను.

“అన్నా : దర్జి : నేడు చాల సుదిన” మని ఖగము
పలికిన మాట లతనికి వినఁబడనేలేదు. అతఁడు తన కృత్య
మున నిమగ్నుడై యుండెను. అందజ మింకొక మారు
“సుదినమయ్యా !” యన్నది. కాని దర్జి వినిపించుకొనలేదు.
అతని దృష్టి యంతయుఁ జేతిలోనున్న పనియందే లగ్నమై
యుండెను. తన్ను మూర్ఖుడని విద్యావిహీనుఁ డని దూర
మాలోచింపక భావించిన యా పక్షి నతఁడు చూడనేలేదు.
పక్షికిఁ గొంతవేపటికిఁ దన యూహ తప్పని తెలియవచ్చినది.
ఆ దర్జి చెవిటివాఁడు. ఆ చెవుడు సామాన్యపుఁ జెవుడు కాదు.
అది పాషాణముకన్నను దుర్బేద్యము.

“విశ్చయములు వేగిరముగా మార్పుకొను తెంత
దోషము : ఈ దర్జి చెవిటివాఁడు. నామాట వినిపించుకొన
లేదని నే నితనినిఁ దప్పఁదలంచి యేమేమో యనుకొంటిని. నే నే
దైన గాన మారంభించినచో నితఁడు నా యునికి గుర్తించు
నేమో !” యని విహంగ మిట్లు గేయ మాలపించెను.

“ఓహోహో! నీ ఋతుభేదములను

నొకటె యాచ్ఛాదనముగా నుండె నాకు

విసివి వేసారి నే నిట్లు వెల్లడింతు

నంబరముఁ దాల్చి మనసయ్యెనయ్య : నేఁడు.”

“ఓహోహో! ఏమంటివి?” అని గొంతు సవరించుకొనుచు దర్జీ యిట్లనెను. “నాకుఁ జెవు దెక్కువ. ఇప్పుడు నీ వన్నదే తిథిఁగి పలికెదవా?”

సంగీతపక్షి యాగేయము దిరిగి యాలపించెను. దర్జీముఖ మం దానందము వెల్లివిరిసెను. “సత్యము! పరమ సత్యము! సంగీత పక్షి! నీకుఁ జక్కని దుస్తులు తయారు చేయుదును. ఆ వేషములో నున్న నిన్నుఁ బట్టలెంతో గౌరవింపఁ గలవు. ఉత్తమ గాయకుఁడవని నిన్నుఁ గీర్తింపఁగల” వన్న యతని ప్రశంస కానందించి పక్షి తనకడనున్న వస్త్ర మతని యెదుటఁ బడవైచినది. వెంటనే దర్జీ దానినందుకొని తన నైపుణ్య మంతయుఁ బ్రకాశిత మౌనట్లు చక్కని యంగీ తయారుచేసి యిచ్చెను.

“నీవు నాకేమియు బ్రతిఫల మీయ నక్కరరేదు. నీ గాన మతి మధురము. దైవప్రసాదమైన దీనికంటె మూల్య వంత మైనది లేదు. ఈ యంగీ ధరించి నీవు సంతోషించుచు నా సంతోషము” అని దానినిఁ బ్రశంసించెను.

జీవితములో సంతకుముందెన్నఁ డంగీ ధరించి యెఱుఁగని దగుటచే, సంగీతపక్షి, దానినెట్లు తొడిగికొనవలెనో, తోచక తికమకపడెను. దాని యవస్థకుఁ బ్రక్క లెగురునట్లు నవ్వుచు, దర్జీ తోడ్పడఁగాఁ బక్షి కుతూహలము ఫలించినది. దర్జీ వెంటనే యద్గముఁ దెమ్మవి భార్యను బిలిచెను. శక్రచా

పవురంగులయంగీదాల్చిన యాపక్షి ప్రతిబింబమును జూడుమని యామెను బ్రోత్సహించెను. ఆమె యిట్లనెను. “ఇంత చక్కని దృశ్యము నా జీవితములోఁ జూచియెఱుగను.” “ఇక నీ ప్రతిబింబము నీవాకసారి జూచుకొను” మని యా చతురస్రాకారపు దర్పణమును దర్జీ పక్షి కిచ్చెను. ఆ దర్పణ మత్యద్భుతమైనది. ఎన్నేండ్ల క్రిందటనో యొక సంతలో దర్జీ దానినిఁ గొనియుండెను.

తొలిసారి సంగీతపక్షి తన ప్రతిబింబము దర్పణము నందుఁ జూచుకొన్నది. అది తన ప్రతిబింబమును బూర్వము మడుగులలోఁ, బ్రవాహములలోఁ జూచియుండెను. కాని ఇంత మృదువు, నిశ్చలము నగు దర్పణములోఁ జూచియెఱుగదు. ఆ మడుగులు, ప్రివాహములలోని నీరు నిశ్చలముగా నుండదు. ఏ వాయువుతోనో కదలఁబాటుచుండును. ప్రతి బింబ మదృశ్యమైపోవును.

“బలే! ఇప్పుడు నే నచ్చమైన పెద్దమనుష్యునివలె నున్నాను. అని సంగీతపక్షి మురిసికొనెను. హాస్యప్రియ, పెద్దమనుష్యులపట్ల స్వతంత్రాభిప్రాయములు గలదియు, నగు దర్జీపత్ని పక్షి మాటల కిట్లనెను. “అచ్చమైన పెద్దమనుష్యుఁడన్నావే! లోకములో నిజమైన పెద్దమనుష్యుఁడొక్కఁడున్నాఁడా? నా కాశ్చర్యముగా నున్నది.” ఇట్లని యామె విఱుగఁబడి నవ్వెను.

సంగీతపక్షి తన రంగులయంగీఁ దలంచుకొని యేమేమో తలపోసికొనుచు నా దంపతులను వీడ్కొని పోయెను. కాని తన గూటికిఁ బోలేదు. ఆ శక్రవాపవు రంగులయంగీ గారికి

దటతట గొట్టుకొనుచుండఁగా నెందెందో విహరింపవలె నని పించెను. “నేను రాజోద్ధాన వనములో విశ్రమింతును. అప్పుడో దోటమాలలు నాతో మాటలాడఁ దగరు. ఈ సప్తవర్ణ కలితాంబరము లోకములో నా కొక క్రొత్తస్థానము గల్పించి నది. బూదిరంగుల యీశలే దుస్తులైన నా జాతి పక్షుతోడను గలిసియుండఁ దగదు. కనుక రాజోద్ధానముఁ జేరెదను.” అని యెంచుకొని యట్లే యచ్చటికిఁ బోయెను. చక్కని నారింజ, పసుపు, నెలుపు రంగుల పక్షులములతో నేలకు వంగిన కొమ్మలు గల యొక పండ్లచెట్టుపై వ్రాలెను. తన యంగీకిఁ గల యేడురంగులతో నా పలములలోఁ గనఁబడు మూడు రంగులను బోల్చికొని తన యాదిక్యమున కుట్టి తప్పిల్చి యొడలు మఱచెను. అది యట్లాలోచనలో మునిగి యుండఁగా రాజదఁపతు లటు వచ్చుట తటస్థించెను. పక్షి వారి రాక గమనింపలేదు. తన రంగుల యంగీ యందఁ దాని మనస్సు !

రాజు :—అదిగో ! ఆ సంగీత పక్షినిఁ జూడు.

రాణి :—ఓహో ! రంగ మునఁ బ్రవేశింప నున్న నటుని వలె నున్నది ! సుందర సంగీతపక్షి ! సుందర సంగీతపక్షి ! నీవు చిరకాలము వర్ధిల్లుము.

సంగీతపక్షి రాణినిఁ జూచి యిట్లనుకొనెను. “అమెయెంత చక్కనిది !” అంతలో రాజు కనిపించెను. అతఁడు క్రొత్త పేక ముక్కమీద జిత్రింపఁబడిన రాజబొమ్మవలెనే యుండెను.

అందుచే నది యిట్లనెను. “ఓ రాజా! నీరాజి యంత సహజ సుందరిగా నున్నదే! నీ విన్నేటు రాజువలె నున్నావేమి? అ న్లని మొద్దుగడ్డ మెంత యసహ్యము!”

రాజి దాని మాటలకుఁ గడుపుబ్బ నవ్వెను. రాజును నవ్వెను. కాని యది కృత్రిమ హాస్యము మాత్రమే. అది కోపమును గుప్తము గావించుటకుఁ జేయఁబడిన ప్రయత్నము. తన రాజియెదుటఁ దన్నా పక్షి యపహసించినది. దానికిఁ బ్రతీకారము చేయవలెను. అది నిశ్చయమే.

హఠాత్తుగాఁ దనకఠిన హస్తములతో నతఁ డా పక్షినిఁ బట్టుకొని యంగీ లాగివైచి “పోగురుబోతా! నే విన్నేటు రాజనే యగుదునో; నిజమైన రాజనే యగుదునో; నీ కిప్పుడే తెలియఁ జేయుదు”నని యా యంగీ రాజిచెంతకు విసరుచు “దీనినిఁ దుడుపుగుడ్డగా నుపయోగింపు” మని పలికెను.

రాజి రాజును శాంతింపఁజేయ యత్నించెను. కాని యతఁడు కోపోద్రిక్తుడై యుండెను. అప్పటితో నే విధముగను నతఁడు శాంతింపఁడని యామె గ్రహించెను.

“నన్ను మన్నింపుము. నేను నిన్నపహసించినట్లు జరుగుటకుఁ జింతించుచున్నాను. నేను నత్యముఁ జెప్పెదను. నా కా యుద్దేశమేలేదు. మహారాజా! నా శక్రచాపపుటంగి నాకుఁ దిరిగి ప్రసాదింపు” మని సంగీతపక్షి రాజును బ్రార్థించెను. “రాజునింట మేజాబల్లపై నుండఁదగిన యీ రంగుల యంగీతో సంగీత పక్షి కేమి పని?” యని రాజు వికృతహాసము చేసెను. “ఇటు రా! నాచేతులతో నీ శరీరముఁ జక్కజేయసి! నేను నీకు గౌరవమే చేయుదు” నని యీకరెల్లఁ బెకలించి

పాపవైచుచుఁ దా నొక సాహసకార్యముఁ జేయుచున్నట్లు పొంగిపోయెను. కొలఁది నిముసములలో సంగీతపక్షి తనరంగుల యంగీనేగాక, శారీరిక సహజాచ్ఛాదనముఁగూడఁ గోల్పోయి గుర్తింపరానట్లు మాటిపోయెను. ఆ రాజు చేతిలో నది నిన్న హోయమయ్యెను. కాని యదృష్టవశముచేఁ దన సర్వస్వము గోల్పోయి ప్రాణావశిష్టముగా నున్నను, సహజగాన నైపుణ్యము మాత్రము నశింపలేదు. రాజు చేతిలోఁ గ్రూరహింసకు గుఱియగుచు నిట్లు విషాదగీతిక యాలపించినది.

“ఇంత లింతలుగాఁ బ్రత్తినెల్ల విద్రుచు
నాతఁడేనియు నింత క్రౌర్య మ్మొఱుఁగఁడు
తేని యంతటి స్వార్థమూర్తియును గాఁడు
మృత్యుముఖమున నాగేయ మిది వినుండు.”

రాజీపాట విని మఱింత మండిపడెను. ఒక పద్మనైవ కత్తితో దాని యవయవములు రుగ నారంభించెను. సంగీత పక్షి యా విషాదగీతిక మఱల సందుకొనెను.

“నాదు సంగీ నిమిత్తమై నాఁ డతండు
వలువ ఖండించెఁ గాని యీ పరుసఁదనము
కత్తెఱకు లేదు; కాఁ డింతకతినుఁ డతండు
మృత్యుముఖమున నాగేయ మిది వినుండు.”

సంగీతపక్షి మాంసఖండములతోఁ బిళ్ళెరము నిండెను. ఆ ఖండములు ప్రొయ్యిమీఁదికిఁ జేరెను.

సంగీతపక్షి యిట్లునుకొనెను. “ఇచ్చట బాగుగా వెచ్చఁ దనమున్నను నా గూటిలోవలె లేదు.”

చక్కగా నుడికిన యా మాంసఖండములను రాజుతి

ప్రితితో నారగించుచుఁ నాశాపాతకుఁడు కనుకఁ దనరాణీ కా
సరసాహారమున భాగము మిగుల్పుఁ డయ్యెను. కాని యతఁ
డామె కే కొంచెమైన మిగిల్చినను నా సంగీతపక్షినిఁ దలంచి
విచారపడుచు రాజుక్రౌర్యము నసహ్యించుకొన్న రాణీ
యామాంస మెట్లు భుజించును?

రాజు నుదరమునుండి సంగీతపక్షి పలుకులిట్లు వినవ
చ్చెను. “టీవీట్, టీవీట్, టీవీట్; టీవీట్, టీవీట్, టీవీట్.”

రాజిట్లు గర్జించెను. “నోరు మూయుము. చచ్చిపడి
యుండుము.”

కాని సంగీతపక్షికిఁ బుట్టుకతోనే గాన ముబ్బినది.
సహజగాయకు లెన్నఁడు మరణింపరు. రాజోదరస్థమయి
యుండియు నిట్లు పాడఁగడఁగెను.

“ప్రజల నణఁగఁద్రొక్కునట్టి రాజుతఁడు కిరాతుఁడు;
ఆ కిరాతకత్వము సత్యమ్ముగ భయమూలము;
బలహీనుల హింసపెట్టువాఁడా బలవంతుఁడు?
తఱచి నాదు గేయభావ మరయుఁడు మతిమంతులై.”

రాజు కోపావిష్టుఁడగు కొలదియు సంగీతపక్షి కంఠ
మును విజృంభించెను. ఆ కోపవేగముచే రాజువకుడైపోయెను.
దానిని శమింపఁ జేసికొనుట కే పరిష్కారమార్గమును గనఁబడ
దయ్యెను.

ప్రధాని సామంతాదులతోఁ గొలుపుదీర్చి యున్నవేళ
విహంగ మింకను స్వరముఁ బెంచెను. సభాసదులందఱా పాట
వినిరి. అందఱందలి భావము, జరిగిన వృత్తాంతము నూహించిరి.

కాని నోరువిప్పి యేమనుటకును నెవరికిని సాహసము లేకపోయెను.

రాజవైద్యునిఁ దత్క్షణమే పిలిపించుట మంచిదని ప్రధాని యొక సూచన చేసెను. ఆతురతతోఁ బిలిపించిన యావైద్యుఁడు రాజునుదరమునుండి వినవచ్చు పాట విని తెల్లవోయెను. ప్రేటువడ్డ సింగమువలె రాజిట్లు గర్జించెను. “ఓయి వైద్యుఁడా ! ఈ ప్రమాదకరపక్షి నీక్షణముననే తీసివేయుము.” వైద్యుఁడిట్లు మనవిచేసికొనెను. “ప్రభూ : ఇది యసాధారణమైనది. నా చుప్పదేండ్ల యనుభవములో నిట్టి వైచిత్ర్య మెఱుంగను నే నెందఱికో శస్త్రచికిత్స చేసితిని; శిథిలీకృతవయవములు చర్మజేసితిని; తీవ్రతర వ్రణములను నిర్మూలించితిని. నా నిశ్చితాభిప్రాయమిది. ప్రభువుల యుదరమందు గానముచేయు నీ సంగీతపక్షిని వెలువరించుట మాత్రమపూర్వము. అసాధ్యము.” రాజు మఱల నిట్లనెను. ‘నా కేమియు వినఁబడదు. ఏ దేమైనను నాకు లక్ష్యములేదు. ఈ క్షుద్రపక్షినిఁ దత్క్షణమే తీసివేయవలెను. కూలవ్యాధి యైన భరింపవచ్చును; గాని యుదరమునుండి వచ్చు నీపాట మాత్రము దుర్భరము. నన్నీ పక్షినంబంధమునుండి వేఱు చేయుము.”

రాజవైద్యుఁడు సవినయముగా “దేవా! తమ వదన వివరము విశాలముగాఁ జూపుఁ”డని దక్షిణహస్తమున శస్త్రముఁ బూని, వివృతమైన రాజునోటిలోనికిఁ జూచెను. అరేబియన్ నైట్సు కథలలోని నలుబది దొంగల గుహవలె నారాజు నాన్యరంధ్రము కన్నుపొడుచుకొన్నను గావరాని తమస్సుచే.

నిండియుండెను. 'ఇంకను విశాలము గావలె'నని వైద్యుఁ డుద్వేగముతో హెచ్చుటించెను. 'ఇంకను విశాలముగ....' భూపాలుఁడు నోరు మఱింత విశాలముగఁ దెఱచెను. కృకవాక్యం డమువంటి వివరముగల గుహవలె నోరొక్కటియే కనవచ్చి తేని మొగమే కనఁబడకపోయెను.

వైద్యుఁడందు దొంగిచూచి, మెల్లఁగా నిట్లనెను. 'అన్నా! సంగీత శకుంతమా! నీకు నేమమగుఁగాక! నామాట మన్నించి యీవలకురమ్ము.' రాజు కడుపులో తెక్కల టపటపమను శబ్దముపుట్టెను. కొన్ని క్షణములలోనే సాకారము, సజీవము నగు సంగీతపక్షి వెలువలికి వచ్చెను. తొట్టతొలుతగా రాజునెత్తిపైఁ గూర్చుండి యిట్లుగాన మారంభించెను.

“ప్రజల నణఁగఁదొక్కు రాజు వాఁడే కూర్మాత్ముఁడు;
ఆ కౌర్యమె భయమూలకమని యుద్ఘాటించును;
సంగీతవిహంగ మెందుఁజనిన నిదేపఱకును
కూర్మనణఁచు నదనిదే కూఁడఁ బ్రజాభ్యుదయమై.”

రాజవైద్యుని చేతిలోని శస్త్ర మాకస్మికముగఁ గిరిందఁ బడెను. సభాసదులందఱిని మూకీభావ మావరించెను. వారి కేమనుటకును, దోచదయ్యెను. “సంగీతపక్షి వాక్కు సత్యము. అది యొక మహాప్రవక్తవలె భాషించినది.” యని యెల్ల రనుకొనిరి.

పాట ముగిసినంతనే సంగీతపక్షి యెగిరిపోయెను. అది తనలో నిట్లునుకొనెను. “ఇఁక నెప్పుడును నవీన నాగరకత

• యుద్ధానికి కలుదామని ఈ గుండె లోని దీనిని తీసివేసి దానిని అనుసరించి నిండు యుద్ధానికి

కొఱకు నేను వ్యామోహ పడకుందునుగాక : అదియే సర్వా
 నర్థములకు మూలము. లోకములో నిజమైన పెద్దమనుష్యుడే
 లేడన్న దర్జీభార్య పలుకు లసత్యములుగావు. ఏమైనను నీ
 రాజు పెద్దమనుష్యునివలె నటించుటకు మహా ప్రయాస పడి
 వాడు.”

---

8. వాల్మీకి

పూర్వకాలమందొక మహర్షి యిరువురు శిష్యులతో నొక యాశ్రమమున వసించుచుండెను. ఆ ఛాత్రులలో నొకఁడు రత్నాకరుఁడు. అతఁ డసాధారణ ప్రతిభాశాలి. రెండవవాఁడు మందమతులలో నగ్రగేసరుఁడు; కాని గురువునం దధిక భక్తి తాత్పర్యములు గలవాఁడు. గురువునకును నతని యందు వాత్సల్య మెక్కువ.

ఆ యాశ్రమ మతి మనోజ్ఞము. సమున్నత వృక్షషం డములచే నమావృతమై యున్నతలక్ష్యముల కాకరముగా విరాజిల్లుచుండెను. ప్రాతఃకాలమందు భాస్కరుని సువర్ణకిరణము లా కుటీరపు టావరణమునకు బంగరుపూత పెట్టునట్లు ప్రసరించును. ఆ సూర్యోదయమునకుఁ బూర్వమే ప్రాగ్ని క్కున నరుణరేఖలు తోచితోచకమున్నే, విహంగబృందములు కిలకిలలాడుచు గూండ్లనుండి వెలువడి యొక తరుణాభి నుండి మఱియొక శాఖకు నిత్యనూతన ప్రభాతగేయములతో వీనులవిందు నేయును.

మానవులఁ దలంచి భయమెఱుంగని లేళ్ళు, దుప్పలు సూర్యోదయాదిగా సంచార మారంభించును. ఆ ప్రకాంతతను నా నిర్మలానందమును భంగపఱచు వేటకాఁ డెవ్వఁడును. నప్పటివఱకం దడుఁగిడి యెఱుంగడు. శత్రుప్రయోగముచే నావసుంధర రక్తరంజితమైన దినము లేనేలేదను టతిశయోక్తి కాదు.

ఆ మహర్షి ప్రత్యుదయ మానందిముతో, దన ఛాత్రుల కా యా విద్య లుపదేశించుచుండును. అటుపిమ్మట విద్యార్థుల వేదాధ్యయన నినాదమున మనసు నిలిపి తన్మయుఁ డగు చుండును. రత్నాకరుని ప్రతిభ దినదినమునకుఁ గ్రోత్త వెలుఁగు లీనుచుండెను. రెండవవాఁ డెంత ప్రయత్నించినను సోదరవిద్యార్థియంతవాఁడు కాలేకపోవు టటుండఁగా, గ్రుడ్డి లో మెల్ల యన్నట్లైనఁ జదువులందుఁ గృతార్థత నొంద లేకుండెను. తన యనంతరము రత్నాకరుఁడే తనస్థాన మలంకరింపఁ గలఁడని మహర్షి తలపోసి, యతనినిఁ గన్నబిడ్డవలె జూచుచు, నతనితోనే యధికకాలము గడపుచుండెను.

ఆ మహర్షి యొక లేడినిఁ బెంచుచుండెను. అది యెంతో సుందరమైనది. అదియును మహర్షికి నిజసంతాన సమమై వర్ధిల్లుచుండెను. అనుదిన మా తపస్వి వింతవింత రంగుల యడవిపులితో దండలుగట్టి హరిణకంతమున నలంకరించును. అప్పుడది క్రొత్తపెండ్లికూతురే. దాని నటు నిటు మేతకుఁ దీసికొని పోవుట రత్నాకరుని విధి.

యథాప్రకార మొకనాటి యుదయమున లేడిని వెంటఁ బెట్టుకొని రత్నాకరుఁడు వనములోఁ జిక్కఁగాఁ బచ్చిక వట్టి యున్న యొక ప్రదేశమునకుఁ బోయెను. 'హరిణము మెడకుఁ గట్టఁబడిన త్రాటికొని చేతఁబెట్టుకొని యందం దది మేయు చుండఁగా నేదమంత్ర పునశ్చరణ మొనర్పు చుండెను. కొంత నేపటికిఁ దనచేతిలోని త్రాడు జాటిపోవుట గమనించి రత్నాకరుఁడు లేడికై చూచెను. అల్లంత దూరాన మెడ నిక్కించి, మెఱుఁగు లీను కన్నులతో నది యొక దూరప్రదేశమువై పు

చూచుచుండెను. రత్నాకరుడు తిరిగి త్రాడు చేతఁబట్టెను. ఆకస్మికముగా నుత్సాహితమై మృగము ముందునకుఁ జెంగున దుమికెను. రత్నాకరుని చేతిలోఁ ద్రాడుమాత్రమే మిగిలెను.

పోనీ పోవుచున్నదని రత్నాకరుడు హరిణమును బట్టుకొన లేచెను. అంతలోనే యది యొక పొదమాటునకుఁ బోయెను. ఆతురుడై రత్నాకరుఁ డా దిక్కునకుఁ బఱుగిడెను. మృగ మతని కందక వేగము హెచ్చించెను. ఎంత పరువెత్తినను రత్నాకరుఁ డడుఁగడుఁగున దానికి దూరమయ్యెనే కాని కలసికొనలేకపోయెను. మరి కొంతతడవున కది కంటికే కని పింపక పోయెను.

రత్నాకరుని హృదయము సంచలించెను. మృగ మదృశ్యమయినది. వట్టి త్రాడు తన్ను వెక్కిరించుచున్నది. ఇట్లాశ్రమమునకుఁ దిరిగి పోవచ్చునా? గురు వేమనునో! దాని నాయన యెంతగనో ప్రేమించునుగదా!

ఇట్లు నిర్వేదవశుడై వెనుదిరిగి పోవుటకు మనసౌష్ఠ్యక లేడి యరిగిన జాడనే మహావేగముతోఁ బయనించెను. కొంత దూరమేగునప్పటి కతని కొక వింతదృశ్యము పొడగట్టెను. అల్లంత దూరమున హరిణము లసంఖ్యాకములుగాఁ గూడి

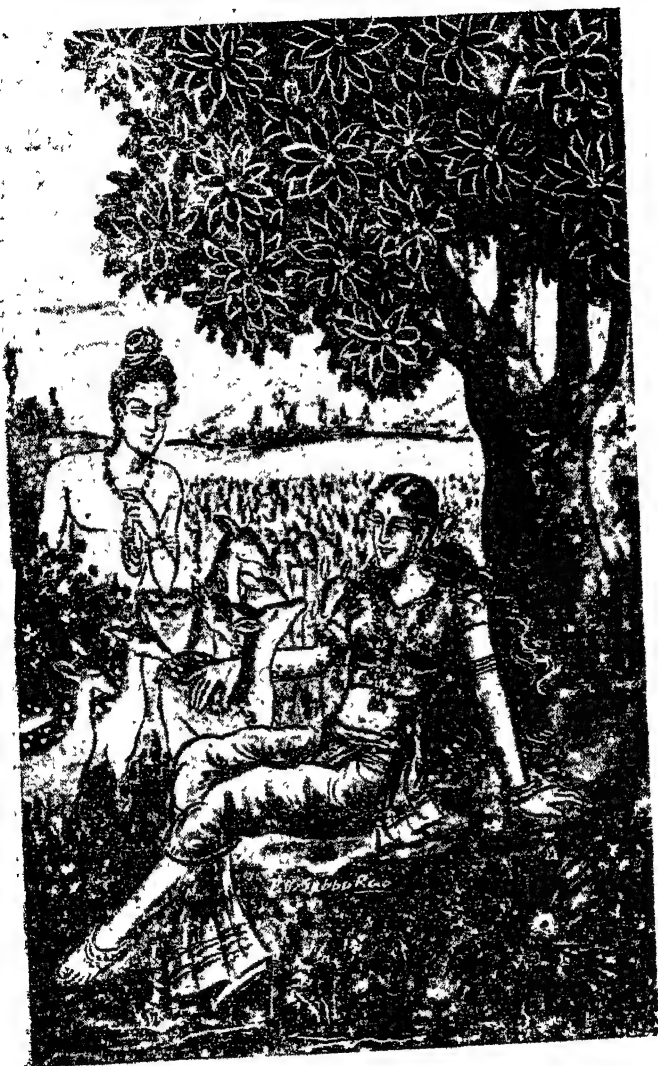
యుండెను. ఆ బృందమున కావలినుండి తీయని పాట యొకటి శ్రవణగోచరమయ్యెను. ముందునకుఁ బోఁగాఁ గుసుమమాలికా లంకృతమైన యాశ్రమమృగమును గాననయ్యెను. సంతుష్టుడై రత్నాకరుఁడు దానినిఁ బట్టుకొన నుత్సహించెను. అది యతని కందక మరింత దూరమరిగెను. 'ఏమైనను సరే! మృగమును బట్టుకొన' వలె నని యటు వోయిన రత్నాకరున కట నొక నవలావణ్య ఛనియగు యువతి నేత్రపర్వము గావించెను. ఆ గాన మామెదే. ఆ గాత్ర మాధుర్యమునకు ముగ్ధుడై, యా పౌందర్యమునకు బద్ధుడై, ప్రణయ రసస్నిగ్ధుడై రత్నాకరుఁడు తన వచ్చిన పని మరచిపోయెను.

ఆమె దివ్యకాంతయో! మఱి యెవలెయో! మానవ కాంతల కట్టి సౌందర్యముండునా? రత్నాకరుఁడు తన కనులను దాను నమ్మలేకపోయెను. తా నేదో కల గనుచుంటి ననుకొ నెను. కాని కొంత విచారణపై నది స్వప్నముకాదు; సత్యమే యని గ్రహించి మెల్లగా నా తరుణీచెంత కరిగి యిట్లు ప్రశ్నించెను.

“నీవు దివ్యకాంతవా? లేక, కేవల మానవకాంతవా?” ఆ ప్రశ్న కామె సుందరముగా మందహాసమొనర్చి యిట్లనెను. “నేను సాధారణ మానవకాంతనే, నేను దివ్యకాంతనని యెట్లనుకొంటివి?”

“నీ గాత్రమాధుర్యమును బట్టి.”

“నే నేమి పొదుచున్నానో నాకే తెలియదు. నాకెవరును పల్లగీతము నేర్పలేదు. ఆ పక్షలవలెనే నేనును సుల్లాసమునకై

“నీవు దివ్య కౌంతవా : లేక, కేవల మానవ కౌంతవా ?”

తోచినట్లు పాడుదునే కాని, యొక పద్ధతికిఁ గట్టువడి నా తల-
పగులఁ గొట్టుకొనను.”

“నీగాన మింత మనోహర మగుటకుఁ గారణ మిదే కా-
వచ్చును. కాని నీ కంఠములోని యే దివ్యశక్తి యీ మృగము
లన్నిటిని నయస్కాంత మినుమునువలె నిటకు రప్పించినదో
నే నడుగవచ్చునా?”

ఆమె సమాధానము చెప్పలేదు. మొగము ప్రక్కకు
ద్రిప్పుకొన్నది. ‘ఇఁక నేను బోవలె’ నని లేచినది.

‘నీ విటనుండి పోవుటకు ముందు నా యాశ్రమ మృగ-
మును బట్టియిత్తువా? నిన్నువిడిచి యది రానట్లున్న’ దని
రత్నాకరుఁ డామె నర్థించెను. ఆ యువతి వెంటనే యా హరి-
ణము నొద్దకుఁ బోయి దాని చెవిలో నిట్లు చెప్పినది. “సుందర
మృగమా ! నీ యజమానితో నాశ్రమమునకుఁ బొమ్ము.”
రత్నాకరున కామాటలలోఁగూడ సంగీతమే వినిపించెను.
అంతేకాదు. ఆమెకు సర్వముఁ దెలియు ననుపించెను. నిజముగా
నామె మానవకాంత కానేకాదు. ఆమె మానుషియేయైనచో
నా మృగము లన్నింటి నట్లాకర్షింపఁ గలదా? దివ్యదృష్టితో
నెక్కడ నేమి జరుగుచున్నదియు నామె చూడఁగలదు. ఎదుటి
వారి మనస్సులు చూడగొనఁ గలదు !

పిమ్మట రత్నాకరు డు కృతకృత్యుడై హరిణముతో
నాశ్రమముఁ జేరెను. ‘ఇంత యాలస్యమునకుఁ గారణ మే’
మని ప్రశ్నించిన మహర్షికి జరిగిన వృత్తాంత మంతయుఁ బూస-
గ్రుచ్చినట్లు వినిపించెను. తపస్వి కథ యంతయు విని

యాశ్చర్యపడెను. విజ్ఞానమంతయు సంతరించితి ననుకొన్న తనకంటెను నా యువతి మహావిద్యానిధివలె, దోచెను. అట్లు తోచుటతో నెన్నడు కలవఱమెఱుంగని ముని హృదయమున నశాంతి కలుమోపెను.

మరునాటి యుదయమునఁ దిరిగి రత్నాకరుఁ డా యువతినిఁ జూడఁబోయెను. అతనివెంట రెండవ మునికుమారుఁడు గూడ సరిగెను గాని, లేడితో నొకచోట నాఁగి రత్నాకరుని పోక గమనించుచుండెను. ఆ యువతి యథాపూర్వముగనే మధురగాన మాలపించుచుండెను. శతాధికములయిన ఖగము లామెను బరివేష్టించియుండెను. నీలితెక్కలు, నెఱ్ఱని తోకలు, నారింజ రంగు ముక్కులు గలిగి, సామాన్యములు మొదలుకొని మహాపక్షిలవఱకుఁ బలురకములగు విహంగము లందుండెను. అది యొక మనోజ్ఞ దృశ్యము.

యువతి రత్నాకరునిఁ జూచి చిరునవ్వుతో 'మఱల వచ్చితివే ! యని పలుకరించెను.

“ఔను, నీ కలకంఠము చెవులఁ బడినప్పటినుండి నీకు శుశ్రూష చేయవలె నను కుతూహలము కలిగినది.”

“అదెట్లు ? నీ కొక యాచార్యుఁ డున్నాఁడు. ఒక గురువును బరిత్యజించి మఱి యొక గురువు నాశ్రయించుట దోషము.” ఇట్లునున్నప్పు డామె నేత్రము లొక వింతకాంతితోఁ బ్రకాశించెను. ఆమె తిరిగి యిట్లనెను. “మీ యాచార్యుఁడు సామాన్యుఁడు కాఁడు. నేటి మహావిద్వాంసు లందఱిలో నగ్రగేసరుఁడు. అట్టివానిని విడిచి నీవు నన్నాశ్రయింపఁ గోరుట వింతగా నున్నది.”

రత్నాకరుఁ డా మాటలు వినిపించుకొననే లేదు.

“మా యాచార్యుఁడు మహాసీయుడే. కాదనను. ఆయన నా కెన్నో మహత్తర విషయములను బోధించెను. కాని యాయనయొద్ద నా నేర్చిన జ్ఞానమంతయు నాకాశమునుండి పక్షులను, వనమునుండి మృగములను గానముచే సమాకర్షించు నీ దివ్యశక్తిమోల నెందులకుఁ గొఱగాదు.”

ఆ యువతి యా మాటలాలించి, కొంతతడ వాఁగి, యతనివంక నిశ్చలముగాఁ జూచుచు మృదువుగా నిట్లుడిగెను. “అట్లయినచో నీవు నీ యాచార్యుని విడనాడి నీ జీవితమంతయు నాతోఁ గడపఁగలవా ? నీ విందులకు నమ్మితినిచినచో నేను నీ శిష్యత్వ మంగీకరింతును.” రత్నాకరుఁడు వెంటనే “అట్లే నేను నిన్నే యనుసరింతు” నని శపథము చేసెను. ఆ మఱు డ్దణముననే విచిత్రముగా నచటి విహంగము లన్నియు వినువీధి కెగసిపోయినవి. యువతి రత్నాకరుని వెంటఁ బెట్టుకొని యచటికి మూఁడుమైళ్ళ దూరమందున్న తన నివాస స్థలమునకు వెడలిపోయినది. నడచుచుఁగూడ నతి మృదులముగా న్నామె ధ్వనింపఁజేయు నొక సుకుమార గానము రత్నాకరుని హృదయ విహంగమనకు వల యైనది. అతని కప్పు డామెయే సర్వస్వము.

రత్నాకరుని తోడివిద్యార్థి కేమిచేయుటకుఁ బాలు వోలేదు. ఆచార్యుని కేమి చెప్పవలెను ? ఆ యువతియొక్క యమానుష ప్రభావముచే నెంతటివారైనఁ గట్టువడుదు రనుట ప్రత్యక్షముగా దెలిసినదికదా : అశ్రమముఁ జేరినంతనే “రత్నా

కరుఁ డెక్కడ?" నని గురువు ప్రశ్నించెను. శిష్యుఁడు చత్తట వడుచు నిట్లనెను. "స్వామీ! అదే నేను చెప్పఁజాలను. అతఁడు మృగమును నా కొప్పగించి యడవిలో నెవో పోయెను. ఆ పిమ్మట నేమి జరిగెనో నాకుఁ దెలియదు."

అచార్యుఁడు తీక్షణముగా నతనిని విలోకించి "నీవేదో గుప్తమొనర్చు చున్నావు. ఔనా? ఇప్పటికైన సత్యముఁ జెప్పుము." అని పలుకఁగా శిష్యుఁడు భయభ్రాంతుఁడై యా యువతి వెన్నంటి రత్నాకరుఁ డరుగుటవఱకైన కథ వివరించెను. రత్నాకరుని కృతఘ్నుతఁ దలఁచి మహర్షి కంపించెను. ఒకప్పు డొక గురువు నాశ్రయించిన వాఁ డెన్నటికి నతనిఁ బరిత్యజింప రాదు. అది దేవతల కాగ్రహము తెప్పించును. రాక్షసులకు సంతోషహేతు వగును. తరువాత నెన్నిరోజులో కడచినవి; కాని రత్నాకరుఁడు తిరిగి రానేలేదు.

ఆ యువతిపేరు ప్రతిభ. ఒకనాఁడు ప్రతిభ రత్నాకరునికిఁ వన కథ యిట్లు చెప్పినది. "నాతలిదండ్రులు చాలకాలము వఱకు సంతతి లేనందువలన శారదాదేవినిఁ బ్రార్థించిరి. ఆ దేవి ప్రసాదఫలితముగా నేను జన్మించితిని. కాని పుట్టినప్పుడు నే నేడ్వనేలేదట; నాతల్లిదండ్రులకుఁ గలిగిన యాందోళనమున కంతములేదట; ఇట్లు నాలుగైదు దినములు కడచిన మీఁదట మాతల్లి ప్రార్థన విన్న సరస్వతీదేవి నన్నుగ్రహించి నదట; ఇట్లు నేలఁబడిన యైదవనాటికి 'కేరు' మని నే నేడ్చు మొదలు పెట్టితి నట; మాతల్లి కప్పటికిగాని సంతోషము కలుగలేదు. పుట్టినప్పిల్ల వెంటనే యేడ్వకున్నచోఁ దల్లి కెంత భయము; నిజముగా బ్రతికియే యున్నను, నా శిశువు మృత

శిశువే యనుకొందరు.” రత్నాకరుఁ డా ప్రసంగమున కడ్డువచ్చి యిట్లనెను. “అది చాల వింతగాలేదా : మానవుల పుట్టుకతో రోదన ముద్భవించు చున్నది. మానవులకుఁ దొట్టతొలుతటి వరమే దుఃఖము.”

ప్రతిభ తన కథ యిట్లు కొనసాగించెను. “ఆ నామొట్ట మొదటి యేడ్పునకుఁ జెల్లయాకులు సంతసముతో వర్తించె నట; నదీజలములు గంతు లిడిన వట. సరస్వతీదేవి నాకొసంగిన వరప్రభావ మటువంటిది. నా కంఠస్వరమందలి మహిమ కదే కారణము. నేను నీ కా రహస్యము భోధింపఁగలను...”

రత్నాకరుని నేత్రము లానందబాష్పములతో నవ రుద్ధములయ్యెను. అతఁ డామెతో నిట్లనెను. ‘నేను నిన్నుఁ బెండ్లాడి యెల్లకాలము నీతోనే నివసించును.’

“అది తగదు. మీరు బ్రాహ్మణులు. నేనా కూద్ర కన్యను. మృగయయే నా వృత్తి.”

“దానికేమి? ప్రేమకంటె ఘనమైనది యేమున్నది ? నేను నిన్నుఁ బ్రేమించుచున్నాను. నీ కలకంఠము సంతకంటెను ప్రేమించును. మన మానందముగఁ గాపురము చేయగల మని నా నమ్మిక. విల్లమ్ములు లేని విచిత్రపు వేటకత్తెవు. నీకు వానితోఁ బనియేలేదు. నీ తియ్యని మాటతోనే ప్రపంచమందలి యేప్రాణియైనను నీకు హస్తగత మగును. నేను నిన్నుఁ బెండ్లాడక తప్పదు. వీడి! నన్నుఁ బరిణయమాడెద ననుము. అనవా ?”

ప్రతిభ మఱియొకమారు రత్నాకరుని కతని యున్నత పంశమును స్ఫురణకుఁ దెచ్చి, నీచవర్ణమందలి తన్నతఁడు

వివాహమాడు టాతనికే పాపహేతు వని చెప్పెను. 'రత్నాకరుడు ప్రాజదువులనుండి యనేకోదాహరణములు చెప్పి దానివలనఁ బాపము సంభవింప దనెను. పాపమేమైనఁ గలిగినను నది తనకేకాని యామెకుఁ జెంద దనియెను. ఆమెకుఁ గూడ నందు భాగ మేమైన నున్నచో నా భాగమును దానే యనుభవింపఁగల ననెను.

ప్రతిభ మఱి మాటాడలేకపోయెను. అతని సంకల్పము నకుఁ దన యంగీకారముఁ దెలియజేసెను. అది యేవిధముగా : ఒక మధుర మందహాసముతో మాత్రమే.

నూత్న దంపతులు ప్రతిభా రత్నాకరు లానందమయ జీవితము గడుపుచుండిరి. ఒకనాఁడు రత్నాకరుడు తన పూర్వపు గురువున్న యాశ్రమముఁ జూచి రావలయు ననుకొనెను. ఇంతలోఁ ప్రతిభ యిట్లనెను. “సరస్వతీదేవి యాలయ :నమీపమున సంత జరుగుచున్నది. కనుక నేఁడు మన మిద్దఱు మచ్చటికిఁ బోదము.” అతఁ డామెను గాదనలేడు. కాని చిత్రమేమనఁగా నతఁ డెవరి సందర్శన మపేక్షించెనో యా మహర్షియే మార్గమధ్యమున వారి కెదు రయ్యెను. రత్నాకరుఁ డతి వినయముతో గురువును బలుకరింపఁ బోయెను. కాని యా తపస్వి యతనివంకఁ దీక్ష్ణముగాఁ జూచి యిట్లనెను. “నీ విన్నాళ్ళుగా నెందు డాగియుంటివో యచ్చటికే పొమ్ము. నిన్ను నేను క్షమింపఁజాలను. నీవు నాకడఁ జదివిన దంతయు మఱి తువుగాక : నీ బ్రాహ్మణత్వము నశించుఁగాక!”

ఆ మౌనీంద్రుని మాట లాలించి ప్రతిభ యతనిని తెప్పవ్రాల్చిక చూచి యిట్లనెను. “స్వామీ! తమవంటి సర్వ

జ్ఞుల కిది తగినపని గాదు. ఒక యుత్తమపురుషునా మీరు శపించుట? ఈ పని మీరు చేసియుండరానిది. ఇది యెంత యవివేకపుఁ గార్యము? అయినను జేయఁగలిగిన దేమున్నది? ఇఁక నాశపథ మాలింపుడు. మీ రతనికిఁ జెప్పిన విద్య మఱచి నంతమాత్రాన నతనికి వచ్చిన నష్టము లేదు. నే నతనికిఁ జెప్పఁ దలచిన యద్భుతవిద్య లెన్నో యున్నవి. సరస్వతీదేవికడ నా నేర్చిన దంతయు నతనికి బోధింతును. ఇప్పుడు నేను మిమ్ము శపించియుండును. ఇది మఱవకుడు. జ్ఞానము, మహిమ, యనునవి దుర్వినియోగవఱుపరానివి.”

పిమ్మట రత్నాకరుని వెంట నిడుకొని, స్వగృహముఁ జేరుకొనెను. రత్నాకరుఁ డామెయొద్ద శీఘ్రకాలములోనే యనేకవిద్య లభ్యసించెను. కాని యంతటితోఁ దృప్తిపడలేదు. సౌందర్యలహరి ప్రతిభను రత్నాలంకారములతో నలంకరింప వలెను. అతఁ డొకనాఁ డామెతో నిట్లనెను. “సఖీ! నీవు సౌందర్యరాశివి. ని న్నమూల్యదుకూలములతో, మణిమండ నములతో నలంకరించిన నింకను నెట్లుందువోగదా!” ఆమె నవ్వుచు నిట్లు జవా బిచ్చినది. నేను నిజముగ సౌందర్య రాశినే యైనచో నానాథుని కీ సంకల్పమేల కలుగును?”

గురుశాపతప్తుఁడు రత్నాకరుఁ డప్పటినుండియు నా శాపఫల మనుభవింపఁ దొడఁగినాఁడు కనుకనే పాపహేతు వైన ధనకాంక్ష యతనిలో నుదయించినది. సహజ సాధుత్వము నశించినది. క్రౌర్య మావేశించినది. అతఁ డిప్పుడు మృగయుఁడు, బందిపోటు, దొంగ. ఒకనాఁ డా వనమునందు. ‘సార్థవాహ సమూహ మొకటి ప్రయాణము చేయుచుండెను.

రత్నాకరుఁ డా సంగతి గ్రహించి వారిపై దాడిచేసి వలసినంత ధనము, నితరములగు సమూహ్య వస్తువులు సంపాదించెను. తిన్నఁగాఁ గుటీరమునకుఁ బోయి ప్రతిభ కా ధనముఁ జూపి యిట్లనెను. “దేవీ ! నీవొక రాజకుమారివి, కాదు, కాదు. రాజీవె. నేను రాజను. ఈ వనమంతటికి నే నధికారిని. నాకుఁ గప్పముఁ చెల్లింపకుండ నిందు నడవఁగలవాఁ డెవ్వఁడు ?” ప్రతిభ విస్మయముతో “నీ ధనమెట్లు లభించిన” దని యడిగెను. రత్నాకరుఁ డింతేయనెను. “అది లక్ష్మీప్రసాదము, ఇక న న్నేమియుఁ బ్రశ్నింపకుము.”

నాటినుండి యా యదీవిలోఁ జను బాటసారు లందఱిని గొల్లగొట్టి రత్నాకరుఁడు విశేషధన మార్జించెను. కాని యతఁ డావిధముగా సంపరించుట ప్రతిభకుఁ దెలియదు. వన మంతట రత్నాకరు సనుచరులు కాచియుండి పాంథుల ధన ప్రాణములు హరించుచుండిరి. ఒకనాఁడు ముగ్గురు యతు లాయరణ్యమునకు వచ్చిరి. వారు రత్నాకరుని కంటనే పడుట సంభవించెను. దూరమునుండియే వారి నుద్దేశించి యతఁ డిట్లు గర్జించెను. “ఎవ రక్కడ ? అడుఁగుఁ గదలింపఁకుఁడు.”

“బాబూ ! మేము సన్యాసులము. మా శ్రోవను మమ్ముఁ బోనిమ్ము.”

“ఈ యరణ్యమున కేలికనైన నాకుఁ గప్పముఁ చెల్లింప కుండఁ బోవుటా? అది యెన్నఁటికిని జరుగనీయను.”

“మేము సన్యాసులమని చెప్పనే చెప్పితిమి గదా ! నీకుఁ గప్పము గట్టుటకు మాకడ నేముండును ? ఆత్మయొక్కటి తప్ప మాకొక దృశ్యమాన పదార్థము లేదు. ఆ యాత్మయును నీ

కన్నులకుఁ గనుపింపదు. అది యటుంచి ముందు మా ప్రశ్నకు జవాబు చెప్పము. మమ్ముల నిట్లు పోసీయక నిరోధించుట నీకేమి ధర్మము ?”

‘ధర్మమో, అధర్మమో నాకుఁ దెలియదు. నా కొక భార్యయున్నది. భార్యయేమి ? ఆమె నారాణి. నే నామెను బోషింపవలెను. రాణి యెంత వైభవముగా జీవింపవలెనో మీ రెఱుఁగరా ? అందులకే నే నీ మార్గ మవలంబించితిని.”

“దీనిని మేము బందిపోటుందుము. ఈ యరణ్యముపై నీ కేమియు నధికారము లేదు. ఇది భగవంతునిది. ఇందుఁ దిరగాడుట కందఱికి నధికారమున్నది.”

“ఇంకను నిట్లే వాదము చేసితిరా; మీ బుజ్జులెగురఁగలవు. జాగ్రత్త !

“సరేకాని; యీ కార్యమందలి పాపమెవరిదో నీ భార్య నడిగితివా : అడిగి రా. మే మిచ్చటినుండి వెళ్ళములే. నీవు వచ్చు వఱ కిక్కడనే యుందుము.”

“మిమ్ము నమ్మువాఁ డెవఁడు ?” అని రత్నాకరుఁడు తన చేతనున్న త్రాటితో వారిని సమీప వృక్షమునకుఁ గట్టివైచి, భార్యదగ్గఱకుఁ బోయి యతడు లడుగుమని చెప్పిన విషయము సం దామె యభిప్రాయ మడిగెను.

“నీవేది చేసినను దానికి నీవే బాధ్యుఁడవు; నీ చర్యలతో నాకేమి సంబంధము ? వివాహకాలమున సమస్త పాపమునాదే ! యవి శపథము చేసితివి కదా ! ఇప్పుడీ ప్రశ్న మేల వుట్టినది? నీవేదైనఁ బాపము చేసియున్నచో దాని ఫలము నీవే యనుభవింపవలెను. ఇది నీ కొక్కనికే కాదు; ఏ జీవికైన నింతే.”

రత్నాకరుఁ డీ పలుకులు విని యాలోచనాధీనుఁ డయ్యెను. తన చేయుచున్నపని తప్పని స్ఫురించి పశ్చాత్తాపము కలిగెను. వెంటనే పరివ్రాజకత్రయ మున్నచోటికిఁ జోయి “స్వామీ ! నా యకార్యము క్షమింపరానిది. మిమ్ముల నింతతడవు నిర్బంధించి యుంచితిని. నన్ను మన్నింపుఁడు. మీ రిఁక నిచ్చవచ్చినట్లు లరుగుఁడు. నాకుఁ బశ్చాత్తాపము కలిగినది. నేఁటినుండియు నీవనమునం దెవ్వరిని నేను బాధింపఁ జోను.” అని వారిని బంధవిముక్తుల నొనరించి వీడ్కొల్పెను.

రత్నాకరునిలో నిప్పు దొక గొప్ప మార్పు కలిగెను. అతఁ డిఁక నే జీవితైవ బాధ కలిగింపలే కుండెను. అతని లోని మృగయత మృగ్యమే యయినది. తాను వెనుక గావించిన క్రూరకృత్యముల కెంతో దుఃఖించెను. హృదయము నిర్మల మయ్యెను. అందు సుకుమారములు, నుదారములు నగు భావములు మాత్రమే యుదయించెను. ఆ లలితభావముల వితరులకు వెల్లడింపవలె నను నావేదనయును బుట్టెను. కాని యతని కక్షరజ్ఞానమే లేదు. శబ్దజాల పరిచయ మసలే హుళక్కి. గురుశాప మెంతవని చేసినది!

ఒకనాఁ డొక విచిత్రము జరిగెను. ఒక వృక్షశాఖపైఁ గ్రొంచమిథున మధివసించి యుండెను. ఇంపగు ముచ్చటలతో నవి బాహ్యజగత్తును మఱచి, యానందసముద్రమునఁ దేలి యాడుచుండెను. హఠాత్తుగా నొక కిరాతుని శరము దాఁకి మగవక్షి విలవిలఁ దన్నుకొనుచు నెత్తు రొలుక నేలఁగూలెను. ఆ పరిదీనమూర్తి యగు పక్షికాంతను జూచినంతనే రత్నాకరుని హృదయము నీళ్ళకంటెను బలుచనై, సంచలించి

పోయెను. అతని కంఠము రుద్ద మయ్యెను. అంతలో సరస్వతీ దేవి యతని కన్నులకుఁ బొడసూపి యిట్లనెను. 'వత్సాః కిరాత శరాహతమైన యా విహంగమును చూడఁగనే యా బాణము నీకే తగిలినట్లు తపించుచున్నావు. నీ జీవితములో నిదే శుభపరిణామము. ఇదే లోకమునకు నవోదయము. ఒరుల పీడ నిజపీడగా, నొరులసౌఖ్యమే స్వసౌఖ్యముగాఁ బారమార్థిక మైన సంకల్పము గల జీవనమే జీవనము. అట్టివాఁడే సుకృతి. ఇప్పుడు నేను నీ కొక వరముఁ బ్రసాదించుచున్నాను. నీ కమరత్వము సంపాదించఁగల యొక పుణ్యేతిహాసము నీముఖమునఁ గావ్యరూపము దాల్చఁగలదు. ఏ దృశ్యముఁ జూచి నీ చిత్తము జాలిచేఁ గళవళించినదో; యే యనాథయగు పక్షికాంత నీ కరుణకుఁ బాత్రమైనదో; యే కిరాతుని క్రౌర్యము నిన్ను సంజీభితునిఁ జేసినదో; యా నీ తొలుతటి యనుభవమే తొలి కవిత గావలయును..... నేఁటినుండి నీ వొక కవి వగుదువు."

వెంటనే రత్నాకరుని యధరము చలించెను. మకరందమువలె మధురమైన శ్లోకము తత్క్షణమే జాలువాటెను.

“మానిషాదః ప్రతిష్ఠాంత్య మగమశ్శాశ్వతీ స్సమాః
యత్క్రౌంచ మిధునాదేక మవధీః కామమోహితః.”

ఆ వృక్షశాఖమీఁది ప్రణయరసాస్వాదనోల్లసితమైన క్రౌంచ మిధునము, బోయవాని బాణమునఁ బక్షివల్లభుఁడు నేల గూలుట, విహంగరమణి యాక్రోశము, రత్నాకరుని సంతాపము నందుఁ జిత్రితములు, సరస్వతీ సంతృప్తియై యంతర్హితయైనది.

మహాకవి వాల్మీకి

గృహమునకుఁ దిరిగివచ్చి రత్నాకరుఁడు తన యహార్యానుభవము ప్రతిభకు వినిపించెను. అమె హర్షపులకిత యైనది. పెంటనే పతికి సాష్టాంగ నమస్కార మొనర్చి యిట్లన్నది. “మహాకవి! నేఁడుగదా నేను ధన్యనైతివి. భారతీ ప్రసాద కలితుఁడ వగు నీ వింక యుగయుగాలకుఁ బ్రాతఃస్మరణీయుఁడ వగుదవు.”

ప్రతిభ పలుకులు సత్యములైనవి. రత్నాకరుఁడు శ్రీ రఘురామ చరితము కావ్యముగా రచించెను. అదే మన రామాయణము. భారతీయ వాఙ్మయమున నద్వితీయమైన కావ్యము. నాటినుండి నేటివఱ కౌ కవి ‘వాల్మీకి’ నామమునఁ బ్రపంచ ప్రజలకు సంస్మరణీయుఁ డైనాఁడు.

